

Luovaa työtä kaikille?

Humanistisen tiedekunnan opiskelijoiden ja palvelualojen ammattilaisten näkemyksiä työstä ja yhteiskunnasta

Jenni-Emilia Ronkainen

Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Sosiaalipolitiikka
Pro gradu -tutkielma
Joulukuu 2012

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos Institution – Department Sosiaalitieteiden laitos	
Tekijä Författare – Author Jenni-Emilia Ronkainen			
Työn nimi Arbetets titel – Title Luovaa työtä kaikille? Humanistisen tiedekunnan opiskelijoiden ja palveluajon ammattilaisten näkemyksiä työstä ja yhteiskunnasta			
Oppiaine Läroämne – Subject Sosiaalipolitiikka			
Työn laji Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma		Aika Datum – Month and year Joulukuu 2012	
		Sivumäärä Sidoantal – Number of pages 88 + 17 (lähteet ja liitteet)	
Tiivistelmä Referat – Abstract			
<p>Työelämästä ja sen muutoksesta puhutaan paljon, mutta usein keskustelu keskittyy epätyyppillisiin työsuhteisiin sekä työttömyyteen. Tämän tutkimuksen tarkoitus onkin nostaa esiin työelämän toisenlainen ulottuvuus, nimittäin töiden eriytyminen. Nykyään vaikuttaa usein siltä, että ihmisten mielissä työt jakautuvat kahdenlaisiin töihin; arvokkaina pidettyihin henkisiin töihin, joihin vaatimuksena on korkeakoulututkinto sekä vähemmän muodollista koulutusta vaativiin ja ruumiillisempiin töihin, joiden tekijät nähdään häviäjinä. Tämä tutkimus pyrkii kyseenalaistamaan näkemyksen sekä kartoittamaan sen taustaa tutkimalla luovuuden merkitystä työnteolle, työn merkitystä identiteetille, työnteolle asetettuja ehtoja sekä yhteiskuntaluokan merkitystä nykypäivän yhteiskunnassa. Tutkin kahden vastakkaisen ryhmän mielipiteitä näistä asioista, Helsingin yliopiston humanistisen tiedekunnan 18–30-vuotiaiden opiskelijoiden ja Palveluajon ammattiliiton nuorisojäsenten.</p> <p>Teoreettisen viitekehyksen muodostavat yhteiskuntaluokka historian ja nykypäivän kontekstissa, työelämän muutos sekä työn ja luovuuden merkitys yksilölle. Aineisto on kerätty Helsingin yliopiston E-Lomakkeella edellä mainituilta ryhmiltä. Lomake sisälsi taustatietokysymysten lisäksi mielipideväittämiä sekä avokysymyksiä ja oli yhtä kysymystä lukuunottamatta samanlainen kummallekin ryhmälle. Analyysissä on käytetty sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia menetelmiä. Kvantitatiivisessa osiossa muodostan mielipideväittämistä faktorianalyysin avulla summamuuttujia, joille teen varianssianalyysin. Kvalitatiivisen analyysin toteutan teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä, jonka avulla nostan teemoja sekä teoreettisesta viitekehyksestä että suoraan aineistosta.</p> <p>Yliopisto-opiskelijoiden ja palveluajon ammattilaisten väliltä löytyy tuloksissa sekä eroja että yhdenmukaisuuksia. Luovuus nousee esiin hallitsevana teemana; kummatkin tutkimusryhmät halusivat tehdä luovaa työtä tai vähintään sisällyttää työhönsä luovia elementtejä. Eroja ryhmien välillä löytyy suhtautumisessa tiettyihin töihin ja työnteokoon yleisesti. Yliopisto-opiskelijat pitävät työntekoa palveluajon ammattilaisia vähemmän itseisarvona sekä pyrkivät tekemään eroa itsensä ja yksitoikkoina pitämiensä töiden välille. Kummatkin tutkimusryhmät näyttävät tiedostavan yhteiskuntaluokkien olemassaolon nykypäivänä, mutta vain opiskelijat pohtivat oman luokka-asemansa muodostumista avovastauksissa.</p> <p>Esille tulleet erot antavat viitteitä siitä, että kaikki nykynuoret eivät näe yhteiskuntaa paikkana, jossa jokaisella olisi oma tasavertainen ja merkityksellinen roolinsa. Tällaiset mielipiteet saattavat jatkossa voimistaa yhteiskunnassamme käynnissä olevaa eriarvoistumiskehitystä.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords työ yhteiskuntaluokat luovuus kunnioitus yhteiskunta nuoret			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Keskustakampuksen kirjasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information 12 taulukkoa 7 kuvaa			

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Yhteiskuntaluokan ja työn merkitykset.....	3
2.1 Luokan eri ulottuvuudet.....	3
2.1.1 Luokka-käsitteen historia ja luokkateoriat.....	3
2.1.2 Historian ja nykypäivän likaisena pidetty työväenluokka.....	5
2.1.3 Uuden keskiluokan nousu.....	7
2.1.4 Yhteiskuntaluokka nykypäivänä.....	15
2.2 Työelämän ulottuvuuksia.....	18
2.3 Tutkimuskysymykset.....	24
3 Tutkimuksen toteuttaminen.....	24
3.1 Aineiston keruu ja tutkimusryhmien valinta.....	24
3.2 Aineiston kuvaus.....	27
3.3 Aineistolle tehtyjä luokitteluja.....	29
3.4 Tutkimuksen toteutus ja menetelmät.....	32
3.4.1 Kvantitatiivinen analyysi.....	32
3.4.2 Kvalitatiivinen analyysi.....	35
3.5 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi.....	38
4 Luovuuden ja kunnioituksen yhteiskuntaa rakentamassa.....	41
4.1 Analyysissä käytettävät muuttujat.....	42
4.1.1 Selitettävät muuttujat.....	42
4.1.2 Selittävät muuttujat.....	46
4.2 Luovuus oleellisena osana työntekoa.....	48
4.3 Työstä identiteetti ja kunnioitusta?.....	59
4.4 Työntekoa ehdoilla sekä omilla ehdoilla.....	68
4.5 Monimuotoinen mutta elävä yhteiskuntaluokka.....	77
5 Johtopäätökset ja pohdintaa.....	82
Lähteet.....	89
Kirjallisuus.....	89
Internet.....	95
Liitteet.....	99

1 Johdanto

Toisen maailmansodan jälkeinen Suomi on tarina siitä, kuinka köyhästä ja pohjoisesta periferiasta tuli yksi maailman rikkaimmista maista. Tämä tehtiin rinta rinnan työskennellen, yhteen hiileen puhaltaen. Samalla kun työn jälki alkoi näkyä rakennettiin hyvinvointivaltiota, ja kaikkien katsottiin ansaitsevan osansa kasvavasta hyvinvoinnista. Yhteiskuntaluokkien ajateltiin painuvan historiaan, ja työväellä meni paremmin kuin koskaan aiemmin – tai sen jälkeen. Käsitys suomalaisista yhtenä suurena keskiluokkana syntyi.

Tasa-arvoistumisen kauden katsotaan usein päättyneen 1990-luvun lamaan, jonka jälkeen eriarvoisuus on lähtenyt kasvuun. Kenties suurimmat muutokset koskevat työelämää, sillä työttömyys on sitkeästi pysynyt lamaa edeltäneeseen verrattaessa korkealla tasolla. Toisaalta myös kaikenlaiset ”normaalina” pidettyä vakituista ja täysipäiväistä työsuhdetta nakertavat ilmiöt ovat lisääntyneet, tyypillisinä esimerkkeinä pätkä- ja vuokratyö. Nämä ovat ilmiöitä, joista käydään keskustelua tieteen parissa, mediassa ja ihmisten arjessa. Eräs työelämään liittyvä näkökulma, töiden eriytyminen, on kuitenkin jäänyt vähemmälle huomiolle. Viime vuosina suomen kieleen on nimittäin pulpahtanut uusi termi, ”paskaduuni”.

Olen ollut pitkään kiinnostunut tästä aiheesta ja ennen kaikkea siitä, mikä tekee tietyistä töistä niin huonoja, että ne ansaitsevat tällaisen nimityksen. Kirjoitin aiheesta kandidaatintutkielmani, jossa tulin siihen johtopäätökseen, että ”paskaduunit” ovat huonoja siksi, koska ne ovat jotain muuta kuin vallitsevana ihanteena oleva keskiluokkaisen työn ideaali (Ronkainen 2009). Keskiluokkainen ihannetyö on sellainen, joka mahdollistaa itsensä jatkuvan kehittämisen, on luovaa ja johon usein tarvitaan korkeakoulututkinto (esim. Brooks 2000). Jaana Lähteenmaa (2006, 111) puolestaan kategorisoi poleemisessa tekstissään nykyajan työt nimittämällä niitä ”likaisiksi ruumiillisiksi” ja ”arvokkaiksi henkisiksi” töiksi. Työ voi Lähteenmaan havaintojen mukaan olla vain jompaakumpaa.

Keskiluokkaisuus ylipäätään on nykypäivän yhteiskunnassa määräävä normi, jonka perusteella yksilöitä ja heidän valintojaan arvotetaan. Työväenluokkaisuuteen ja työväenluokkaisuun töihin yhdistetään usein lika, rappio ja takapajuisuus. Huomionarvoista on, että tämä on keskiluokan kertoma tarina. Sen hallussa ovat kaikki

vallankäytön välineet: hallinnon valtakeskukset sekä media. (Florida 2005, 38; Käyhkö 2006, 16; Skeggs 2004, 118; Sulkunen 1992, 81). Minä haluaisin kertoa toisenlaisen tarinan. Sellaisen, jossa myös työväenluokan ääni pääsee kuuluviin ja he saavat kertoa oman näkemyksensä. Lähtökohtana ei ole keskiluokkainen näkemys, jonka mukaan suorittavia töitä tekevät nähdään ”joutujina” tai häviäjinä, vaan oman valinnan tietoisesti tehneinä (ks. Käyhkö 2006; Willis 1984). Tästä huolimatta on syytä pitää mielessä, ettei oman valinnan tekeminen tarkoita sitä, että kaikille olisi Suomessakaan tarjolla samanlaiset mahdollisuudet lähtökohdista riippumatta. Koulutus on vahvasti periytyvää (esim. Nori 2011; Kivinen & Hedman & Kaipainen 2012), ja sen kautta päästään valta-asemiin yhteiskunnassa. Tämän seurauksena vähemmän koulutusta saaneiden lapset ovat lähtökohtaisesti alisteisessa asemassa akateemisissa perheissä kasvaviin verrattuna.

Aion paneutua tässä tutkielmassa edellä mainittuihin teemoihin. Tutkin kahden ryhmän, akateemisten ja keskiluokkaisten humanistisen tiedekunnan opiskelijoiden sekä vähemmän muodollista koulutusta omaavien työväenluokkaisten Palvelualojen ammattiliiton nuorisojäsenten näkemyksiä työstä. Kohderyhmän muodostavat 18–30-vuotiaat nuoret. Tutkielman aineisto on kerätty Helsingin yliopiston E-Lomake-palvelun avulla mainituilta ryhmiltä sähköpostilistojen kautta maalisi- ja heinäkuun 2011 välisenä aikana. Lomake sisältää taustatietokysymyksiä, mielipideväittämiä sekä avokysymyksiä.

Tutkittavien vanhempien ikäryhmä, eli 1940- ja 50-luvulla syntyneet, edustaa ensimmäistä suomalaista laajan keskiluokan sukupolvea. Tämän sukupolven keskiluokkaisille edustajille oli Pekka Sulkusen (1992, 81) mukaan erityisen tärkeää erottautua likaisena pitämästään työväenluokasta, vaikka useat heistä ovat sieltä itse lähtöisin. Minua kiinnostaa, onko tämä ajatusmalli siirtynyt heidän lapsilleen, kuten Jaana Lähteenmaa (2006, 111) väittää. Tutkin asioita, jotka tekevät työstä hyvän, mikä on työn merkitys identiteetille sekä millaisin ehdoin nuoret suostuvat tekemään töitä. Otan esille myös yhteiskuntaluokan, tuon pitkään vaie(nne)tun mutta uudelleen esiinnoukseen (ks. Erola 2010; Järvinen & Kolbe 2007; Tolonen 2008), tarkastelun kohteeksi.

Tuloerojen kasvaessa (SVT 2011) ja tiettyjen akateemisten ammattien, kuten lääkärin, muuttuessa entistä enemmän eliitin yksinoikeudeksi (Kivinen ym. 2012, 564) on tärkeää vähintään tiedostaa, mihin suuntaan yhteiskuntamme on menossa. Esimerkiksi

tulonjakoon vaikutetaan tietoisin poliittisin päätöksin, eikä se ole seurausta konrolloimattomista luonnonlaeista. Tutkielman tarkoituksena onkin osaltaan rakentaa kuvaa tämänhetken nuorten näkemyksistä työelämästä ja yhteiskunnasta. Osaammeko arvostaa toistemme työtä vai segmentoituvatko työt mielessämme yksiselitteisesti huonoihin ja hyviin, jotka määrittävät perimmiltään myös yksilön arvon? Me muoret olemme myös tulevaisuuden äänestäjiä ja päättäjiä. Yhteiskunta tulee rakentumaan aikanaan meidän näköisemme. Se, tekeekö Suomi paluun sääty-yhteiskuntaan, sinnittelemmekö jälkiekspansiiivisessa hyvinvointivaltiossa (Julkunen 2001) vai millaisen tulevaisuuden rakennamme, on pitkälti meidän valintamme.

Tutkielma lähtee liikkeelle teoriaosuudesta, jossa käsitellään yhteiskuntaluokkia ja työtä. Aineisto-osiossa esittelen tarkemmin keräämäni aineiston sekä tutkimusmenetelmät. Sitä seuraa analyysi, joka toteutetaan varianssianalyysin sekä teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Lopuksi vedän tuloksia yhteen sekä pohdin tulevaa.

2 Yhteiskuntaluokan ja työn merkitykset

Yhteiskuntaluokka on tämän tutkielman kannalta olennainen käsite, minkä vuoksi käsittelen tässä lyhyesti sen historiaa sekä olennaisimpia luokkateorioita. Sen jälkeen etenen käsittelemään työväenluokkaa historiallisessa kontekstissa ja tänäpäivänä, jonka jälkeen esittelen uuden keskiluokan tai oikeammin luovan luokan. Sitten pohdin yhteiskuntaluokan asemaa nykypäivän yhteiskunnassa sekä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Tämän jälkeen käsittelen vielä työelämää sekä sen muutosta ja aivan lopuksi palaan yhteiskuntaluokkien suhteeseen työtä kohtaan.

2.1 Luokan eri ulottuvuudet

2.1.1 Luokka-käsitteen historia ja luokkateoriat

Luokan käsite sai alkunsa Iso-Britanniassa suurten yhteiskunnallisten ja taloudellisten mullistusten yhteydessä 1700-luvun lopussa ja 1800-luvun alussa. Käsite ”class” korvasi aiemmin käytetyt määritelmät ”ranks” ja ”orders” (Briggs 1983, 3). Uudessa

käsitteessä olennaista oli sellaisten yhteiskunnallisten ristiriitojen havaitseminen, jotka perustuivat rikkauden, tulojen ja vallan jakautumiseen. Tämä muutos merkitsi paitsi toiminnan ja organisoitumisen, myös kielen ja tietoisuuden muutosta (Blom 1984, 11).

Yhteiskunnan jakautumista erilaisiin ryhmiin tai luokkiin voidaan lähestyä monin tavoin. Sosiologiassa on perinteisesti ajateltu ihmisten jakautuvan suuriin perusrhyhmiin yhteiskuntaluokkien mukaisesti (Kivinen 2002, 140). Sosiologian klassikoista luokkateoriaa ovat kehittäneet Karl Marx ja Max Weber, ja tutkimus onkin jakautunut pääosin kahteen perinteeseen, marxilaiseen ja weberiläiseen (Melin 1999, 21). Esittelen seuraavassa lyhyesti edellämainitut sekä vielä wrightilaisen luokkateorian, joka on ollut suomalaisessa luokkatutkimuksessa keskeinen (ks. Blom ym. 1984).

Karl Marxille (1818-1883) kapitalismi merkitsi kokonaan uudenlaista luokkayhteiskuntaa, jossa väkivaltaan perustunut alistaminen oli korvautunut taloudellisella riistolla. Se tarkoitti myös yhteiskunnallisten suhteiden polarisoitumista. Riiston käsitteessä olennaista on se, etteivät yhteiskuntaluokat käy keskinäistä kauppaa, vaan keskeistä on työprosessin rakenne, jossa kapitalistiluokka voi käyttää hyväkseen työväenluokan työtä. Keskeisiä yhteiskuntaluokkia olivat työväenluokka (omistamattomat ja palkkatyöläiset) ja porvaristo (omistajat ja työnantajat), kun taas keskiluokka (omistaa työvälineitä, muttei käytä vierasta työvoimaa) jää Marxilla jokseenkin vaille huomiota. Työväenluokalla on Marxin mukaan historiallinen tehtävä, sillä se oli edistysellinen yhteiskunnallinen voima, jonka tehtävänä oli lopettaa kapitalistinen riisto ja luoda yhteiskunta, jossa persoonallisuus voisi vapaasti kehittyä. (Melin 1999, 21-22; Kivinen 2002, 145.)

Max Weber (1864-1920) lähestyy yhteiskuntaluokkaa luokka-aseman käsitteen avulla. Luokka-asema merkitsee tyypillistä mahdollisuutta hankkia tavaroita sekä ulkoista asemaa. Samassa luokka-asemassa oleva ihmisryhmä muodostaa luokan. Weberillä oli kaikkiaan kolme eri luokkakäsitettä: 1. omistusluokat, jolloin luokka-aseman määrittävät ensisijaisesti omistuserot, 2. elinkeinoluokat, jolloin luokka-aseman määrittävät ensisijaisesti tavaroiden markkinäkäytön mahdollisuudet ja 3. yhteiskuntaluokat, joissa kyse niiden asemien kokonaisuudesta, joiden välinen liikkuvuus on tyypillistä ja helppoa. (Blom 1987, 130-131; Melin 1999, 22.)

Yhteiskuntaluokkia Weber erotti neljä: 1. työväestö, 2. pikkuporvaristo, 3. sivistyneistö (omaisuudeton) ja 4. etuoikeutetut luokat (perustana omaisuus ja/tai sivistys). Weberin

luokkateoria on monipuolinen, sillä hän ei tarkastellut jakoja luokkiin pelkästään taloudelliselta kannalta, vaan otti huomioon myös jakoja, jotka eivät määräytyneet suoraan markkinperusteisesti. Tässä yhteydessä Weber puhuu statusryhmistä erotukseksi yhteiskuntaluokista. (Ks. esim. Melin 1999, 22.)

Erik Olin Wrightin (s.1947) luokkateoria kuuluu marxilaiseen teorialadition. Perustan luokkajaoille luovat tuotannon yhteiskunnalliset suhteet kokonaisuutena. Teorian lähtökohtana toimivat tuotannossa vallitsevat haltuunoton (”appropriation”) suhteet, jotka ovat samanaikaisesti herruuden (”domination”) suhteita. Wright esittää myös, että luokkasuhteissa on kolmenlaisia sijainteja: perusluokkasijainnit, tuotantotavan sisäiset ristiriitaiset sijainnit ja tuotantotapojen väliset ristiriitaiset sijainnit. Tähän perustuen Wrightin luokkateorian erityisluonnetta on kuvattu usein siten, että teorian keskeinen osa on ”luokkasuhteissa vallitsevien ristiriitaisen sijaintien” määrittäminen. (Blom 1984, 61-63.)

2.1.2 Historian ja nykypäivän likaisena pidetty työväenluokka

Historiassa työväenluokan asema on aina ollut heikko hallitsevaan luokkaan nähden. Modernin ihmisoikeuksia kunnioittavan ihmisen silmin etenkin teollistumisen alkuaikat olivat synkkää aikaa; lapsityövoiman käyttöä, pieniä palkkoja ja työläiset lähes täysin vailla oikeuksia. Silloin sivistyneistön keskuudessa vallitsi yhteisymmärrys esimerkiksi lapsityövoiman käytöstä. Sitä perusteltiin ajatuksella, jonka mukaan työnteko esti lapsia ajautumasta rikollisuuden ja muun yleisen paheellisuuden pariin. (Karisto & Takala & Haapola 2003, 248.)

Oikeus päättää toisen kansanryhmän kohtalosta perustui yleiseen ymmärrykseen kahdesta erilaisesta ihmislajista yhteiskunnan sisällä, säädyllisistä ja säädyttömistä. Säätyoppi kuului myös kirkon ideologiaan. Työläiset nähtiin omana joukkonaan, yhtenäisenä ryhmänä, jota yhdistivät sekä ulkonäkö että luonteenpiirteet. Tuona aikana ulkoinen raja työväestön eli rahvaan ja säätyihin kuuluvien välillä oli niin selvä, että oikeastaan jo pelkästään se teki asiasta uskottavan. Rahvaalla katsottiin olevan luonnolliset edellytykset työntekoon, ”yksitoikkoisiin ja helposti käsiteltäviin tehtäviin”, kun taas säätyläiselle se oli suorastaan kiellettyä. Rahvaan luonnollisia ominaisuuksia olivat siten muun muassa ”kalpeat (paitsi viinasta punakat) kasvot, karkeat suorat

hiukset, lihava, veltto, kömpelö ja ruma ruumiinrakenne”. Luonteenpiirteiksi katsottiin kuitenkin ”sävyisyys, nöyryys ja tottelevaisuus”. (Haapala 1986, 88-89.)

Käsitykset eivät ilmeisesti ole paljoa vuosisadassa muuttuneet, vaikka toisin voisi luulla. Pekka Sulkusen (1992, 81) mukaan 1980-lukulaisia suomalaisen uuden keskiluokan edustajia määritti voimakas puhtauden tavoittelu (”hygienic drive”), jonka avulla he pyrkivät erottautumaan likaisena pitämästään työväenluokasta. Työväenluokkaihin ihmisiin ja heidän ympäristöönsä yhdistetään saastuneisuus, lika ja rappio. Sulkunen tulkitsi tällaisen ajattelun taustalla olevan voimakkaan halun erottautua työväenluokasta, vaikka moni näistä liian kammoajista oli itse sieltä lähtöisin.

Kun otetaan tässä aiemmin esitetty historiallinen asetelma huomioon, ei ole ihmeellistä, että Suomessakin on virinnyt viime vuosina keskustelu ”paskaduuneista”. Oikeastaan käsitys paskaduuneista voidaan haluttaessa tulkita paluiksi maailmansotia edeltäneeseen aikaan sekä säätyajatteluun, ja nähdä parin vuosikymmenen yhteiskunnallisen tasa-arvon edistäminen vain historiallisena poikkeustilana (ks. Suoranta 2009). Paskaduunikeskustelu alkoi alun perin jo 1980-luvulla Yhdysvalloissa keskusteluna ”McJobeista”. Paskaduuni-keskustelu liittyy yhteen palvelualojen kasvun kanssa, sillä se on luovien töiden ohella ala, jolla työpaikkojen määrä on viime vuosina kasvanut. (Ritzer 2004.)

Ensimmäisenä Suomessa paskaduuni-sanana lausui julkisuudessa Eetu Viren vuonna 2006. Prekariaattiaktivisti Viren oli tuolloin vieraana A-Talk -ohjelmassa. Prekariaatti tarkoittaa tilapäisissä ja epävarmoissa työsuhteissa olevien ihmisten ryhmään. Vuoden 2006 jälkeen paskaduuni-käsite on yleistynyt, ja saanut ainakin yhden, vähän siistimmän synonyymin: roskatyö. Roskatyö -termi esiintyy myös suomenkielisessä ja suomennetussa akateemisessa kirjallisuudessa (ks. esim. Julkunen 2008, 21; Sennet 2006, 73). Jotkut uskaltautuvat akateemisetkin ovat kuitenkin käyttäneet myös p-alkuista sanaa (esim. Vähämäki 2009).

”Paskaduunin” käsite on vakiintunut tarkoittamaan matalapalkkaista työtä, johon tarvitaan vain vähän koulutusta. Paskaduuni on selvästi nimensä perusteella jotain muuta kuin hyvä työ. Se on ennen kaikkea oman ikäluokkani, eli 1980-luvulla syntyneiden sana, jolla tehdään selkeä ero töihin, joita ei pidetä haluttavina. Eräs tulkintamahdollisuus on, että lähtökohtiinsa eroa tehnyt vanhempiemme ikäpolvi on

kasvattanut lapsistaan ”paskaduunien” halveksijoita (vrt. Lähteenmaa 2006, 111; Sulkunen 1992, 28).

Ei ole yllättävää, että Eetu Virenin sananvalinnasta nousi aikoinaan mediakohu. Hän yritti jälkeensä tarkentaa, että paskaduunissa on kyse nimenomaan huonojen työehtojen töistä – tarkoitus ei ollut alun perin millään muotoa halveksia kenenkään työtä. Tästä täsmennyksestä ei julkisuudessa kuitenkaan piitattu. (Lehtniemi 2006.) Ennemmin näyttää olevan niin, että käsitteen merkitys on vain laajentunut – siitä on tullut luovan ja keskiluokaisen työn vastakohta. Töiden jakaminen ”likaisiin ruumiillisiin” tai ”arvokkaisiin henkisiin” (Lähteenmaa 2006, 111) kiteyttää 2000-luvun henkeä hyvin.

2.1.3 Uuden keskiluokan nousu

Toisen maailmansodan jälkeen syntyneet ikäluokat muodostavat länsimaissa uuden, erityisen ja yhteiskunnallisesti merkittävän ryhmän: uuden keskiluokan. C. Wright Millsin teoksen *The White Collar* (1956) ja David Riesmanin teoksen *The Lonely Crowd* (1961) katsotaan usein olleen keskusteluavaajia, joiden jälkeen on kirjoitettu tuhansia sivuja uudesta keskiluokasta tai uudesta hallitsevasta luokasta (Mikkola 2003, 88; Sulkunen 1992, 10). Uuden keskiluokan syntymisen perustana on ollut koulutuspuhjan laaja kasvu ja korkeakoulutuksen tulo kaikkien kansanryhmien ulottuville. Uudelle keskiluokalle ja heidän käyttäytymismalleilleen on annettu monia nimiä; David Brooks (2000) kutsuu heitä ”boboiksi”, eli suomeksi bopoiksi, joka tulee sanoista boheemi porvari (bohemian bourgeois), ja Richard Florida (2005) luovaksi luokaksi. Bellah, Madsen, Sullivan, Swidler ja Tipton (1985) luonnehtivat uuden keskiluokan käyttäytymismallia sydämen tavoiksi (”habits of the heart”).

David Riesman puolestaan esittelee teoksessaan uuden, toisista ohjautuvan (”other-directed”) ihmistyyppin, joka on Riesmanin versio uuden keskiluokan edustajasta. Toisista ohjautuva ihmistyyppi on vastakohta vanhan keskiluokan sisältäpäin ohjautuvalle (”inner directed”), jolle ominaista oli omaksua jo nuorena tietynlainen suunnitelma elämälle ja pitäytyä siinä. Vanhalle keskiluokalle ominaisia ammatteja olivat Riesmanin mukaan pankkiiri ja insinööri. Toisista ohjautuva uusi keskiluokka eroaa vanhasta keskiluokasta siinä, että heillä ei ole koko elämää kattavaa suunnitelmaa

valmiina. He ottavat vaikutteita muista ihmisistä sekä mediasta, ja tämän seurauksena muutos on jatkuvaa. Toisista ohjautuvat etsivät vanhaa keskiluokkaa yksilöllisempiä ja tyydyttävämpiä uraratkaisuja sekä uusia suuntauksia esimerkiksi ruuan ja seksuaalisuuden suhteen. (Mt. 1961, 20-21, 138, 141-142.)

Brooksin (2000) mukaan uuden keskiluokan valtaannousu on korvannut vanhan luokkajärjestyksen, jossa asema periytyi suoraan vanhemmilta lapsille. Bopo on uudenlainen hallitsevan luokan edustaja. Bopojen valtaannousu perustuu pitkälti laajenneeseen korkeakoulutukseen ja intellektualismin kasvaneeseen arvostukseen. Alunperin uuden kulttuurin luomiseen kuului vanhoja porvarillisia arvoja vastaan kapinoiminen, mutta lopulta bopous on muodostunut yhdistelmäksi boheemia ja porvaria. Sille ominaista on ulkoisen loiston hylkääminen leimaamalla se menneeksi luokkahierarkian ilmentäjäksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö ryhmää ohjaisi tarkka sisäinen säännöstö. Ne ovat usein ääneenlausumattomia, mutta vahvasti tiedostettuja toimintatapoja. Brooksin mukaansa mikään ei kuitenkaan määritä bopoutta paremmin kuin asiat, joista ei pidetä. Bellah ym. (1985, 19) ovat samoilla linjoilla; keskiluokan on usein helpompi ilmaista mitä vastaan kuin minkä puolesta he ovat.

Myös suomalaisessa uutta keskiluokkaa koskevassa tutkimuksessa (esim. Kivinen 1986; Mikkola 2003; Roos 1988; Sulkunen 1992) nähdään sen laajenemisen taustalla koulutustason nousu. Suomessa uuden keskiluokan ensimmäisen polven edustajat ovat hyvin usein lähtöisin joko maanviljelijä- tai työläisperheistä. Niinpä elämäntavan ja kulttuurin muutos on ollut senkin vuoksi usein huomattava. Ammatillisesti toimihenkilöt katsotaan usein uuden keskiluokan tyyppiesimerkiksi. J.P. Roosin (1988, 87-88) mukaan uusi keskiluokka on mahdollista jakaa tarkempiin sisäisiin ryhmiin, mutta kaikissa näissä ryhmissä näkyy joitakin traditionaalisia porvarillisia ominaisuuksia.

Vaikuttaa kuitenkin siltä, että koulutuspojan kasvu on ainut yhteinen tekijä, jonka kaikki tutkijat tunnistavat uuden keskiluokan tunnusmerkiksi. Toinen on tietynlainen uuden keskiluokan kulttuuri, mutta se on jo vaikeammin määriteltävä kokonaisuus. Uusi keskiluokka koostuu joukosta ihmisiä, joilla on yksilöinä samanlainen ymmärrys siitä mitä he ovat, mikä on yhteiskunta, ja keitä he siinä ovat. Toisaalta yhteiskuntatieteilijät eivät yleensä pidä uutta keskiluokkaa selkeänä yhteiskuntaluokkana esimerkiksi työväenluokan tapaan. Syynä tähän pidetään usein uuden keskiluokan syntyä vasta

hiljattain ja sitä, etteivät luokan jäsenet katso muodostavansa luokkaa eli yhtenäistä ihmisryhmää yhteisine piirteineen ja intresseineen. Heiltä näyttää puuttuvan luokkatietoisuus. Richard Floridan mukaan tämän uuden hallitsevan luokan hallussa ovat media, hallinnon valtakeskukset sekä taide ja populaarikulttuuri. Se ei kuitenkaan Floridan mukaan voi tietoisesti vaikuttaa yhteiskunnan kehitykseen, sillä ei ole tietoinen olemassaolostaan. (Florida 2005, 38, 456; Sulkunen 1992, 2-3.) Kuitenkin uuden keskiluokan ytimellä on Markku Kivisen (1986, 181, 177) mukaan jäsentynyt kuva yhteiskunnasta sekä kyky tuoda ilmi käsityksiään yhteiskunnan kehittämisen suunnasta. Myös Beverley Skeggs (2004, 60, 187) väittää, että uusi keskiluokka ei halua tunnustaa valtaansa, ja sen vuoksi heidän vaikutusmahdollisuuksiaan aliarvioidaan jatkuvasti.

Toisaalta voi ajatella, että keskiluokkaisuus on nykyajan normaali – Pekka Sulkunen luonnehti sitä sanalla arkipäiväinen (”mundane”) jo 30 vuotta sitten. Jos keskiluokkainen ihminen elää kaltaistensa keskellä koko elämänsä, saattaa hän aidosti pitää sitä asioiden luonnollisena tilana. Se ei tietenkään muuta sitä, että keskiluokkainen normaali ei ole koko kansan normaali.

Vaikka nimitykset ja näkemykset uudesta keskiluokasta hieman vaihtelevatkin, voidaan epäilyksettä sanoa, että kaikki tutkijat puhuvat samasta ilmiöstä. Uusi keskiluokka ja uusi hallitseva luokka näyttävät lopulta olevan sama asia. Jokaisen tutkijan kotimaa sekä henkilökohtaiset tutkimukseen liittyvät kiinnostuksenkohteet muokkaavat heidän näkemyksiään ja esitystapaansa. Jotta kykenisin tässä tutkielmassa rakentamaan moniulotteisen ja kantavan määritelmän uudesta keskiluokasta, hyödynnän niin luovaa luokkaa kuin bopojakin koskevaa kirjallisuutta, käyttäen heistä pääasiassa yleisnimitystä uusi keskiluokka tai pelkästään keskiluokka.

Uuden keskiluokan kulttuuri

Uutta keskiluokkaa luonnehditaan usein individualistiseksi ja yksilökeskeiseksi. Luonnehdintaa voi pitää osuvana, sillä uuden keskiluokan edustajan elämän tärkein tavoite on jatkuva itsensä kehittäminen. Työ ja harrastukset limittyvät toistensa jatkumoksi, jolloin niiden välinen raja hämärtyy. Harrastusten täytyy olla hyödyllisiä, sillä uusi keskiluokka ei tunne muunlaista kuin hyödyllisestä toiminnasta seuraavaa mielihyvää. Tärkeä harrastus, joka toisaalta erottuu fyysisen laatunsa vuoksi työnteosta,

on liikunta. Usein tietotyötä tekevät henkilöt kokevat urheilun välttämättömäksi aktiviteetiksi, jonka avulla he jaksavat kaksitoistatuntiset työpäivänsä. (Brooks 2000, 198-200.) Vaikka liikunta on fyysistä ja eroaa siten ratkaisevasti muista uudelle keskiluokalle soveliaista aktiviteeteistä, on sillä kuitenkin yksi tärkeä ja haluttu ominaisuus: kehittävyys. Fyysisen kunnon voi myös nähdä itsensä ja oman kehonsa kehittämisen projektina. Lisäksi oma terveys on uudelle keskiluokalle erittäin tärkeä asia (Mikkola 2003, 267).

David Brooks (2000, 198-199) esittää myös, että kahvi on uuden hallitsevan luokan päihde, sillä se stimuloi aivoja parempiin suorituksiin. Tupakointi on nykyään jo suoranainen hyökkäys bopo-kulttuuria vastaan, ja alkoholi on pannassa aisteja lamaannuttavan vaikutuksensa vuoksi. Pekka Sulkunen esittää alkoholin käytöstä kuitenkin toisenlaisen teorian, tosin tässä on mitä luultavimmin kyse kulttuurierosta Suomen ja Yhdysvaltojen välillä. Hänen mukaansa uuden keskiluokan alkoholinkäytössä, ja etenkin siinä, kuinka se tuodaan muiden näkyville, on jotain todella orgastista. Alkoholin juomisen yhdistäminen muihin toimintoihin ja tämän näyttäminen julkisesti merkitsee moderniutta monille uuden keskiluokan edustajille. Näin otetaan etäisyyttä menneisyyteen ja heihin, joiden sitä katsotaan nyt edustavan: työväenluokkaan, maalaisiin ja askeettiseen porvaristoon. (Sulkunen 1992, 129-130.)

Bellah ym. esittävät teoksessaan *Habits Of The Heart* (1985, 71-72), että ilmauksellinen individualismi ("expressive individualism") voi tarjota elämälle tarkoituksen, jollei työ täytä tätä sille annettua tehtävää. Tällaista individualismia voi toteuttaa elämäntapojen enklaveissa tai erityisalueilla ("lifestyle enclaves"). Bellah ym. eivät kutsu niitä yhteisöiksi, sillä nämä enklaavit koskevat vain yksityistä elämää, etenkin vapaa-aikaa sekä kulutusta. Yksilö ikään kuin antaa ainoastaan osan itsestään tällaiselle alueelle. Hänelle itselleen jää valta päättää, kuinka paljon ja missä asioissa hän haluaa osallistua. Tämän vuoksi elämäntapaenklaavit ovat pitkälti vapaita perinteisistä etnisistä sekä uskonnollisista rajoituksista. Myös Anthony Giddens (1991, 83) puhuu elämäntapasektoreista ("lifestyle sectors"), jotka ovat aikaan ja paikkaan sidottuja pieniä palasia yksilön toimintakokonaisuudesta.

Uusi keskiluokka ei silti ole täysin vapautunut yhteisöllisyyden kaipuusta. Richard Floridan mukaan luovan luokan edustajat haluavat asua samoissa paikoissa. Hän esittääkin, kuinka osa Yhdysvaltojen kaupungeista on muuttunut luoviksi keskuksiksi.

Näissä kaupungeissa tietotyöläiset, boheemit ja seksuaaliset vähemmistöt muodostavat inspiroivan yhteisön, jonka osaksi myös muut samankaltaiset haluavat. Näiden kaupunkien uskotaan tarjoavan hyvien työmahdollisuuksien lisäksi myös runsaasti mielekästä vapaa-ajantoimintaa sekä turvallisen asuinympäristön. (Florida 2005, 335-342; Florida 2008.)

Vaikka uuden hallitsevan luokan kulttuuri olisi syntynyt osittain protestina jäykille konservatiivisille arvoille, on se menettänyt kaiken protestiin vähänkään viittaavan hyvin nopeasti. Suurin syy lienee, että valtaa pitävän ryhmän kulttuurina siitä on itse asiassa tullut valtakulttuuri. Valtakulttuurin määritelmä sulkee protestimahdollisuuden pois. Uuden keskiluokan edustajat eivät edes halua itsestään käytettävän sanaa boheemi, sillä se viittaa vaihtoehtoisuuteen (Florida 2005, 319-320, vrt. kuitenkin Brooks 2000). Jotta voisi olla osa hallitsevaa luokkaa, valtakulttuuria, täytyy omaksua sen arvot ja toimintatavat. Keskiluokka ajattelee mielellään olevansa suvaitsevainen, mutta on välillä hyvinkin sokea omille normeilleen. Ulkopuolelta tulleiden on tällöin helpompi tunnistaa, että on olemassa sääntöjä, joita tulee noudattaa. Jollei ole omaksunut näitä sääntöjä ja luovuuden eetosta, voi olla vaikea tulla hyväksytyksi. (Bellah ym. 1985, 60; Brooks 2000, 47.)

David Brooks kuitenkin väittää (2000, 49) että bopo-piirit ovat avoinna kaikille haluaville. On vain hankittava oikeanlainen koulutus ja omaksuttava tietynlaiset arvot. Tämä saattaa olla totta, mutta keskiluokkaiseen perheeseen syntyneenä yksilö toteuttaa arvo- ja elämäntapajatkumoa todennäköisesti luontevasti – ulkopuolelta on aina vaikeampaa päästä sisään toisenlaiseen maailmaan. Etenkin, jos siihen maailmaan ei edes halua päästä sisään. Monille työväenluokan edustajille keskiluokkainen elämänideali jatkuvasta opiskelusta ja luovuuden pakosta näyttäytyy aivan yhtä vastenmielisenä ajatuksena kuin ruumiillinen työ keskiluokkaiselle. Tällaiset ihmiset haluavat käytännönläheisen työn, jossa saa keskittyä fyysiseen työntekoon. (Käyhkö 2006, 67-69; Willis 1984.)

On ironista, että uuden keskiluokan syvin olemus oli alun perin perinteisen sääty-yhteiskunnan murtuminen ja koulutus pohjan laajentuminen. Tällöin monilla oli mahdollisuus parantaa yhteiskunnallista asemaansa vanhempiinsa nähden ja olla luomassa uudenlaista kulttuuria. Keskiluokan laajentuminen on kuitenkin tullut tiensä päähän, ja sosiaalinen liikkuvuus ylöspäin on muuttunut hankalammaksi. Uusimpien

tutkimusten mukaan sellaisten nuorten, joilla ainakin toisella vanhemmalla oli korkeakoulututkinto, osallistuminen yliopisto-koulutukseen oli 6,8-kertainen ei-akateemisten perheiden lapsiin verrattuna. Myös tietyt akateemiset ammatit, kuten lääkäri, ovat muuttuneet entistä enemmän eliitin yksinoikeudeksi; nuoret lääkärit tulevat koko ajan useammin akateemisista perheistä. (Kivinen ym. 2012, 561, 564.)

Suomeen ja moniin muihin länsimaihin on muodostunut ”keskiluokkaisuuden jatkumo”, eli itseään uusintava keskiluokka (esim. Melin 1999, 39; Toynbee 2003, 11). Tämä asettaa käsityksen ”luokkarekkestä”, eli sosiaalisesta noususta luokasta toiseen, mielenkiintoiseen perspektiiviin. Yhteiskuntatietelijät (esim. Bellah ym. 1985, Roos 2009, 217) ovat saattaneet esittää ja kenties edelleen esittävät sen eräänlaisena itsestäänselvyytenä, kaikkien mahdollisuutena ja koko kansakunnan jakamana kokemuksena. Kenties se onkin sodan jälkeisten suurten ikäluokkien, siis yhden sukupolven, kertomus. Toisaalta se on sijoittunut samaan aikaan huiman yleisen elintason nousun kanssa, mikä saattaa vahvistaa käsitystä yksilön parantuneesta asemasta.

Luovuuden keskeisyys

Uutta keskiluokkaa yhdistää periaatteessa korkeakoulututkinto, mutta käytännössä sitä määrittää eniten suhde työhön sekä vapaa-ajan harrastuksiin. Oikeastaan Richard Florida on ilmaisussaan ”luova luokka” tiivistänyt työn, ja myös koko elämän, tärkeimmän sisällön. Kun luonnonvarat on jo valjastettu ihmisen käyttöön teknologian avulla on luovuus resurssi, jossa on vielä kasvupotentiaalia. Florida (2005, 18) luettelee ammatit, jotka hän lukee luovan luokan edustajiksi. Näitä ovat tutkijat, insinöörit, kuvataiteilijat, muusikot, muotoilijat ja tietotyön ammattilaiset – kokonaisuudessaan näiden ammattien edustajat muodostavat huomattavan osan yhteiskunnasta. Luovan luokan muodostavat eri alojen ammattilaiset, joita yhdistää luova eetos. Luovaan eetokseen kuuluu luovuuden, yksilöllisyyden, erilaisuuden ja saavutusten arvostaminen. Luovan luokan näkökulmasta luovuuden ulottuvuudet – teknologinen, kulttuurinen ja taloudellinen – ovat yhteydessä toisiinsa ja erottamattomia. Palkkaa luovan luokan jäsenille maksetaan uuden luomisesta, ja heillä on työssään mahdollisuus joustavuuteen ja itsenäiseen päätöksentekoon. (Florida 2002, 8.)

David Brooks (2000, 49, 108, 138) kuvailee bopolle parhaan mahdollisen työn. Se on ammatti, joka sallii taiteellisen itseilmaisun sekä tarjoaa hyvän palkan. Ihanteellisinta on, jos rahan voi ansaita ”sivumennen”, taiteellista visiotaan toteuttaen. Taiteellisen puolen tärkeyttä on kuitenkin syytä korostaa – sieluttomalla työllä ansaitut neljä miljoonaa dollaria eivät ole yhtä arvokkaita kuin sisäisen itsensä toteuttamisella ansaittu yksi miljoona. Oikeastaan bopo-kulttuuri on Brooksien mukaan muuttamassa koko käsitystä liikemaailmasta. Alkaa olla jo vulgaaria ”tehdä pelkkää bisnestä” – bisnes on mahdollista muuntaa henkistä tyydytystä tuottavaksi elämäntylyksi. Liike-elämää ei ole rahan tienaamista varten vaan yksi elämänalue, jolla tehdä jotain sellaista, jota rakastaa. Bopojen elämänfilosofiaan mukaisesti elämän tulisi olla ”yhtä laajennettua harrastusta”. Oikeastaan työ merkitsee bopolle koko inhimillisen olemuksen ilmaisua. Rahan tärkeyden keskiluokkaisen ihmisen ensisijaisena motivaattorina kyseenalaistaa myös Florida. Hän korostaa työn luonteen ja sisällön merkitystä tärkeämpinä kuin siitä saatua korvausta. Hyvän työn osatekijöitä ennen palkkausta ovat Floridan mukaan haasteellisuus ja vastuullisuus, joustavuus, vakaa työympäristö ja suhteellisen turvattu työpaikka. (Florida 2005, 151, 157-158.)

Luovan ja yksilöllisen työn pitäminen itsestäänselvänä tavoittelun kohteena tulee esille monissa uutta keskiluokkaa käsittelevissä teoksissa, mutta lopulta sen syvempi merkitys jää usein avaamatta. Taustalla saattaa olla oletus luovuuden käsitteen intuitiivisesta ymmärtämisestä. Sitä se tietysti onkin, ainakin niin kauan kuin puhutaan perinteisistä taitelija-ammateista. Kirjailijan ja kuvataiteilijan ymmärtää olevan luovia ammatteja, mutta asianajajat ja insinöörit eivät välttämättä enää sovi mielikuvaan kitkattomasti. Määrittelyn epämääräisyydestä tai puuttumisesta huolimatta luovuuden katsotaan silti olevan elementti, joka erottaa luovat yksilöt suorittavien massasta.

Kari Uusikylän (2000, 79) mukaan luovuus onkin vaikeasti määriteltävissä. Karkeasti se on mahdollista jakaa kahteen tyyppiin, jokaisessa piilevään luovuuteen ja luovien lahjakkaiden luovuuteen. Useimmat ovat sitä mieltä, että jokaisessa ihmisessä on luova puoli vähintään piilevänä. Harva kuitenkaan kykenee luoviin huippusaavutuksiin. (Mt. 2000, 101.) Richard Florida (2006, 261) uskoo jokaisessa piilevään luovuuteen ja haluaisikin ulottaa luovuuden osaksi myös palvelualojen töitä. Konkreettisia toteuttamishdotuksia hän ei kuitenkaan esitä. Kuten Kari Uusikylä (2000, 101) toteaa, että jos luovuus määritellään avoimuudeksi ja spontaaniudeksi, jokainen voi olla luova. Ilmeisesti Florida tarkoittaakin enemmän palvelualojen työntekoa varjostavien

jäykkien hierarkioiden purkua ja vapaampaa työilmapiiriä (ks. esim. Ehrenreich 2001), kuin patenteihin tähtääviä ajatushautomoita.

Keskiluokan syrjäyttämä työväenluokka

Yhteiskunnassa, jossa hallitsee keskiluokkainen valtakulttuuri, suorittavat työt näyttäytyvät usein toisarvoisena toimintana. Niiden ei katsota olevan luonteeltaan luovia ja kehittäviä, vaan edustavan toiseutta. Usein tällaisiin töihin liitetään lika ja ruumiillisuus. (Käyhkö 2006, 16-17.) Palvelualojen työt ovat siis keskiluokan silmissä kaikkea sitä, mitä hyvä työ ei ole. Vaikuttaa siltä, että palvelualojen töistä on ylipäättään vaikeaa puhua neutraalisti antaen niille samalla niiden ansaitsemaa arvoa. Richard Florida (2005, 463-464) vertaa lattioiden lakaisemista orjuuteen teoksensa luvussa, jossa hän haastaa luovan luokan talkoisiin yhtenäisemmän yhteiskunnan puolesta. Tällaiset ilmaisut herättävät lukijassa vastenmielisyyden tuntemuksia – vaikka seuraavassa virkkeessä puhuttaisiin näiden töiden tärkeydestä, vaikuttaa se merkityksettömältä sanahelinältä edellä mainitun jälkeen.

Floridaa voidaan kuitenkin pitää erityisenä sen vuoksi, että hän ottaa Luovan luokan esiinmarssi-teoksessaan useaan otteeseen esille entistä jakautuneemman amerikkalaisen yhteiskunnan ja vaatii toimia sen eheyttämiseksi toisin kuin monet muut keskiluokasta kirjoittavat, joille muut yhteiskuntaluokat tuntuvat olevan merkityksettömiä eikä niiden olemassaoloa edes mainita. Näin on ainakin Bobos In Paradise- sekä Habits Of The Heart-teosten ollessa kyseessä. Floridan toimenpide-ehdotukset tosin vaikuttavat välillä kyseenalaisilta, tai vähintäänkin hänen oman luovan eetoksensa vahvasti värittämiltä. Hänen ratkaisunsa on ulottaa luovuus kaikkiin ammatteihin, sillä luovuus on olennainen osa ihmisyyttä. Luovuus on myös ratkaisu palkkaongelmiin; suorittavasta työstä maksetaan Floridan mukaan kehnosti siksi, ettei se ole luovaa. (Florida 2005, 464.) Jussi Vähämäki (2009, 130) kommentoi Floridan luovuuden ideologiaa ja luovien keskusten toimivuutta seuraavasti:

”Minkälainen on luova kaupunki? Sen korttelijako ei varmaankaan ole perinteinen tai edes paljaalle silmälle näkyvä vaan pikemminkin henkinen. Siellä jokaisella ihmisellä on oma paikkansa ja siellä luovalla ihmisellä on käytettävänänsä ainakin filippiiniläinen nanny, nigerialainen prostituoitu, brasilialainen transvestiitti, venäläinen viulunopettaja, koira ulkoiluttava

opiskelija, värikäs köyhä taiteilija ja leegio muuta halpaa työvoimaa, joka voi palvelella baareissa, kiikuttaa pizzaa ja niin edelleen. On siis oltava halpaa työvoimaa, joka ei luo vaan palvelee, siis työvoimaa joka on oikeudetonta ja siksi palveluhenkistä.”

Voiko luovuuden vaatimuksesta tulla jossain tilanteessa taakka, jota työväenluokan täytyy kantaa harteillaan haluamattaan? Keskiluokkaisen kulttuurin ollessa valtakulttuuri sen katsotaan usein määrittävän ainakin osaltaan myös ylä- ja alaluokan kulttuureita (Bellah ym. 1985, 151). Jos oletetaan, että tietynlaista epäluuloisuutta esiintyy sekä keski- että työväenluokassa toista ryhmää kohtaan, luovuuden eetos voi saada työväenluokan kannalta taakkamaisia piirteitä. He ovat alisteisessa asemassa hallitsevaan luokkaan nähden, jonka hallussa ovat kaikki vallankäytön välineet; hallinnon valtakeskukset sekä media (Florida 2005, 38). Voidaankin oikeutetusti kysyä, onko työväenluokalla edes realistista mahdollisuutta tuoda omia näkemyksiään julkisuuteen ja antaa todellisuutta vastaava kuva itsestään. Beverley Skeggsin (2004, 118) mukaan keskiluokka pyrkii tietoisesti pitämään työväenluokan marginaalissa vahvistaakseen omaa asemaansa. Skeggsin mielestä työväenluokan julkisuuskuva tulisi aina nähdä tämän linssin lävitse, ei realistisena kuvauksena asioiden todellisesta tilasta. Myös Owen Jonesin (2011, 23-25) mukaan brittiläinen media muokkaa voimakkaasti ihmisten näkemyksiä työväenluokasta yksittäisillä esimerkeillä, jotka yleistyvät ihmisten mielissä koko luokkaa edustaviksi.

2.1.4 Yhteiskuntaluokka nykypäivänä

Yhteiskuntaluokasta puhuminen voi olla nykypäivänä hankalaa monesta syystä. Osittain on kenties kyse siitä, että yhteiskuntaluokista puhuessaan henkilö tekee myönnytyksen sille, että ne ovat olemassa. Tämä taas sopii huonosti suomalaiseen ja pohjoismaiseen ajatukseen tasa-arvoisesta yhteiskunnasta. Usein kuulee tai näkee väittämän, jonka mukaan kaikki suomalaiset ovat yhtä suurta keskiluokkaa. En ole onnistunut selvittämään, mistä väite on alkujaan peräisin. Luultavasti voidaan kuitenkin olettaa, että se on osa Suomen sodanjälkeisen vaurastumisen kertomusta. Koulutustason nousu oli voimakasta ja yleinen elintaso parani valtavasti. Se ei kuitenkaan merkitse sitä, että kaikilla olisi vieläkin omistusasuntoa tai akateemista loppututkintoa. Palaan vielä analyysissä tähän aiheeseen, ja tarkastelen sitä oman aineistoni kautta.

Ihmiset on mahdollista jakaa luokkiin monella tavalla; kyse voi olla subjektiivisesta kokemuksesta tai erilaisiin valmiisiin luokkateorioihin perustuvasta jaosta. Menneiden vuosikymmenten laajat suomalaiset tutkimukset olivat hyvin teorialähtöisiä, kuuluisimpana ehkä Suomalaiset luokkakuvassa (Blom ym. 1984). Tämän jälkeen luokka jäi taka-alalle, lähinnä taustamuuttujaksi esimerkiksi lasten kouluttautumisen eroja tutkittaessa (Tolonen 2008, 9). Viime vuosina kiinnostus luokkaa kohtaan näyttää kuitenkin palanneen, sillä aihetta käsitteleviä teoksia on ilmestynyt useampia: Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli (2008), Luokkaretkellä hyvinvointiyhteiskunnassa (2007) sekä Luokaton Suomi? (2010). Kahdessa ensin mainitussa sanoudutaan jo johdannossa irti perinteisistä luokkateorioista ja asennoidutaan luokan käsitteeseen väljästi; miten se tulee eri tavoin esiin arkielämässämme (Tolonen 2008, 10) ja kuinka yhteiskunnassa on tiettyjä arvossa pidettyjä resursseja, joihin kaikilla ei ole tasa-arvoista pääsyä, raha ja koulutus näistä tärkeimpinä (Järvinen & Kolbe 2007, 10).

Itse lähestyn yhteiskuntaluokkaa tässä tutkielmassa samansuuntaisesta näkökulmasta. Mielestäni on selvää, että eri ihmisryhmät ovat yhteiskunnassa eriarvoisessa asemassa. Syinä tähän voi nähdä esimerkiksi koulutuksen, rahan tai kulttuurisen ja muun henkisen pääoman. Väitän, että Suomessa on työn perusteella eriytyvässä kaksi erillistä yhteiskuntaluokkaa; (uusi) luovaa työtä tekevä keskiluokka ja palveluita toteuttava työväenluokka. Syynä tähän on koulutuksen, työtehtävien ja tulojen erkaantuminen kauemmaksi toisistaan.

Toisen maailmansodan jälkeen Suomeen syntyi paljon hyvin palkattuja teollisuusalojen töitä, klassisena esimerkkinä paperiteollisuus. Tuo aika on kuitenkin ohi, ja paperitehtaita on viime vuonna suljettu yksi toisensa jälkeen. Usein tehtaat on siirretty halvempien tuotantokustannusten maihin. Uusia työpaikkoja ei Suomessa enää juurikaan synny teollisuuteen, vaan parhaat kasvunäkymät ovat palvelualoilla; siivoaminen tai parturointi on pakko tehdä lähellä asiakasta. Näillä aloilla palkkaus tai järjestäytymisaste ei kuitenkaan yllä teollisuuden tasolle. Kyseisten alojen työntekijöillä ei myöskään ole yhteiskunnallista valtaa, sillä se on pääasiassa keskiluokalla (esim. Florida 2005, 38). Palvelualojen työntekijät ovat siis alisteisessa asemassa keskiluokkaan nähden.

Luokka on mahdollista nähdä ajankohtaisena käsitteenä, jonka avulla pystytään erittelemään yhteiskunnan lisääntyvää eriarvoisuutta. Vaikka Suomea ei yleensä pidetä

Iso-Britannian tai Ranskan kaltaisena perinteisenä luokkayhteiskuntana, löytyy maastamme kuitenkin selkeitä merkkejä hyväosaisuuden periytymisestä. Viime vuosina kehitys on näyttänyt vain voimistuvan. Hanna Norin (2011) väitöskirja vahvistaa käsitystä koulutuksellisen pääoman vahvasta periytymisestä. Koulutuksen periytymistä voi tuskin pitää vähäpätöisenä asiana, sillä koulutuksen merkitys menestyksekkään työuran kannalta on koko ajan kasvanut. Viime aikoina on uutisoitu myös työttömyyden periytyvyydestä (esim. Pohjantammi 2007).

Yksi syy, miksi luokkajaon ei katsottu enää 1900-luvun lopulla kuvaavan yhteiskuntaa niin hyvin, oli ansiotason ja luokkien muuttunut suhde. Ammattitaitoinen työntekijä saattaa tienata enemmän kuin yliopistotutkinnon suorittanut. Se ei silti muuta sitä tosiasiaa, että keskimäärin yliopistotutkinnon suorittaneet tienavat työväestöä enemmän (SVT 2010). Tosin viime vuosina olemme nähneet työvoimapulan kasvua esimerkiksi siivousalalla ja hoivatyössä, ja eläköityminen tulee vaikuttamaan suuresti työmarkkinoihin tulevina vuosina. On mielenkiintoista nähdä, vaikuttaako tämä kehitys palkkasuhteisiin tai eri koulutusalojen suosioon. Ammattikoulutuksen vetovoimaisuus on viime vuosina lisääntynyt hienoisesti, mutta lukiokoulutus on säilyttänyt edelleen ykkössijan peruskoulunsa päättävien jatkokoulutuspaikkana (SVT 2011).

Ulrich Beck pohtii 1990-luvulla ilmestyneessä kirjassaan Risk Society luokan katoamista. Beck kirjoittaa luokkayhteiskunnan kuvaavan lähinnä menneisyyttä, ja eriarvoisuuden ongelma on menettänyt hänen mukaansa merkitystään kahden edellisen vuosikymmenen aikana. Beckin (1992, 91-92) mielestä yksilöllistyminen on noussut ihmisen elämää paljon määrittävämmäksi tekijäksi kuin luokka. Kuten Beverley Skeggs (2004, 58) toteaa, tässä saattaa olla kyse siitä, että nykyteoretikot rakentavat universaalina pidettyä tietoa omasta miehisestä ja keskiluokkaisesta kokemusmaailmastaan käsin ilman todellisia empiirisiä todisteita. Luokan merkitys voi jäädä etäiseksi, jollei se kosketa omaa arkea. Silti se on yhä läsnä vaikuttamassa elämäntilanteemme ja koulutusvalintoihimme, vaikka luokan jälkiä luetaankin ehkä nykyään enemmän merkkeinä yksilöllisestä epäonnistumisesta, kuin tuloksena sosiaalisesta epätasa-arvosta (esim. Käyhkö 2006; Walkerdine & Lucey & Melody 2001).

Eräs syy luokan kyseenalaistamiseen on ollut luokkatietoisuus, tai oikeammin sen puute. Ihmisiltä itseltään kysyttäessä he eivät läheskään aina sijoita itseään ammattiasemaansa vastaavaan luokkaan, ja tästä syystä postmodernin luokkakritiikin voisi ensisilmäyksellä ajatella pitävän paikkansa. Luokka-asema on mahdollista kytkeä puolison, vanhempien tai lasten luokka-asemiin tai toisaalta omaan ammattiin, ammatin seurauksiin tai ammatin puuttumiseen. Olennainen kysymys onkin, kuinka paljon muut seikat kuin oma objektiivisesti ammatin perusteella määriteltävä luokka-asema selittää subjektiivista luokkaidentiteettiä. Eri luokka-asemiin kuuluvien välillä on selkeitä eroja samastumisessa. Työväenluokkaisissa ammateissa toimivat samastuvat hyvin vahvasti työväenluokkaan – kaksi kolmesta kertoo kuuluvansa siihen. Toimistotyössä ja asiakaspalveluammateissa oma luokkaidentiteetti on vähiten selvä. (Erola 2010, 39-40.) Kenties näin on siksi, että nämä ovat pitkälti niitä uusia ammatteja, jotka ovat syntyneet samanaikaisesti elin- ja koulutustason nousun kanssa. Halukkuutta samaistua keskiluokkiin voidaan toisaalta selittää sillä, että keskiluokkaisuuden määritelmä on ihmisten mielissä vähintäänkin mielenkiintoinen. Usein siihen samaistuvat katsovat sen edustavan ennen muuta kunnollisuutta, hyvän kansalaisen normia. Keskiluokkaan kuuluvat pärjäävät ja tulevat itsenäisesti toimeen, ovat suoraselkäisiä ja ottavat vastuuta itsestään ja yhteiskunnasta (Kahma 2011, 94).

2.2 Työelämän ulottuvuuksia

Viihtyvyyys työssä

Yhteiskunta on kokenut suuria muutoksia viimeisen sadan vuoden aikana. Teollistuminen, palkkatyöläistyminen, maailmansodat ja yleinen elinkeinorakenteen muutos ovat seuranneet toisiaan mullistusten jatkumona. Toisen maailmansodan jälkeen hyvinvointivaltio on ollut yleislänsimainen projekti, josta vallitsi konsensus 1970-luvun lopulle, öljykriisiin saakka. Tämä noin kolmenkymmenen vuoden jakso oli historiallinen tuloerojen kaventumisen ja tasa-arvoistumisen jakso, jota on usein selitetty sotimisen kansakuntaa yhdistävällä kokemuksella. (Karisto ym. 2003, 285.)

Työelämän muutoksesta yleisellä tasolla tuntuu vallitsevan yhteisymmärrys. Varsinaisesta muutoksen sisällöstä ja sen syistä löytyy kuitenkin useampia näkökantoja. Palkansaajat näkevät suunnan olevan pikemminkin alas- kuin ylöspäin. Luultavasti

tunnetuin suomalainen työelämän huononemisen manifesti on Juha Siltalan Työelämän huonontumisen lyhyt historia (2004), jossa hän käy läpi viiltävällä tarkkuudella kaikki mahdolliset huonontumiset. Toisaalta hänen teostaan on myös kritisoitu; esimerkiksi Raija Julkunen (2008, 203, 206) esittää, etteivät Siltalan haastattelemat ihmiset muodosta edustavaa otosta koko suomalaisesta yhteiskunnasta, ja sen perusteella ei tulisi esittää totuutena työelämän huononemista kaikkien kannalta.

Työ- ja elinkeinoministeriö seuraa vuosittain Työolobarometrillä suomalaisen työelämän laadun muutoksia palkansaajan näkökulmasta. Barometria on tehty vuodesta 1992. Vuonna 2009 julkaistu barometri kertoo karua kieltään; työelämän muutossuuntien arviot olivat vuonna 2009 suurimmalta osalta negatiivisempia kuin vuonna 1993, jolloin Suomi oli myös lamassa. Vajaassa kahdessakymmenessä vuodessa ainoastaan arviot sukupuolten tasa-arvosta ja ympäristökysymyksistä olivat muuttuneet säännöllisesti positiiviseen suuntaan. Esimerkiksi mahdollisuudet vaikuttaa omaan asemaansa ja itsensä kehittämisen mahdollisuudet nähtiin huonompana kuin vuonna 1993. Kenties huolestuttavinta on, että vuoden 2001 jälkeen työn mielekkyyden muutossuunta on arvioitu jatkuvasti huonommaksi. Työn mielekkyyden epäily on yhdistetty niin sanottuun psykologiseen sopimukseen. Tällä viitataan siihen, kokeeko työntekijä saavansa yhtä paljon työstään kuin hän on sille antanut. 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä luottamus vastavuoroisuuteen näyttää olennaisesti heikentyneen. (Jukka & Ylöstalo 2009, 30-31, 33.)

On mahdollista väittää, että työelämä on joko huonontunut tai parantunut riippuen siitä, keneltä kysytään. Elinkeinoelämän valtuuskunta EVAn työelämää koskeva julkaisu vuodelta 2010 on nimeltään Mainettaan parempi työ. Selvityksen tarkoitus vaikuttaa olevan järjestelmällinen kaikkien työelämän huonontumista koskevien väitteiden kumoaminen. EVAn Työolobarometrin avulla pyritään osoittamaan, ettei työelämän huonontumisesta ole viitteitä. Ainut negatiivinen asia, joka myönnetään, on odotusten hiipuminen työelämän tulevaisuuden suhteen. Tälle tosin on selvityksen mukaan tyhjentävä selitys: työelämä on muuttunut liian vähän. (Alasoini 2010.)

Kummassakin kyselyssä on se puute, että siihen ovat vastanneet työelämän voittajat. Siis ne henkilöt, jotka ovat kyenneet säilyttämään työpaikkansa lamasta, kiihtyvistä tahdista ja kovenevista vaatimuksista huolimatta. Etenkin EVAn raporttia lukiessaan ei voi vältyä kysymästä itseltään, olisiko oikein luottaa tällaiseen voittajien kertomukseen.

Mitä kaikki työuupumuksen vuoksi eläkkeelle joutuneet tai pitkäaikaistyöttömät sanoisivat työelämästä? Oleellisessa roolissa on aina se, mitä kysytään ja keneltä kysytään.

Ammattiliikkeen asema

Toisen maailmansodan jälkeinen aika oli länsimaissa hyvinvointivaltion rakennuksen ohella myös ammattiliittojen kulta-aikaa. Ammattiliittojen asema oli Länsi-Euroopassa vahvimmillaan 1970-luvulla. Myös lakkoherkkyys oli suurta, etenkin paperiteollisuudessa. Työntekijät uskalsivat vaatia, ja työväestön reaalityökorot nousivatkin toimihenkilöitä nopeammin. (Siltala 2004, 55.) Viime vuosina tuotantoa on siirretty urakalla länsimaista halvemmän tuotannon maihin, ja työntekijöiltä vaaditaan usein joustoa työpaikan säilyttämisen takeeksi. Uusimman kohun tällä rintamalla aiheutti syksyllä 2012 Suomen Pienyrittäjien ehdotus poistaa irtisanomissuoja työvoiman palkkaamisen helpottamiseksi (Suomen Pienyrittäjät 2012). Myös suhtautuminen lakkoja kohtaan on muuttunut – jopa yleistä lakko-oikeutta on esitetty rajoitettavaksi aika ajoin (Raeste 2010).

Lakot sopivatkin huonosti työntekijän ja työnantajan välistä rajaa hämärtävään ”me-puheeseen”, joka valtaa alaa; talouspoliittinen retoriikka puhuu meidän kilpailukyvyistämme ja meidän haasteistamme. Vielä merkittävämpänä – ja harhaanjohtavampana – voidaan pitää arkipuhetta hallitsevaa työelämän käsitettä, sillä se häivyttää taistelun osapuolet, eli työntekijän ja työnantajan. Tämän päivän työelämä vaatii joustoa, osaamista, sosiaalisia taitoja ja mitä milloinkin. Työelämä siis vaatii, eivät työnantajat. (Julkunen 2008, 75-76.)

Suomessa on silti vieläkin yksi maailman korkeimmista kokonaisjärjestäytymisen asteista, ja siksi suhtautuminen ammattiliittoihin on erilainen kuin monissa muissa maissa. Täällä jäsenten enemmistö suhtautuu ay-liikkeeseen kuin vakuutuslaitokseen tai palveluntuottajaan, samaan tapaan kuin valtioon suhtaudutaan: kumpikin mielletään enneminkin palvelujen tuottajaksi kuin poliittisen osallistumisen välineeksi (Julkunen 2008, 68). Ammattiliittojen vahvaa roolia tai edes järjestäytymisoikeutta ei silti tulisi ottaa itsestänselvyytenä. Yhdysvalloissa on paljon esimerkkejä siitä, kuinka työntekijöiden järjestäytyminen ja ammattiliittojen vaikutusvalta halutaan estää kaikin keinoin (esim. Rosen 2006; Sclosser 2002).

Suomessakin on silti suuria eroja järjestäytymisen asteissa. Esimerkiksi siivoojista vain 30-40 prosenttia on järjestäytynyt ja kaupanalan työntekijöistä 65 prosenttia (Oikeutta siivoojille: Siivous matalapalkka-ala; PAM Pähkinäkuoressa). Oikeutta siivoojille - sivuston mukaan on myös yleistä, että ylistyökorvauksia ja muita lisiä ei siivousalalla makseta. Sen lisäksi, että palkka on pieni, se siis lasketaan usein väärin. Tämän arvellaan johtuvan muun muassa siitä, että alalla on paljon ulkomaalaisia, joilla on heikko tietämys siitä, miten heidän palkkansa tulisi muodostua. PAM eli Palvelualojen ammattiliitto on sivuston mukaan myös hoitanut satoja tällaisia tapauksia.

Työn ja yhteisöllisyyden suhde

Aiemmin työelämässä olennaisena piirteenä oli pysyvyys ja yhteisöllisyys. Työpaikkoja saattoi olla vain yksi koko elämän aikana. Usein siellä oli myös muita perheenjäseniä ja sukulaisia, joskus myös useassa sukupolvessa. Työntekijällä oli varmuus työn pysyvyydestä ja sen turvaamasta elintasosta. Katherine S. Newman (1988) esittää tällaisesta tilanteesta esimerkkinä 1873 perustetun Singerin ompelukonetehtaan. Eräs neljännen polven singeriläinen kuvasi Singerillä työskentelyä elämäntavaksi ja toinen kuvaili yhtiön merkitsevän ”jumalaa, äitiä, isää, kaikkea”. Tuotantoa alettiin yleisen trendin mukaisesti vähitellen siirtää halpatyövoiman maihin ja Yhdysvaltojen tehdas suljettiin lopullisesti 1980. Monet silloin työttömiksi jääneet olivat tehneet koko työuransa tehtaassa. Sulkemisen jälkeen heidän oli käytännössä mahdotonta löytää työpaikkaa, joka olisi turvannut totutun elintason. Suomessa paperiteollisuus on perinteisesti edustanut hyvin palkattua tehdastyötä, jossa tehtaat olivat myös sosiaalisia yhteisöitä. Kultakauden katsotaan usein sijoittuvan 1950- ja 60-luvulle, jolloin tehdasyhteisö tarjosi jäsenilleen myös samastumisen kohteen sekä mielekkään elämäntavan muodon. (Koskinen 1989, 186-187.)

Rahallinen aspekti on ollut varmasti hyvin tärkeä tällaisissa jo menneen ajan tehdasyhteisöissä, mutta oleellista on ollut myös tunne turvallisuudesta ja jatkuvuudesta. Turvallisuuden tunteen ovat luoneet usko jatkuvuuteen ja vahva tunne kuulumisesta yhteisöön. Richard Sennett (2002, 66-77) kertoo myös samanlaisista tuloksista. Hän oli haastatellut leipomon työntekijöitä 25 vuoden aikavälillä. Kun Sennett teki ensimmäiset haastattelut, leivät tehtiin alusta alkaen itse. Leipomon työntekijöillä oli myös yhteinen etninen tausta, ja he olivat ammatistaan ylpeitä. Tämä kaikki teki työntekijöistä yhteisön.

Vaikka yhteinen etninen tausta aiheutti myös sosiaalisia paineita suoriutua kunnollisena yhteisön jäsenenä, heillä oli selkeä käsitys itsestään leipureina. Leipurina oleminen merkitsi elämäntapaa. Vertailuajankohtana 25 vuoden päästä tilanne oli avain toisenlainen. Nyt työvoima oli sekalaista, ja sen vaihtuvuus suurta. Leivät teki alusta loppuun kone, eikä ammatti-identiteetistä ollut tietoaakaan. Yksikään työntekijä ei kuvitellut olevansa kauan töissä leipomossa.

Tässä Sennettin esimerkissä leipomo näyttää muuttuneen määrätietoisten ihmisten tiiviistä työyhteisöstä omaa paikkaansa etsivien ihmisten läpikulkupaikaksi. Leipomo on kuitenkin jäljellä, toisin kuin monet halpatuotannon maihin siirretyt tehtaot. Leipä leivotaan edelleen lähellä ostajaa, vaikka nyt kone valmistaa sen ihmisen sijasta. Kummassakin tapauksessa on silti kyse työn siirtämisestä jonkun toisen tehtäväksi, oli se sitten ihminen tai kone. Aiemmin tyytyväinen ja ammattitaitoinen työntekijä on syrjäytetty työprosessista – joko työttömäksi tai pelkkää nappia painamaan. Ei ihme, että sekä Newman (1988, 183-187) että Sennett (2007, 180) kaipaavat käsityöläisyyttä. Sennettin teos *The Craftsman* (2008) onkin kokonaan omistettu käsityöläisyyden ja sen eri ulottuvuuksien ylistämiselle. Käsityöläisyyden syvin idea piilee asioiden tekemisessä hyvin niiden itsensä vuoksi.

Työn muutos sekä merkitys

Ennen oli tavallista tehdä koko työuransa yhdessä paikassa, työtehtävän pysyessä vuodesta ja vuosikymmenestä toiseen samana. Tämä saattoi tarkoittaa kotitilan viljelyä, kylälääkärinä olemista, uraa tehtaassa tai leipomossa. Korostuneimmillaan tämä lienee ollut esiteollisella ajalla, jolloin tekninen kehitys on ollut verkkaista. Nykyään tekniikka kehittyy kiihvasta tahtia, ja työntekijöiden jatkokouluttautuminen on arkipäivää. Harva myöskään kuvittelee viettävänsä yhdessä työssä tai ainakaan yhdessä työpaikassa koko työuraansa. Koneet ovat myös korvanneet paljon ennen ihmiskäsillä tehtyä työtä. Tämä on varmasti omiaan vieraannuttamaan ihminen työidentiteetistään. Jos työ tapahtuu vain nappia painamalla, on siitä vaikeampaa tuntea ammattiyylpeyttä. (Sennett 2007, 12; Sennett 2002, 72). Etenkin perinteinen työväenluokkainen ylpeydenaihe on ollut nähdä omien käsiensä tuotos (Sulkunen 1992, 23).

Vielä 1800-luvun pikkukaupungissa ihmisillä oli yhteinen ymmärrys kaikkien työpanoksen tarpeellisuudesta yhteisön toimimisen kannalta. Työ toimi moraalisenä

siteenä ihmisten välillä, eikä merkinnyt ainoastaan mahdollisuutta hankkia lisää tavaraa tai saavuttaa henkistä tyydytystä. Yhteiskunnan teollistuessa työtä ei ollut enää niin helppoa nähdä panostuksena kokonaisuuteen, vaan siitä tuli erillinen, omanedun tavoittelun toiminto. (Bellah ym. 1985, 66.)

Työelämän muutokselle ja sen merkitykselle ihmisen elämässä on esitetty monenlaisia tulkintoja. Eräs mielenkiintoisimmista on Arlie Russell Hochschildin *The Time Bind* (1997). Hochschild esittää, että työstä ja työelämästä on tullut ihmisille koti. Sen sijaan kodin ja lasten hoitaminen on muuttunut työksi. Ihmiset viihtyvät töissä ja tuntevat olonsa siellä kotoisaksi. Työ saattaa jopa olla paikka paeta kodin ongelmia. Aika ja sen merkitykset ovat nousseet keskeisiksi käsitteiksi myös suomalaisessa uudemmassa työntutkimuksessa (esim. Julkunen & Nätti & Anttila 2004).

Keskiluokalle tyypillistä on työn merkityksen korostaminen. Se koetaan osaksi persoonaa sekä keskeisenä osana elämää. Uudelle keskiluokalle on ominaista samaistua työn sisältöön (Kivinen 1987, 155). Työväenluokalle työ näyttäytyy usein vähemmän latautuneena, ”vain” työnä. Sitä tehdään ensisijaisesti toimeentulon vuoksi, mutta myös siksi, että elämässä on jotain mielekästä tekemistä, syy nousta aamulla ylös sängystä. Työn nähdään tuovan ryhtiä elämään ja sen kautta syntyvät sosiaaliset suhteet nähdään positiivisena asiana. (Käyhkö 2006, 215-216.)

On kuitenkin paikallaan kysyä, voiko mikään työ olla enää pelkästään työtä. Työelämä on Raija Julkusen (2008, 120-122) mukaan viime vuosina paradoksaalisesti subjektivoitunut. Tämä merkitsee mahdollisuutta ja välttämättömyyttä mobilisoida, investoida ja ilmaista työssä omaa subjektiivisuuttaan. Työntekijää pyydetään käyttämään osaamistaan, taitojaan, tunteitaan ja motivaatiotaan, osallistumaan päätöksentekoon ja vastuunjakoon sekä tekemään tämä toisten kanssa kommunikoiden. Tämä ei ole vaatimus vain keskiluokkaisissa tietotöissä, vaan aivan alimmalta vaatimustasolta lähtien. Nykyinen työelämä vaatii työntekijältä paljon, sillä työ nähdään henkilökohtaisen kasvun välineenä, joka tarjoaa ennennäkemättömät mahdollisuudet oman itsensä käyttöön.

2.3 Tutkimuskysymykset

Olen tässä teorialuvussa edellä esittänyt katsauksen yhteiskuntaluokkia ja työelämän muutosta käsittelevään kirjallisuuteen. Aihepiiristä löytyy monia kiinnostavia teemoja, joihin liittyen olisin voinut muodostaa tutkimuskysymykset. Halusin kuitenkin valita taustakirjallisuuden valossa keskeiset sekä yhteiskuntapoliittisesti oleelliset kysymykset. Pyrin kysymysten avulla pureutumaan erityisesti mielekkään työn rakentumiseen ja sen merkitykseen yksilön sekä yhteiskunnan kannalta. Tutkimuskysymyksiksi muodostuivat seuraavat:

1. Haluavatko nuoret tehdä luovaa työtä ja tekeekö luovuus työstä hyvän?
2. Mikä on työn merkitys yksilön identiteetille ja kunnioitetuksi tulemiselle?
3. Millaisilla ehdoilla nuoret ovat valmiita tekemään töitä?
4. Onko yhteiskuntaluokalla merkitystä nykypäivän yhteiskunnassa?

Kaikissa tutkimuskysymyksissä on tarkoitus tarkastella myös tutkimusryhmien, yliopisto-opiskelijoiden ja palvelualojen ammattilaisten, välisiä eroja.

3 Tutkimuksen toteuttaminen

3.1 Aineiston keruu ja tutkimusryhmien valinta

Aineiston keruu toteutettiin Helsingin yliopiston E-Lomake-palvelua käyttäen. Aineisto kerättiin kyselylomakkeella (Liite 1) kahdelta eri ryhmältä. Ensimmäinen ryhmä koostuu Helsingin yliopiston humanistisen tiedekunnan opiskelijoista ja toinen Palvelualojen ammattiliiton (PAM) nuorisojärjestön jäsenistä. Käytän vastaisuudessa ryhmistä usein nimitystä yliopisto-opiskelijat tai yliopistolaiset ja pamilaiset. Ryhmiä yhdistävä tekijä on kohderyhmälle esitetty ikävaatimus 18-30 vuotta.

Ryhmiä valintakriteerinä toimi halu ottaa toisistaan mahdollisimman kaukana olevat ja toisaalta keskiluokkaa sekä vastakohtaista eli työväenluokkaa edustavat ryhmät.

Humanistisen tiedekunnan opiskelijat tuntuivat sopivan uuden keskiluokan edustajiksi. He opiskelevat laajaa kirjoa oppiaineita, jolle löyhänä punaisena lankana toimii taiteiden, kielten ja kulttuurien tutkimus. Oppiaineet voi nähdä sopivana opiskeltavina henkisten ominaisuuksien ja luovuuden kehittämiseen, (uudelle) keskiluokalle tai luovalle luokalle sopivaksi toiminnaksi. Humanistisesta tiedekunnasta tulevat oletettavasti myös monet lähitulevaisuuden kulttuuri- ja mediavaikuttajat.

Vertailuryhmäksi halusin päinvastaisen ryhmän. Tärkeitä arkipäivän ahertajia, jotka eivät pääse nauttimaan luovien töiden tekijöille varatusta glooriasta. Heidän työnsä katsotaan eräänlaiseksi vastakohtaksi keskiluokkaiselle luovalle työlle. Pamilaisten edustamia suurimpia ammattialoja ovat kauppa, kiinteistöpalvelut sekä ravintola- ja matkailuala (PAM Pähkinänkuoressa). Näihin ammatteihin kohdistuu vähättelyä ja aliarvostusta (esim. Ehrenreich 2001; Toynbee 2003). Tulevaisuus ei näytä välttämättä taloudellisesti riemukkaalta, mutta töitä pitäisi löytyä; palvelualat ovat ne, joilla työpaikat ovat viime vuosina lisääntyneet ja tulevat tulevaisuudessa lisääntymään (VATT 2010).

Lomake koostuu menetelmällisesti kahdesta erilaisesta tiedonkeruun muodosta: kvantitatiivinen aineisto kerättiin surveyn avulla ja kvalitatiivinen aineisto neljään varsinaiseen kysymykseen ja kommentti-osioon annetuista avovastauksista. Tarkoituksena oli alusta alkaen tehdä aineistolle sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista analyysiä, eli toteuttaa menetelmällinen triangulaatio (esim. Tuomi & Sarajärvi 2012, 145; Viinamäki 2007). Tämän vuoksi kyselylomake sisältää erilaisia kysymystyyppisiä, joilla tähdättiin erityyppisten aineistojen keräämiseen. Kvantitatiivista aineistoa kerättiin taustatietokysymyksillä sekä mielipideväittämillä ja kvalitatiivista aineistoa avokysymyksillä.

Taustatietoja keräävät kysymykset koskivat sukupuolta, ikää, koulutustasoa sekä tämänhetkistä työpaikkaa. Seuraavaksi oli työntekoa ja opiskelua koskevia väittämiä, joiden jälkeen vastaajat saivat kertoa omin sanoin, mitkä asiat tekevät heidän mielestään työstä huonon ja millainen huono työ on. Tämän jälkeen tuli uusi väiteryhmä, jonka sisältö koski suomalaista yhteiskuntaa. Tätä seurasivat avokysymykset ihannetyöstä ja asioista, jotka tekevät työstä hyvän. Viimeiseltä sivuilta löytyi vielä kysymys, jonka perusteella vastaajan piti luokitella itsensä johonkin yhteiskuntaluokkaan. Aivan lopuksi vastaajat saivat antaa palautetta kyselystä omin sanoin. Lomake oli samanlainen

kummallekin ryhmälle yhtä kysymystä lukuunottamatta. Ainut ero kyselylomakkeissa oli se, että pamilaisten lomakkeessa kysyttiin, opiskeleeko vastaaja tällä hetkellä jossain ja jos, niin missä.

Käytännössä aineiston keruu tapahtui sähköpostilistojen kautta. Yliopiston humanistisen tiedekunnan sähköpostilistojen osoitteet keräsin itse ja lähetin listoille viestin (liite 2) sekä linkin kyselyyn. Pamilaisille viestin ja linkin lähetti heidän järjestelmävastaavansa. Vastaajien anonymiteetti säilyi kummassakin tilanteessa. En tiedä tämän tarkemmin, minkä nimisille ihmisille viesti on mennyt. Myöskään kysymyslomakkeessa ei kerätty sellaisia tietoja, joiden avulla vastaajia olisi mahdollista identifioida jälkikäteen. Analyysissä esitetyissä esimerkeissä avovastauksista olen muokannut vastauksista sellaisia kohtia, joiden perusteella vastaaja olisi mahdollista tunnistaa.

Yleisesti ottaen kyselyn vastaanotto oli erittäin hyvä. Sain sähköpostiviestejä, joissa kiiteltiin tutkimusaiheen tärkeyttä ja ajankohtaisuutta sekä pyydettiin lähettämään valmis tutkielma luettavaksi. Tämän lisäksi sain vapaamuotoisia sähköpostiviestejä, joissa vanhemmat ihmiset kertoivat kokemuksiaan ja tunteuksiaan työelämästä. He eivät kuuluneet tutkimuksen ikähaarukkaan eivätkä näin ollen voineet osallistua, mutta halusivat purkaa tuntejaan työelämästä. Työelämä aiheena siis puhuttaa ja mietityttää.

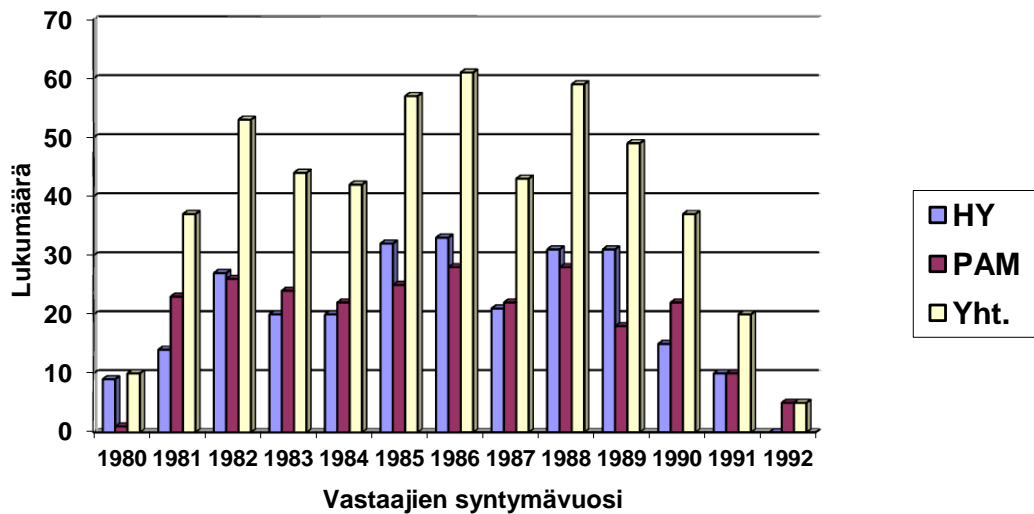
Yliopistolaisilta sain vastaukset yhdellä sähköpostikierroksella. Jo ensimmäisen vuorokauden aikana tuli 189 vastausta. Pamilaisilta aineiston kerääminen oli hieman hankalampaa. Viesti linkkeineen jouduttiin lähettämään yhteensä kolme kertaa, yhteensä 5500 henkilölle. Yliopisto-opiskelijoiden määrää, joille viesti on mennyt, on vaikeampi arvioida. Perustutkinto- ja jatko-opiskelijoita on humanistisessa tiedekunnassa noin 7600 (Helsingin yliopisto: Humanistinen tiedekunta lukuina). On siis selvää, että vastausten tuottama aineisto on enemmän näyte kuin otos, eikä tuloksia voi yksiselitteisesti yleistää koko perusjoukkoa koskeviksi (esim. Vehkalahti 2008, 43-47). Aineistojen uskottavuuden mittariksi nouseekin se, kuinka hyvin niistä saadut taustamuuttujat vastaavat yleisiä tilastointeja.

3.2 Aineiston kuvaus

Helsingin yliopiston humanistisen tiedekunnan opiskelijoilta sekä Palvelualueiden ammattiliiton nuorisojäseniltä kerätyt aineistot ovat keskenään lähes täsmälleen yhtä suuria, ensimmäinen koostuen 263 vastauksesta ja toinen siistimisen jälkeen 257 vastauksesta. PAMin puolelta tulleista vastauksista olen poistanut 14 henkilöä, jotka kertoivat opiskelevansa tällä hetkellä yliopistossa. Tutkimusasetelman kannalta on tärkeää, ettei aineistossa ole tällaista päällekkäisyyttä. Yksi mahdollisuus olisi ollut siirtää heidät yliopisto-opiskelijoiden aineistoon, mutta silloin siitä joukosta olisi tullut heterogeenisempi, joten oli parempi pysytellä humanistiaineistossa. Pamilaisten joukossa on jonkin verran ammattikorkeakoulussa opiskelevia, 16 henkilöä eli 6,2 prosenttia. Heidät säilytin aineistossa pienen lukumäärän sekä ammattikorkeakoulusta ja yliopistosta saatavien tutkintojen luonteen eron perusteella. Aineistossa on myös 40 pamilaista, jotka ovat valmistuneet ammattikorkeakoulusta. Aineistosta löytyy yksi pamilainen, jolla on alempi korkeakoulututkinto yliopistosta, mutta hän ei opiskellut tiedonkeruun ajankohtana.

Eräs tämän tutkimuksen uskottavuuden kannalta olennainen seikka on, että aineistojeni ryhmien keskinäiset erot muistuttavat yleisissä tilastoinneissa esiintyviä eroja. Tällä tarkoitan tiettyjä perusasioita, kuten ovatko yliopisto-opiskelijoiden vanhemmat keskimäärin arvovaltaisemmissa asemissa työelämässä ja vastaavatko aineistojen sukupuolijakaumat todellisuutta. Jos nämä tulokset olisivat suuressa ristiriidassa todellisuuden kanssa, kyseenalaistaisi tämä koko tutkimuksenteon mielekkyyden.

Vastaajien ikäjakauma vaikuttaa suhteellisen tasaiselta (ks. kuva 1). Ainoastaan ääripäissä näkyvät eroja ryhmien kesken, mutta ne eivät ole kokonaisuuden kannalta mitenkään merkittäviä. Kummatkin aineistot ovat hyvin naisvaltaisia: yliopisto-opiskelijoista naisia on 85,9 ja miehiä 14,1 prosenttia. PAMilaisista naisia on 76,7 ja miehiä 23,3 prosenttia. Kaikista humanistisen tiedekunnan opiskelijoista naisia on n. 73 ja PAMilaisista 80 prosenttia (Helsingin yliopiston tilastoja 2010; PAM: PAM Pähkinänkuoressa). Aineistossa ei sukupuolijaon perusteella ole suurta vääristymää.

Kuva 1: Vastaajien ikäjakauma syntymävuoden perusteella

Omaa mielenkiintoista tarinaansa kertoo myös alla oleva taulukko vastaajien itselleen valitsemasta yhteiskuntaluokasta. Eroja löytyy, ja ne ovat pääosin ennakkokäsitysten mukaisia; pamilaiset samastuvat eniten työväenluokkaan ja yliopisto-opiskelijat keskiluokkiin.

Taulukko 1. Mihin yhteiskuntaluokkaan katsot kuuluvasi?

		Yliopisto vai PAM		
		HY	PAM	Yht.
Yläluokka	N	0	1	1
	%	0,0%	0,4%	0,2%
Ylempi keskiluokka	N	39	4	43
	%	14,8%	1,6%	8,3%
Keskiluokka	N	84	62	146
	%	31,9%	24,2%	28,1%
Alempi keskiluokka	N	45	34	79
	%	17,1%	13,3%	15,2%
Työväenluokka	N	13	91	104
	%	4,9%	35,5%	20,0%
Alaluokka	N	0	7	7
	%	0,0%	2,7%	1,3%
En katso kuuluvani mihinkään luokkaan	N	62	46	108
	%	23,6%	18,0%	20,8%
Jokin muu luokka	N	20	11	31
	%	7,6%	4,3%	6,0%
Yht.	N	263	256	519
	%	100,0%	100,0%	100,0%

$p < 0,001$

3.3 Aineistolle tehtyjä luokitteluja

Nykyään yhteiskuntatutkimuksessa eniten käytetty ammattiluokkajaottelu on Erikson-Goldthorpen luokittelu. Sen pääkriteereinä ovat: 1. erottelu työnantajien, itsenäisten yrittäjien ja palkkatyössä olevien välillä 2. työn itsenäisyyden määrä ja valvonnan vaikeuden aste 3. yksilöllisten kykyen, erityisosaamisen, tietojen ja taitojen tärkeys. (Erikson & Goldthorpe 1992; 36, 38-39; Erola 2010, 29.) Erikson-Goldthorpen luokittelu sisältää kuitenkin jonkin verran ongelmallista luokittelua. Esimerkkinä tästä on ryhmä IIIb Asiakaspalvelutyöntekijät, joka sisältää ainakin suomalaisesta perspektiivistä liian heterogeenisiä ammatteja. Siinä ensimmäisenä esimerkkiammattina mainitaan sairaanhoitajat. Luokittelun mukaan osaa ryhmästä kuvaa populaarinimitys ”Työätekevät köyhät, alaluokka”. (Ks. Erola 2010, 31.) Tämä saattaa sopia joihinkin esimerkkiammatteihin, kuten vaikkapa tarjoilijoihin tai kaupan kassoihin, mutta sairaanhoitajia korkeakoulututkinoineen tästä on vaikea tunnistaa.

Päätin käyttää Tilastokeskuksen ammattiluokitusta, sillä se on tehty suomalaista ammattirakennetta kuvaamaan ja luokkiin sisältyy myös ammatin vaatima taitotasoa. Tilastokeskuksen ammattiluokitus 2010 on selkeä ja ajantasainen, sekä kuvastaa hyvin tämänhetkisen suomalaisen yhteiskunnan ammattijakoa. Tilastokeskuksen ammattiluokituksen avulla laaditaan myös tilastojen väestön ammattirakenteesta ja palkoista. Sitä käytetään myös ammatinvalinnan ohjauksessa ja työnvälityksessä, koulutussuunnitelmissa ja terveystutkimuksessa. Luokituksen perustana on Kansainvälisen työjärjestön (ILO) laatima ja YK:n vahvistama ammattiluokitus, International Standard Classification of Occupations eli ISCO. (Tilastokeskus Ammattiluokitus 2010.)

Kysymyslomakkeessa on kysytty vastaajien tämänhetkisen oman ammatin lisäksi myös isän sekä äidin ammattia. Nämä on luokiteltu Tilastokeskuksen Ammattiluokitus 2010:een perustuvan jaon mukaisesti. Luokituksen alkuperäiset ryhmät ovat seuraavat:

- 1 Johtajat
- 2 Erityisasiantuntijat
- 3 Asiantuntijat
- 4 Toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät
- 5 Palvelu- ja myyntityöntekijät

- 6 Maanviljelijät, metsätyöntekijät ym.
- 7 Rakennus-, korjaus-, ja valmistustyöntekijät
- 8 Prosessi- ja kuljetustyöntekijät
- 9 Muut työntekijät
- 0 Sotilaat
- x Tuntematon

Aloitin luokittelu-urakkani merkitsemällä kaikille kysytyille ammanteille ammattiluokitusta vastaavan numeron. Luokittelu ei kuitenkaan ota huomioon muita elämäntilanteita kuin palkkatyön. Tämän vuoksi lisäsin itse luokkia alkuvaiheessa, jotta saisin mahdollisimman tarkan kuvan tilanteesta. Koetin luokitella kerrotut ammatit vastaamaan parhaalla mahdollisella tavalla todellisuutta. Tilastokeskuksen ammattiluokitus on onneksi yksityiskohtainen, ja sivusto sisältää sisäisen haun, jolla suurin osa ammattinimikkeistä oli helppo paikantaa. Joitain epäselviä tapauksia toki oli, ja ne päätyivätkin luokkaan 12 Tuntematon. Tähän luokkaan päätyi lopulta myös ammattinimike ”yrittäjä”. Jos kenttään oli merkitty ”yrittäjä/rakennusmies”, merkitsin tämän luokkaan 7, eli rakennusmiehen mukaisesti. Jos ei kuitenkaan ollut annettu mitään viitettä minkä alan yrittäjästä on kyse, en nähnyt muuta vaihtoehtoa kuin laittaa nämä luokkaan 12. Mietin ensin luokkaa 1 Johtajat, sillä jokainen yrittäjä on toki myös johtaja. Kuitenkaan yhden tai parin henkilön firman johtamista ei voine pitää samanlaisena kuin suuren. ”Toimitusjohtaja”-nimikkeellä merkityt ammatit laitoin automaattisesti ryhmään 1. Luokkia oli lopulta 14, uusina tai numero muutettu: 10 Sotilaat, 11 Opiskelija, 12 Tuntematon, 13 Tyhjä (ei mitään merkittyä vastausta), 14 Työtön/Eläkkeellä. Seuraavassa taulukossa näkyy, miten vastaajien vanhemmat jakautuvat ammattiluokkiin.

Taulukko 2: Aineiston ryhmien vanhempien ammatit Tilastokeskuksen amattiluokituksen mukaan

	Isän ammatti			Äidin ammatti		
	HY	PAM	Yht.	HY	PAM	Yht.
1 Johtajat	23 8,7%	11 4,3%	34 6,6%	8 3,0%	2 0,8%	10 1,9%
2 Erityisasiantuntijat	108 41,1%	30 11,7%	138 26,7%	102 38,8%	24 9,3%	126 24,3%
3 Asiantuntijat	22 8,4%	18 7,0%	39 7,6%	39 14,8%	28 10,9%	67 12,9%
4 Toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät	7 2,7%	3 1,2%	10 1,9%	40 15,2%	30 11,7%	69 13,3%
5 Palvelu- ja myyntityöntekijät	19 7,2%	9 3,5%	28 5,4%	34 12,9%	89 34,6%	123 23,7%
6 Maanviljelijät, metsätyöntekijät ym.	8 3,0%	15 5,8%	23 4,5%	6 2,3%	10 3,9%	16 3,1%
7 Rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijät	31 11,8%	83 32,3%	114 22,1%	2 0,8%	12 4,7%	14 2,7%
8 Prosessi- ja kuljetustyöntekijät	9 3,4%	23 8,9%	32 6,2%	1 0,4%	4 1,6%	5 1,0%
9 Muut työntekijät	1 0,4%	6 2,3%	7 1,4%	7 2,7%	23 8,9%	30 5,8%
10 Sotilaat	2 0,8%	2 0,8%	4 0,8%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
11 Opiskelija	0 0,0%	1 0,4%	1 0,2%	0 0,0%	1 0,4%	1 0,2%
12 Tuntematon	13 4,9%	26 10,1%	39 7,6%	10 3,8%	12 4,7%	21 4,1%
13 Tyhjä	9 3,4%	24 9,3%	30 5,8%	6 2,3%	13 5,1%	19 3,7%
14 Työtön/eläkkeellä	11 4,2%	6 2,3%	17 3,3%	8 3,0%	9 3,5%	17 3,3%
Yht.	263 100,0%	257 100,0%	520 100,0%	263 100,0%	257 100,0%	520 100,0%

p<0,001

Taulukosta nähdään, että erot ryhmien välillä ovat hyvin merkittäviä. Yliopisto-opiskelijoiden vanhempien ylivoimaisesti suurin ammattiluokka on erityisasiantuntijat. Tästä esimerkkiammatteja ovat mm. opettaja, lääkäri ja diplomi-insinööri. Pamilaisten isä löytyy eniten ryhmästä 7, johon kuuluvat esimerkiksi kirves- ja putkimies sekä tehdastyöntekijä. Pamilaisten äidit taas sijoittuvat yleisimmin luokkaan 5, jossa esimerkkiammatteja ovat lähihoitaja, myyjä ja kokki. Mielenkiintoista on, että sekä pamilaisten isät että äidit sijoittuvat perinteisiin ns. miesten ja naisten ammatteihin.

Taulukko tukee ennako-oletusta sekä tilastotietoa ammattiaseman ja koulutuksen periytyvyydestä. Ylemmät ammattiluokat eivät ole yliopisto-opiskelijoiden vanhempien täysin itselleen valtaamia, mutta silti heillä on näissä ryhmissä moninkertainen edustus pamilaisten vanhempiin verrattuna. Tässä yhteydessä on myös syytä muistaa se mahdollisuus, että jotkut pamilaiset lähtevät yliopisto-opintoihin. Taulukko saattaisi näyttää vielä eriytyneemmältä, jos katsoisimme samoja henkilöitä 20 vuoden kuluttua.

3.4 Tutkimuksen toteutus ja menetelmät

Suunnittelin kysymyslomakkeeni ja keräsin aineistoni itse, joten tämä antoi minulle mahdollisuuden kysyä juuri itseäni kiinnostavia asioita mutta toisaalta se toi myös suuren vastuun. Piti osata kysyä relevantit kysymyksen ja muotoilla ne tarkasti väärinkäsitysten minimoimiseksi. Epäselvät kysymykset ja väitteet voivat ärsyttää vastaajaa ja pahimmillaan tämä saattaa jättää kyselyyn vastaamisen kesken (Vehkalahti 2008, 24). Myös vastaajien motivointi oli ensisijaisen tärkeää, jotta saisi mahdollisimman monisanaisia vastauksia. Yleinen kokemus on, että jos tutkimus pystytään perustelemaan vastaajille kunnolla, osallistumishalukkuus kasvaa ja aineiston sisällöllinen laatu paranee (Ahola 2007, 67).

3.4.1 Kvantitatiivinen analyysi

Faktorianalyysi

Kyselylomake sisältää yhteensä 32 mielipideväittämää, joten aineiston tiivistäminen jollain tapaa oli jo tämän vuoksi tarpeellista. Aloitin aineiston kvantitatiivisen analyysin tekemällä mielipideväittämille faktorianalyysin. Faktorianalyysi on

tutkimusmenetelmänä käyttökelpoinen silloin, kun halutaan tutkia monen muuttujan välisiä yhteyksiä. Se on kehitetty menetelmäksi useiden muuttujien samanaikaisen satunnaisvaihtelun tarkastelemiseen. Faktorianalyysissä pyritään selvittämään, millä muuttujilla on keskenään samankaltaista vaihtelua ja toisaalta mitkä muuttujat ovat toisistaan riippumattomia. Faktorit voidaan käsittää aineistossa piileviksi yhdistelmämuuttujiksi. Ensimmäinen vaihe faktorianalyysissä on kommunaliteettien tarkastaminen. Ne mittaavat sitä, kuinka hyvin yksittäisen muuttujan vaihtelua pystytään kuvaamaan yhdessä kaikkien faktoreiden avulla. Kommunaliteettien vaihteluväli on 0-1, jolloin lähempänä ykköstä olevat kommunaliteetti-arvot selittävät muuttujan vaihtelua paremmin kyseisessä mallissa. Hyväksyttävän kommunaliteetin alarajana on usein pidetty 0,3:a, joita pienempien arvojen on katsottu olevan osoitus siitä, ettei faktoriratkaisun avulla kyetä selittämään kyseisen muuttujan arvojen vaihtelua tyydyttävästi. (Nummenmaa 2010, 396-397, 403.)

Aineistoni tapauksessa suuri osa kommunaliteeteista jäi välille 0,2-0,3. Mikäli olisin halunnut jatkaa varsinaiseen faktorianalyysiin, olisi minun pitänyt tiputtaa huomattava määrä muuttujia pois. Tämä ei tuntunut mielekkäältä tavalta toimia. Päätin tehdä summamuuttujia, jotka perustuvat löyhästi faktorianalyysiin sekä teoreettiseen pohdiskeluun.

Summamuuttujat

Summamuuttujien avulla voidaan tiivistää yhteen muuttujaan useamman samankaltaista ominaisuutta mittaavan muuttujan sisältämä tieto. Summamuuttuja on yhdistetty asteikko, joka muodostuu siten, että kunkin havaintoyksikön sijainti tällä asteikolla määräytyy asteikon osina olevien osioiden arvojen summana. Yleinen käyttötilanne on abstraktimman käsitteen kuvaaminen summamuuttujan avulla. Käytännössä summamuuttuja on mahdollista laskea kahdella eri tavalla, jotka ovat muuttujien havaintoarvojen yhteenlaskeminen tai muuttujien havaintoarvojen keskiarvon laskeminen. Jälkimmäinen on yleisemmin käytetty tapa, ja käytän sitä myös itse tässä tutkielmassa. (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1999, 100; Nummenmaa 2010, 161-162).

Summamuuttujaa muodostettaessa on tärkeää, että yhdistettävät muuttujat todella mittaavat samaa ominaisuutta. Muussa tapauksessa summamuuttuja ei ole tulkinnallisesti eikä teoreettisesti mielekäs. Summamuuttujien käyttöä suositellaan

ainoastaan sellaisiin tilanteisiin, joissa muuttujat mittaavat selvästi samaa ominaisuutta, ja jossa yksittäisten muuttujien tarkasteleminen ei niiden suuresta määrästä johtuen ole mielekäästä. Käytännön esimerkkinä tästä ovat nimenomaan kysymyslomakkeet. Summamuuttujien sisäisen yhtenäisyyden testaamiseen olen käyttänyt Cronbachin alfaa, joka on yksi tutkimuksen ja etenkin tutkimuskysymysten reliiabiliteetin mittaustapa. Mittauksen reliiabiliteettiin vaikuttaa kaksi tekijää: mittaustulosten samankaltaisuus, 'interkolleraatio', sekä väitteiden lukumäärä. Suurempi samankaltaisesti toimivien väitteiden lukumäärä kasvattaa reliiabiliutta. (Alkula ym. 1999, 97; Nummenmaa 2010, 162, 357.) Toisaalta reliiabiliutta on mahdollista myös parantaa poistamalla valittujen väitteiden joukosta sellaisia, jotka sitä huonontavat. Kimmo Vehkalahden (2008, 120) mukaan tällainen reliiabiliteetin maksimointi voi aiheuttaa vakavia seurauksia, sillä se huonontaa validiteettia. Hänen mukaansa ”osioiden karsintaa mielivaltaisten alfa-rajojen avulla on vaikea perustella sisällöllisesti kestäväällä tavalla”. Tämän vuoksi en ole ottanut yleisesti rajana pidettyä 0,6:tta ehdottomana, vaan nähnyt hieman pienemmänkin arvon hyväksyttävänä.

T-testi ja varianssianalyysi analyysitapana

T-testien avulla voidaan tehdä jakaumien keskiarvoja koskevia päätelmiä sellaisissa tapauksissa, kun normaalijakaumaan perustuvia testejä, joissa populaation odotusarvo ja hajonta ovat ennalta tiedossa, ei voi käyttää. T-testistä on useampia sovelluksia, joista tässä tutkielmassa käytän riippumattomien otosten t-testiä. Sitä käytetään tilanteissa, joissa halutaan tehdä tutkittavien välisiä vertailuita, eli käytännössä verrataan kahden eri ryhmän keskiarvoja toisiinsa. Otosten riippumattomuudella tarkoitetaan tässä sitä, että yksi henkilö kuuluu ainoastaan yhteen ryhmään. (Nummenmaa 2006, 155, 160-161.)

Riippumattomien otosten varianssianalyysiä voidaan pitää riippumattomien otosten t-testin yleistykseenä tilanteisiin, jossa vertailtavia jakaumia on enemmän kuin kaksi. Varianssianalyysi on kokeellisen tutkimuksen perusmenetelmiä. Sen avulla tutkitaan, onko ryhmien välisissä keskiarvoissa tilastollisesti merkitseviä eroja. Varianssianalyysiä voidaan pitää melko voimakkaana sekä suhteellisen yksinkertaisena menetelmänä tilastollisen yhteyden tai riippumattomuuden tarkastelemiseen. Sillä voidaan tarkastella useampiluokkaisten riippumattomien muuttujien vaikutuksia riippuvaan muuttujaan, eli verrata usean jakauman keskiarvoja toisiinsa. Varianssianalyysi voidaan toteuttaa

yksisuuntaisena, jolloin riippuvaa muuttujaa selittää yksi useampiluokkainen riippumaton muuttuja tai useampisuuntaisena, jolloin selittäviä eli riippumattomia muuttujia voi olla kaksi tai enemmän. Riippuva muuttuja on yksinkertaistetusti tutkittava asia tai ilmiö, ja riippumattomat niitä muuttujia, joiden avulla sitä halutaan selvittää. (Alkula ym. 1999, 257; Metsämuuronen 2006, 708; Nummenmaa 2010, 184, 212.)

Tässä tutkielmassa käytän sekä yksisuuntaista että kaksisuuntaista varianssianalyysiä. Kaksisuuntaisessa varianssianalyysissä tarkastellaan kahdenlaisia riippumattomien muuttujien aiheuttamia vaikutuksia eli pää- ja yhdysvaikutuksia. Päävaikutus tarkoittaa sitä, että riippuvan muuttujan keskiarvot ovat erilaisia riippumattoman muuttujan eri ryhmissä. Yhdysvaikutus puolestaan tarkoittaa sitä, että riippuvan muuttujan keskiarvot ovat erilaisia eri muuttujien ryhmien yhdistelmissä. (Nummenmaa 2010, 213-214.)

3.4.2 Kvalitatiivinen analyysi

Teoriaohjaava sisällönanalyysi

Valitsin tämän tutkielman kvalitatiiviseksi analyysitavaksi teoriaohjaavan eli abduktiivisen sisällönanalyysin. Sisällönanalyysillä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä muodossa, informaatiota kadottamatta. Se on tekstianalyysiä siinä missä historiallinen tai diskurssianalyysikin. Sisällönanalyysiä ja diskurssianalyysiä voidaan joissain tapauksissa käyttää samaan aineistoon, mutta ne tuottavat toisistaan poikkeavia tuloksia. Sisällönanalyysissä tutkitaan merkityksiä, kun taas diskurssianalyysissä tutkitaan niiden tuottamisprosessia. Voidaan myös sanoa, että monet eri nimiset laadullisen tutkimuksen menetelmät perustuvat tavalla tai toisella sisällönanalyysiin, mikäli sisällönanalyysillä tarkoitetaan kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysiä väljänä teoreettisena kehyksenä. (Tuomi ym. 2012, 91, 103-104.)

Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen perusmenetelmä, jota on kolmea päätyyppiä: aineistolähtöinen, teoriaohjaava ja teorialähtöinen. Aineistolähtöisessä analyysissä pyritään luomaan tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus, ja analyysiyksiköt valitaan tutkimusaineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja

tehtävänasettelun mukaisesti. Teorialähtöisessä sisällönanalyysi puolestaan nojaa johonkin tiettyyn valittuun teoriaan, malliin tai auktoriteetin esittämään ajattelukaavaan. Tällaisessa tutkimuksessa tutkittava ilmiö määritellään jonkin jo tunnetun mukaisesti. Teoriaohjaava sisällönanalyysi asettuu näiden analyysitapojan välimaastoon. Siinä on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta aikaisemman tiedon merkitys ei ole teoriaa testaava, vaan toimii pikemminkin virikkeenä analyysille. (Tuomi ym. 2012, 95-97.) Ajatuksena kokonaan aineistolähtöinen analyysi tuntuu houkuttelevalta, mutta epäily sen puhtaasta toteuttamisesta vaikutti päätökseeni valita teoriaohjaava analyysi. Olen kirjoittanut kandidaatintutkielmani tätä tutkielmaa sivuavasta aiheesta sekä lukenut ja pohtinut paljon näitä kysymyksiä vuosien varrella. Puhtaasti aineistolähtöinen analyysi olisi tästäkin syystä ollut erittäin hankalaa. Toisaalta aineiston keruussa käytetty kyselylomake on joka tapauksessa muodostettu aiempaa tietoa hyväksikäyttäen. Nämä seikat puhuivat vahvasti teoriaohjaavan analyysin puolesta.

Koodauksesta teemojen rakentamiseen

Kysymyslomakkeessani oli neljä varsinaista avokysymystä sekä yksi palautteenantomahdollisuus. Avokysymyksiin ei ollut ohjelman puolesta laitettu minimi- tai maksimipituutta, joten vastausten määrää ja pituutta oli vaikea ennustaa. Wordiin siirtämisen ja koodaamisen jälkeen kaikista avovastauksista muodostuu noin 200 sivua. Nämä sisältävät luonnollisesti paljon tyhjää tilaa (jokaisen vastauksen välissä tyhjä rivi), mutta määrä on silti melkoinen.

Aloitin aineiston analyysin lukemalla läpi avovastauksia. Niiden suuresta määrästä johtuen aloitin hyvin pian aineiston koodaamisen. Tämä vaikutti pakolliselta, sillä muuten en tuntenut saavani minkäänlaista otetta tekstimassasta. On suhteellisen yleistä, että ensimmäinen lähestyminen aineistoon kulkee koodaamisen kautta. Kyse on laadullisen aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aihepiirien mukaan. Aineistosta voi tällä tavoin nostaa esiin tutkimuskysymyksiä valaisevia koodeja, joita yhdistelemällä saadaan myöhemmin rakennetuksi teemoja. Tämä myös mahdollistaa aineistossa esiintyvien teemojen vertailun. Tekstimassasta on pyrittävä löytämään ja sen jälkeen erotettava tutkimusongelman kannalta merkitykselliset aiheet. Tämä ei kuitenkaan itsessään ole vielä analyysiä, ainoastaan sen valmistelua. Analyysin jäädessä

tälle asteelle kyse olisi pelkästä ”sitaattikokoelmasta”. (Eskola & Suoranta 1999, 175-176; Tuomi ym. 2012, 93.)

Ennen koodausta en tehnyt aineistolle mitään erittelyä, mutta yliopisto-opiskelijoiden ja pamilaisten vastaukset olivat jo valmiiksi erillään. Tein koodaamisen käsin Wordissa siten, että erottelin koodit väreittäin ja annoin kullekkin värille merkityksen. Koodasin jokaisen kysymyksen erikseen, eli tiedostoja oli yhteensä kymmenen. Mukana oli siis myös kysymyslomakkeesta pyydetty palaute, johon oli käytännössä kommentoitu hyvin paljon yhteiskuntaluokkiin liittyen. Ilmeisesti siksi, että kysymys itsensä sijoittamisesta yhteiskuntaluokkaan oli juuri tätä ennen (ks. Liite 1).

Teoriaohjaavuus vaikutti prosessiin siten, että etsin tekstistä teoriaosuudessa esiinnousseita teemoja kuten luovuutta ja identiteettiä, mutta muodostin myös useita koodeja täysin aineistolähtöisesti. Samanaikaisesti koodaamisen kanssa tein erilliseen tiedostoon muistiinpanoja niiden herättämistä ajatuksista. Lopuksi järjestin vastaukset siten, että ne sijaitsivat tiedostoissa koodeittain. Tässä esimerkki kysymykseen ”Millainen olisi ihannetyösi?” tulleiden vastausten koodauksesta:

pinkki: ei tietoa, mikä tahansa kelpaa

vihreä: luova, vapaus, kehitys, tutkimustyö

sininen: johon tekisi joka päivä mieli mennä, mielekkyys, työyhteisö

tumman punainen: eettisyys, yhteiskunnallisesti tärkeät asiat

keltainen: sosiaaliset kontaktit

oranssi: työn ja vapaa-ajan yhdistäminen, stressi

fuksia: ”downshiftaus”

preussi: yliopistokoulutuksen soveltaminen työelämässä

armeijan vihreä: fyysinen työ, vähemmän vastuuta

vaalea lila: työ laajennettuna harrastuksena

punainen: palkka

tumma turkoosi: etenemismahdollisuudet, oma yritys

violetti: arvostus, vastuu

harmaa: selkeä työnkuva, itsenäinen, itselle sopiva

tumma sininen: toimistotyö

Vastausten sisältö osoittautui siis erittäin monipuoliseksi. Aineistosta löytyi esimerkiksi teoriaosuudessa käsitelty luovuus, mutta tämän lisäksi myös useita muita aihepiirejä.

Jotkut näistä olivat sellaisia, joita en ollut etukäteen tullut edes ajatelleeksi. Koodauksen jälkeen siirryin teemoitteluun. Koodauksessa aineisto puretaan osiin ja sen jälkeisellä teemoittelulla se kootaan tutkimuskysymysten näkökulmasta uutta informaatiota sisältäviksi asiakokonaisuuksiksi eli teemoiksi (Silvasti 2013). Huolimatta kysymyksenasettelun näennäisestä laajuudesta teemoittelu onnistui hyvin helposti, lähes huomaamatta. Teemoittelu on siis toiminut ennen kaikkea aineiston jäsentämisen välineenä, alustavana ryhmittelyinä. Tämän jälkeen yhdistin teemoittelussa nousseita aiheita summamuuttujien ohjaamana suuremmiksi kokonaisuuksiksi, joiden avulla syvensin kvantitatiivista analyysiä. Näin pääsin pureutumaan varsinaisiin tutkimuskysymyksiin. Koetin säilyttää avarakatseisen tutkimusotteen ja löytää myös odottamattomampia teemoja yhdistäviä tekijöitä, ettei mielenkiintoisia kvalitatiivisesta aineistosta nousseita aiheita jäisi käsittelemättä.

3.5 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Tarkoitus oli alusta saakka yhdistää kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen analyysi. Tämä ei ole välttämättä täysin haasteetonta, sillä näiden kahden analyysitavan asettamat vaatimukset analysoitavalle aineistolle ovat erilaisia. Kvantitatiivisen analyysin suhteen suurempi otoskoko lisää tulosten tilastollista merkitsevyyttä sekä soveltamismahdollisuuksia, eikä se varsinaisesti kasvata työmäärää. Kvalitatiivisen analyysin tapauksessa tilanne on toinen. Ei ole mahdollista tai mielekäästä käydä pro gradu -tutkielman kaltaista työtä varten läpi tuhansia vastauksia. Siinä missä määrällisen aineiston on usein syytä olla satunnaisotos, on laadullisen aineiston keruujoukon syytä olla kohdistetumpi. On jopa suotavaa, että otos on valikoitunut siten, että informantit ovat tutkittavaan asiaan keskimääräistä perehtyneempiä (Tuomi ym. 2012, 85).

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa mittarit tai kvalitatiivisessa tutkimuksessa menetelmät eivät aina mittaa oikeita asioita tai vastaa sitä todellisuutta, jota tutkija kuvittelee tutkivansa. Lomakkeessa esitetyt kysymykset on myös mahdollista käsittää toisin kuin tutkija on tarkoittanut. Jos tutkija tällaisessa tapauksessa käsittelee saatuja tuloksia edelleen alkuperäisen ajattelumallinsa mukaisesti, ei tuloksia voida pitää luotettavina. (Hirsijärvi & Remes & Sajavaara 2010, 232). Uskon, että monipuolinen aineistoni

auttaa välttämään tämän sudenkuopan. Kvantitatiivinen aineisto on jossain määrin apuna kvalitatiivisesta aineistosta tehtyjen tulkintojen tarkistamisessa.

Tutkimuksissa pyritään välttämään virheiden ja harhojen syntymistä, joten jokaiseen tutkimukseen kuuluu arvioida tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. Reliaabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta ja validiteetti mittarin kykyä mitata sitä, mitä on tarkoituskin mitata. (Hirsijärvi ym. 2010, 231). Jari Eskolan ja Juha Suorannan (1999, 211) mukaan laadullisessa tutkimuksessa arviointi pelkistyy kysymykseksi tutkimusprosessin luotettavuudesta. Määrällisessä tutkimuksessa reliaabeliuden tutkimiselle löytyy matemaattisia testejä (ks. esim. Nummenmaa 2010, 346-364). On syytä muistaa, että reliabiliteetin ja validiteetin suhde on hierarkkinen. Reliaabeli testi on mittaustulosten ja validi testi mittaa sitä ominaisuutta, jota sen oletetaankin mittaavan. Tästä seuraa, että jos testi ei ole reliaabeli eli luotettava, se ei koskaan voi olla validi. Toisaalta virheellinen mittaustulos voi olla reliaabeli ilman että se olisi validi; esimerkiksi systemaattisesti kilon liian vähän näyttävän vaa'an tulos on reliaabeli mutta epävalidi. (Alkula ym. 1999, 89; Nummenmaa 2010, 365).

Kvantitatiivisessa analyysissä reliaabelius ja validius nostetaan itsestäänselvästi huomioitavina asioina esiin, mutta kvalitatiivisessa tutkimuksessa tilanne on toisenlainen. Laadullisen tutkimuksen piirissä näiden käyttöä jopa kritisoidaan, koska ne ovat syntyneet kvantitatiivisen tutkimuksen piirissä ja niiden katsotaan palvelevan pääasiassa määrällisen tutkimuksen tarpeita. Käsitteet ovatkin saaneet laadullisen tutkimuksen piirissä monia tulkintoja. (Tuomi ym. 2012, 136-139). Validiuden ja reliabiliteetin arvioinnista luopuminen kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei kuitenkaan olisi mielekästä, sillä tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä on kyettävä arvioimaan jollain tapaa. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan kohentaa tutkijan tarkalla kuvauksella tutkimuksen toteuttamisesta ja analyysin eri vaiheista. (Hirsijärvi ym. 2010, 232.) Steinar Kvale korostaa validiteettia käytännön laatuksymyksenä, eräänlaisena ammattimaisuuden mittarina. Hänen mukaansa validiteettia voidaan käsitellä kolmesta näkökulmasta: tarkistamisen, kyseenalaistamisen sekä teorian rakentamisen. (Mt. 1996, 241-244.)

En voi väittää, että saamani tutkimustulokset olisivat suoraan yleistettävissä kaikkiin suomalaisiin nuoriin, jotka kuuluvat tutkittaviin ryhmiin johtuen aineiston luonteesta näytteestä. Toivon kuitenkin kykeneväni tuottamaan vähintään uuden näkökulman

tutkittuun asiaan, joka kuitenkin yhdistyy uskottavasti jo olemassa olevaan tutkimustietoon. Pertti Alasuutari (1994, 219-221) käyttää käsitettä *tiimalasimalli* suppean tutkimuksen kyvystä lopulta toimia esimerkkinä laajemmasta kokonaisuudesta. Lähtökohtana tiimalasimallille toimivat laajat kysymyksenasettelut ja pohdinnat yhteiskunnan rakenteellisista ilmiöistä. Tämän pohjalta edetään tiimalasin keskelle kapeimpaan kohtaan, jossa pyritään suppean ja rajatun kohteen yksityiskohtaiseen analyysiin. Tuloksia peilataan olemassa olevaan tietoon ja tutkimukseen, jolloin suppea analyysi laajennetaan lopussa vastakohtien etsimisen ja rinnastusten kautta esimerkiksi laajemmasta kokonaisuudesta. Alasuutari sanoo tämän olevan ominaista tapaustutkimukselle, mutta itse näkisin tämän jossain määrin luonnollisena kulkuna laadulliselle tutkimukselle laajemminkin.

Eräänä tutkimuksen luotettavuuden lisääjänä ja validiteetikriteerinä on pidetty tutkimusmenetelmien triangulaatiota, eli kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimusotteen yhdistämistä. Kahden tutkimusmenetelmän avulla voidaan tarkastella, löytyykö toisen menetelmä avulla saatu tulos myös toisella menetelmällä. Tätä voitaneenkin pitää triangulaation merkityksellisimpänä ominaisuutena. Kvantitatiivisilla tutkimusmenetelmillä saatu tieto toimii usein myös taustatietona kvalitatiiviselle tutkimukselle. Kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimusotteen yhdistäminen tarkoittaa usein myös kahden erilaisen näkökulman yhdistämistä; tutkijan ja tutkittavan. Kvantitatiivinen tutkimus lähtee usein liikkeelle tutkijan näkökulmasta, kun taas kvalitatiivisessa lähdetään usein liikkeelle aineistolähtöisesti. (Bryman 1992, 59-61.)

Käytännön haasteita tässä tutkimuksessa

Aineiston kerääminen onnistui siinä mielessä, että sain paljon vastauksia. Etenkin laadullista aineistoa sain erittäin runsaasti. Se ei silti ole sisällöllisesti täysin ongelmatonta tai mahdollista niin monipuolista analyysiä kuin saattaisi ajatella. Tämä johtuu siitä, että monet vastaukset ovat melko luettelomaisia. Ne eivät välttämättä sisällä perusteluja tai esimerkkejä. Tällöin tietyistä aiheista esitetyt esimerkit saattaisivat saada suhteettoman suuren painoarvon, jos niiden katsotaan edustavan myös kantaansa perustelemattomien näkemystä. Esimerkkinä tästä voisi toimia palkka, jonka usein toivottiin olevan kohtuullinen. Joissain vastauksissa tätä avattiin tarkemmin ja joissain esitettiin jopa summia. Summia en kuitenkaan uskaltanut ottaa sellaisenaan mukaan

analyysiin, sillä tuntui väärältä olettaa jonkun kohtuullisena pitämä 2000 euroa kuukaudessa edustavan 20 muun henkilön mielestä kohtuullisuutta. Toisaalta joistain teemoista, esimerkiksi luovuudesta, esiintyy runsaasti perusteluja ja esimerkkejä, jotka ovat kuitenkin hyvin itseään toistavia. Tietyllä tapaa aineisto onkin jakautunut niukkoihin vastauksiin ja runsaisiin tyyppiesimerkkeihin tietyistä teemoista. Kvalitatiivisen aineiston luonne rajasi käytännössä pois muut analyysimenetelmät paitsi sisällönanalyysin. Esimerkiksi diskurssianalyysiä olisi ollut edellä mainituista sekoista johtuen äärimmäisen haasteellista toteuttaa. Avovastausten lukeminen tuo pelkkiin tilastollisiin analyysihin nähden kuitenkin huomattavaa syvyyttä aineistoon. Usein survey-tutkimuksessa avovastaukset jäävät analysoimatta, mikä on juuri edellä mainitusta johtuen valitettavaa.

Kvantitatiivisessä analyysissä oli myös omat haasteensa. Varianssianalyysiin mahdolliset selittävät muuttujat olivat usein hyvin päällekkäisiä, eikä kaksisuuntainen varianssianalyysi useissakaan tapauksissa tuonut huomattavaa etua yksisuuntaiseen verrattuna. Tällä tarkoitan sitä, että sekä aineiston henkilöiden koulutus, näkemys omasta yhteiskuntaluokasta sekä vanhempien ammattiluokka korreloivat vahvasti HY/PAM-jaon kanssa. Usein tutkimuksissa käytettyjä selittäviä muuttujia kuten ikää tai sukupuolta ei taasen ollut tässä tutkimuksessa mielekästä käyttää, sillä ikäjakauma oli tutkimusasetelimesta johtuen suppea ja aineisto toisaalta naisvaltainen.

4 Luovuuden ja kunnioituksen yhteiskuntaa rakentamassa

Tässä luvussa esitän aineiston analyysin. Kolmen ensimmäistä tutkimuskysymystä käsitellään seuraavan kaavan mukaisesti. Aluksi esittelen summamuuttujat, eli faktorianalyysin perusteella valikoituneet väittämähdistelmät, tilastolliset tunnusluvut sekä histogrammit. Sen jälkeen käyn läpi selittävät muuttujat ja niiden muodostamisen. Tämän jälkeen etenen analyysiin, joka alkaa riippumattomien otosten t-testillä summamuuttujalle. Selittävänä muuttujana käytän vastaajan kuulumista HY- tai PAM-aineistoon. Tätä pidän perusteltuna siksi, että tutkimuksen lähtökohtana on nimenomaan

näiden ryhmien välisten mahdollisten erojen tutkiminen. Tämän jälkeen siirryn varianssianalyysiin, jolla pystytään rakentamaan monipuolisempi tutkimusasetelma tuomalla mukaan analyysiin lisää selittäviä muuttujia. Näinä toimivat vastaajan itse ilmoittama yhteiskuntaluokka sekä tähän mennessä suoritettu koulutus.

Varianssianalyysin jälkeen laajennan tutkimusasetelmaan kvalitatiivisen aineiston ja analyysin keinoin. Tavoitteena on syventää ja selittää laadullisin menetelmin saadun tiedon avulla tilastollisesta analyysistä saatuja eroja tai sitä, miksi tilastollisesti merkitseviä eroja ei ole syntynyt. Sen lisäksi nostan aineistosta esiin summamuuttujiin liittyviä teemoja, joiden avulla on mahdollista tarkentaa ja syventää analyysiä edelleen. Kvalitatiivinen analyysi rakentuu vertailuryhmien, eli yliopisto-opiskelijoiden ja pamilaisten, välisten erojen tutkimiselle.

Neljännän yhteiskuntaluokkaa käsittelevän tutkimuskysymyksen analyysi poikkeaa kolmesta ensimmäisestä siten, että sen alussa ei ole summamuuttujaa tai sille tehtyä varianssianalyysiä. Analyysi painottuu tässä kohdin laadullisiin menetelmiin.

4.1 Analyysissä käytettävät muuttujat

4.1.1 Selitettävät muuttujat

Summamuuttujat on siis muodostettu mielipideväittämistä, joihin tutkittavat ovat vastanneet Likert-asteikolla yhdestä viiteen. Ykkönen on ollut ”Täysin samaa mieltä” ja viitonen ”Täysin eri mieltä”. Ennen summamuuttujien muodostamista kaikista mukaan tulevista väittämistä poistettiin arvon kolme ”Vaikea sanoa” saaneet vastaukset. Tähdellä (*) merkittyjen väitteiden asteikot on käännetty, jotta niiden saamat arvot samassa suhteessa muiden väittämien arvojen kanssa.

Luovuussummamuuttuja

Luovuussummamuuttujan väitteet käsittelevät tämän tutkielman kenties keskeisintä aihepiiriä. Luovuuden käyttämisen työssä katsotaan usein olevan se elementti, joka erottaa keski- ja työväenluokkaiset työtehtävät. Summamuuttuja on muodostettu

faktorianalyysin avulla kyselylomakkeen väittämistä, joissa on pyritty käsittelemään luovuutta eri näkökulmista: itsensä toteuttamisen ja kehittämisen sekä jatkuvuuden näkökulmista.

Summamuuttujan väitteet:

1. Mahdollisuus itsenäiseen päätöksentekoon töissä on tärkeää
2. On tärkeää, että työssä saa toteuttaa itseään
3. Läpi elämän jatkuva itsensä kehittäminen on tärkeää
4. Työ muuttuu tulevaisuudessa itsenäisemmäksi, kiinnostavammaksi ja henkisesti palkitsevammaksi
5. Tahtoisin tehdä luovaa työtä

Cronbachin alfa on näillä väittämillä 0,579.

Työn merkitys identiteetille -summamuuttuja

Tämän summamuuttujan väitteet käsittelevät työn merkitystä ihmisen identiteetille sekä työstä saatavaa arvostusta sekä kunnioitusta. Väittämien avulla pyritään selvittämään vastaajien suhdetta työhön mentaalisisella tasolla sekä pääsemään pintaa syvemmälle arvostuksen merkityksessä.

Summamuuttujan väitteet:

1. Työni merkitsee tärkeää osaa identiteettiäni
2. Työnteon tärkeimpiä päämääriä on kehittyä ihmisenä
3. Koen saavani arvostusta työni vuoksi
4. Ammattiylpeyden kokeminen on tärkeä osa menestyksestä työntekoa
5. Tekisin työtä, vaikka minun toimeentuloni vuoksi tarvitsisi

Cronbachin alfa on näillä väittämillä 0,764.

Työetiikka -summamuuttuja

Tämän summamuuttujan väitteet käsittelevät työntekoa ehtojen ja etiikan näkökulmasta. Väitteillä pureudutaan vastaajien asenteisiin, jotka koskevat työttömyyden hyväksymistä, työntekoa itseisarvona sekä työnteon perimmäisiä syitä.

Summamuuttujan väitteet

1. On hyväksyttävää jättäytyä työttömäksi, jos ei saa itseään kiinnostavaa työtä*
2. Tekisin mielelläni vähemmän töitä ja saisin vähemmän palkkaa, jos saisin enemmän vapaa-aikaa*
3. Turhia töitä ei ole olemassa
4. Jos on saanut työpaikan, on tärkeää pitää siitä kiinni, vaikka ei pitäisikään työstä
5. Työnteon tärkein syy on elättää itsensä ja perheensä
6. Työnteko on itseisarvo, ihmisen kunnia
7. Ura menee tärkeysjärjestyksessä tarvittaessa ystävien edelle

Cronbachin alfa on näillä väittämillä 0,601.

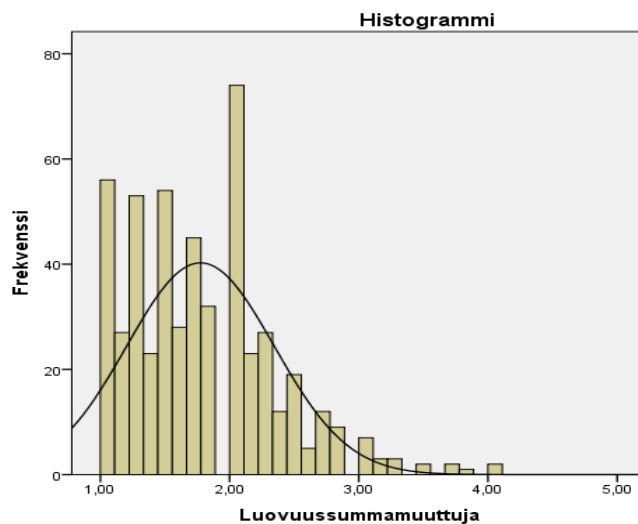
Taulukko 3: Yhteenvedotaulukko summamuuttujien tilastollisista tunnusluvuista

Summamuuttujien tunnusluvut	Luovuus	Identiteetti	Etiikka
Valideja (N)	519	518	519
Puuttuvia (N)	1	2	1
Keskiarvo	1,77	2,25	2,91
Mediaani	1,75	2,00	2,86
Keskihajonta	0,57	0,79	0,74
Varianssi	0,33	0,63	0,55
Vinous	0,88	0,93	0,09
Vinouden keskivirhe	0,11	0,11	0,11
Huipukkuus	0,96	0,80	-0,60
Huipukkuuden keskivirhe	0,21	0,21	0,21
Minimi	1,00	1,00	1,14
Maksimi	4,00	5,00	4,86
Persentiili 25	1,25	1,67	2,33
Persentiili 50	1,75	2,00	2,86
Persentiili 75	2,00	2,69	3,43

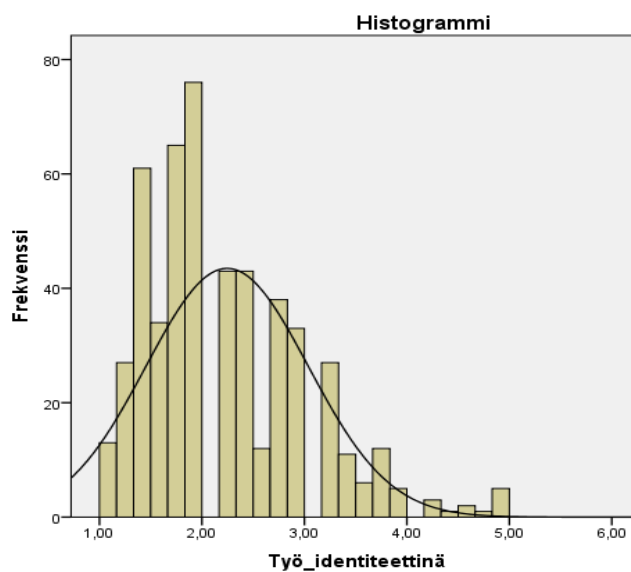
Taulukosta nähdään, että summamuuttujien keskiarvot vaihtelevat; luovuudella on ehdottomasti pienin ja etiikalla suurin. Vastaajat ovat siis olleet keskimäärin erittäin samaa mieltä luovuutta käsittelevien väittämien kanssa, kun taas identiteettiä ja etiikkaa käsitteleviin väittämiin ei ole suhtauduttu yhtä varauksettomasti. Yllä olevasta taulukosta ja kuvista seuraavalla sivulla nähdään myös, että luovuus- ja työidentiteettinä summamuuttujassa vinous ja huipukkuus ovat suhteellisen suuria. Tämä johtuu pitkälti arvon kolme saaneiden vastausten poistamisesta. Joka tapauksessa huipukkuus ja vinous pysyvät juuri ja juuri sallituissa rajoissa (< 1).

Kuva 2: Summamuuttujien tilastollisia tunnuslukuja havainnollistavat histogrammit

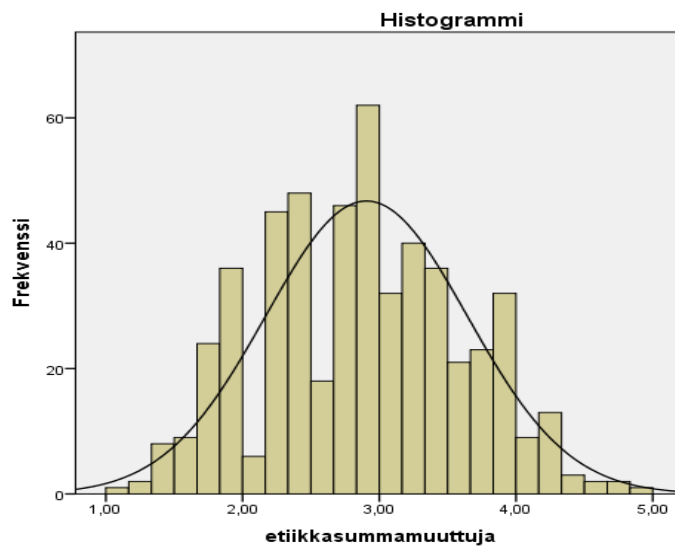
Luovuus

Työn merkitys identiteetille

Etiikka

4.1.2 Selittävät muuttujat

Yhteiskuntaluokka

Valitsin yhteiskuntaluokan selittäväksi muuttujaksi ennen kaikkea siksi, että se on tässä tutkielmassa keskeinen käsite. On mielenkiintoista nähdä, nouseeko oma koettu yhteiskuntaluokka merkittävämmäksi tulosten selittäjäksi kuin yliopisto- tai PAM-ryhmään kuuluminen. Tällä voidaan osaltaan myös ottaa kantaa kysymykseen luokkien merkityksettömyydestä tai merkityksellisyydestä nykypäivänä. Tutkielman teoriassa tuon kirjallisuuden perusteella vahvasti esille hypoteesin luovuudesta ja yksilöllisyydestä keskiluokan omaisuutena ja työväenluokan käytännönläheisemmän suhtautumisen työntekoon. Yhteiskuntaluokan käyttö selittävänä muuttujana antaa mahdollisuuden tämän aineiston rajoissa tutkia oletusten paikkansapitävyyttä.

Alkuperäisessä kysymyksessä vastausvaihtoehtoja oli peräti kahdeksan: yläluokka, ylempi keskiluokka, keskiluokka, alempi keskiluokka, työväenluokka, alaluokka, ei katso kuuluvansa mihinkään luokkaan sekä jokin muu, mikä. Varianssianalyysia varten yhdistin yläluokan ja ylemmän keskiluokan ensin mainitun pienen koon vuoksi. Sen lisäksi muutin 'alaluokka' ja 'en katso kuuluvani mihinkään luokkaan' sekä 'jokin muu'-vastaukset puuttuviksi, eli suljin ne analyysin ulkopuolelle. Näin jäljelle jäi neljä luokkaa: ylempi keskiluokka, keskiluokka, alempi keskiluokka sekä työväenluokka.

**Taulukko 4: Vastaajan itse ilmoittama yhteiskuntaluokka
varianssianalyysii varten muokattuna**

	Frekvenssi	Prosentti (%)	Validi prosentti (%)	Kumulatiivinen prosentti (%)
Ylempi keskiluokka	44	8,5	11,8	11,8
Keskiluokka	146	28,1	39,1	50,9
Alempi keskiluokka	79	15,2	21,2	72,1
Työväenluokka	104	20,0	27,9	100,0
Yht.	373	71,7	100,0	
Puuttuvia	147	28,3		
Kaikki yht.	520	100,0		

Suoritettu koulutus

Valitsin yhteiskuntaluokan lisäksi taustamuuttujaksi suoritettun koulutuksen, jota käytän viimeisen työetiikkaa käsittelevän summamuuttujan analyysissä. Valitsin sen siksi, että koulutus on myös Suomessa edelleen vahvasti periytyvää (esim. Nori 2011). Tätä on usein selitetetty kulttuurisilla malleilla (esim. Käyhkö 2006; Willis 1984). Käsillä oleva aineisto antaa hyvän mahdollisuuden tarkastella, vaikuttaako koulutus asenteisiin työntekoa kohtaan.

Tätä muuttujaa on muokattu ainoastaan siten, että ”Jokin muu, mikä” -vaihtoehdon valinneet on merkitty puuttuviksi tiedoiksi. Muuttuja on kuitenkin niin jakautunut HY/PAM-jaottelun mukaan, että käytän sitä ainoastaan yksisuuntaisessa varianssianalyysissä.

Taulukko 5: Vastaajan ylin tähän mennessä suoritettu koulutus varianssianalyysiä varten muokattuna

	Frekvenssi	Prosentti (%)	Validi prosentti (%)	Kumulatiivinen prosentti (%)
Peruskoulu	18	3,5	3,5	3,5
Ammattikoulu	102	19,6	20,0	23,5
Ylioppilastutkinto	217	41,7	42,5	65,9
Ammattikorkeakoulututkinto	51	9,8	10,0	75,9
Alempi korkeakoulututkinto	106	20,4	20,7	96,7
Ylempi korkeakoulututkinto	17	3,3	3,3	100,0
Yht.	511	98,3	100,0	
Puuttuvia	9	1,7		
Kaikki yht.	520	100,0		

4.2 Luovuus oleellisena osana työntekoa

Aloitan varsinaisen analyysin luovuuden teemasta. Tässä osiossa käsitellään luovuuden merkityksiä sekä merkitystä vastaajille. Tarkastelen ensin tilastollisen analyysin kautta eri ryhmien välisiä eroja luovuuteen suhtautumisessa. Sen jälkeen käsittelen luovuutta sivuavia aihepiirejä laajemmin sisällönanalyysin keinoin.

T-testi ja varianssianalyysi

Lähden selvittämään riippumattomien otosten t-testin avulla, onko koeryhmien välillä eroja luovuuteen suhtautumisessa. Tulokseksi saadaan, että hypoteesi ryhmien keskiarvojen samankaltaisuudesta hylätään viiden prosentin riskitasolla ($p=0,037$). T-testin tuloksen mukaan yliopisto-opiskelijat olisivat hieman pamilaisia enemmän samaa mieltä luovuusväittämien kanssa. Ero keskiarvoissa ei kuitenkaan ole suuri, sillä se on noin yhden kymmenyksen luokkaa; yliopisto-opiskelijoiden keskiarvo on 1,72 ja pamilaisten 1,83. Kaikki vastaajat ovat siis keskimäärin hyvin luovuusorientoituneita.

Seuraavaksi luovuussummamuuttujalle tehdään kaksisuuntainen varianssianalyysi, jossa testataan yliopistolaisuuden tai pamilaisuuden vaikutuksen lisäksi oman ilmoitetun

yhteiskuntaluokan vaikutusta sekä edellämainittujen muuttujien yhteisvaikutusta. Alla olevasta taulukosta näkyy, että tällaisia ei löydy. Myös t-testissä haivaittu ero yliopistolaisten ja pamilaisten kesken on tässä kadonnut. Yhteiskuntaluokalla on enemmän vaikutusta näistä selittävästä muuttujista, mutta sekään ei nouse läheskään tilastollisesti merkitseväksi.

Taulukko 6: Varianssianalyysin tilastolliset merkitsevyydet

Riippuva muuttuja: Luovuussummamuuttuja

Varianssin lähde	F	P-arvo	Selitysosuus
Yhtkl_varianssianalyysiin	1,584	0,193	0,013
Hy_vai_PAM	0,859	0,355	0,002
Yhtkl_varianssianalyysiin * Hy_vai_PAM	0,667	0,573	0,005

Yhteenvetona voidaankin todeta, että pamilaisuus, yliopistolaisuus tai koettu yhteiskuntaluokka ei selittänyt luovuuteen suhtautumista tässä mallissa ollenkaan. Nollahypoteesi yhteiskuntaluokkien samankaltaisuudesta luovuusmielipiteiden suhteen jää siis voimaan. Tulos näyttää olevan ristiriidassa aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella esitetyn hypoteesin kanssa, jonka mukaan pyrkimys luovuuteen ja individualismiin nähdään ainoastaan keskiluokalle ominaisena työväenluokan intressien ollessa käytännönläheisempiä (Bellah ym. 1985; Brooks 2000; Käyhkö 2006).

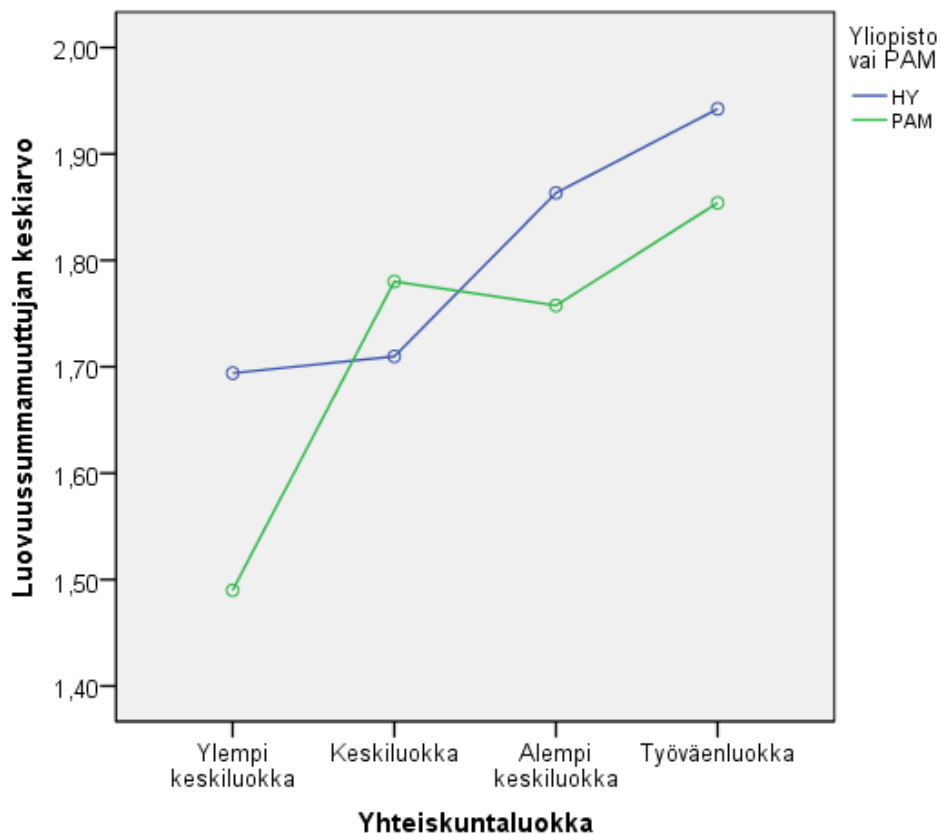
Taulukko 7: Ryhmäkeskiarvot Luovuussummamuuttujalle

		Keskiarvo	Keskiahajonta	95% Luottamusväli	
				Alaraja	Yläraja
HY	Ylempi keskiluokka	1,69	0,09	1,51	1,87
	Keskiluokka	1,71	0,06	1,59	1,83
	Alempi keskiluokka	1,86	0,08	1,70	2,03
	Työväenluokka	1,94	0,16	1,64	2,25
PAM	Ylempi keskiluokka	1,49	0,25	0,10	1,99
	Keskiluokka	1,78	0,07	1,64	1,92
	Alempi keskiluokka	1,76	0,10	1,57	1,95
	Työväenluokka	1,85	0,06	1,74	1,97

Edellisellä sivulla olevasta taulukosta näkyy, että ryhmäkeskiarvojen erot ovat suhteellisen vähäisiä ja toisaalta keskiahajonnat paikoitellen suuria ja tästä johtuen luottamusvälit leveitä. Alla olevaa kuvaa taas on mielenkiintoista verrata t-testin

tulokseen, jonka mukaan yliopisto-opiskelijat olisivat luovuusorientoituneempia, sillä tässä näyttää siltä, että pamilaisten vihreä viiva kulkee suuremmaksi osaksi alempana, ”lähempänä luovuutta” kuin yliopisto-opiskelijoiden. Kuvan tulkintaan on kuitenkin syytä suhtautua kriittisesti, sillä kuten todettu aiemmin, tilastollisesti merkitseviä eroja ei löytynyt yhteiskuntaluokan tai HY/PAM-muuttujan avulla. Kummatkin viivat noudattavat kuitenkin samaa trendiä; yhteiskuntaluokan noustessa luovuusorientoituneisuus lisääntyy.

Kuva 3: Graafinen esitys luovuussummamuuttajien keskiarvoista molempien selittävien muuttujien mukaan

Luovuuden kaksi ulottuvuutta – vaiko sittenkin yksi ja ainut?

Seuraavaksi pyrin syventämään ja selventämään tilastollisella analyysillä saatuja tuloksia kvalitatiivisen analyysin keinoin. Luovuus nousi erittäin keskeiseksi temaksi kvalitatiivisen aineiston puolella:

”[Työstä hyvän tekee] uusien asioiden oppiminen joka päivä. On mukavaa huomata kehittyneensä töiden lomassa ja se piristää paljon ja antaa voimia jaksaa jatkaa töiden parissa. Itsensä toteuttaminen. Luovuuden käyttäminen ja erilaisten pikkuongelmien ratkominen antaa itseluottamusta.”

”Parhaita asioita työssä on oma kiinnostus sitä kohtaan, mahdollisuus kehittyä koko ajan (eli riittävä haastavuus), se, että työ vastaa omaa koulutusta sekä se, että työn tuntee jollain lailla merkitykselliseksi. [---] Pidän myös siitä, että työn sisältö vaihtelee hiukan ja koko ajan oppii uutta.”

Edellä on esitetty kaksi lainausta avovastausten aineistosta, yksi yliopistolaisilta ja toinen pamilaisilta. Jos ei tietäisi niiden alkuperää, sitä olisi lähes mahdoton arvata – niin identtisiä vastaukset ovat sisällöltään. Yllä olevista ensimmäinen on pamilaisen ja toinen yliopistolaisen kirjoittama. Kumpikin on tyyppiesimerkki aineistostaan. Ensi silmäyksellä aineistot vaikuttavatkin niin samanlaisilta, että eroja on vaikea löytää. Luovuus, itsensä toteuttaminen, uuden oppiminen ja valinnanvapaus toistuvat molempien ryhmien vastauksissa. Teksteistä huokuu luovuuden tavoittelun pitäminen lähes itsestäänselvytenä. Tämä on tietysti mielenkiintoista verrattaessa tutkimuskirjallisuuteen, jossa luovuuden katsotaan yleensä olevan nimenomaan ja erityisesti keskiluokan tavoite (esim. Brooks 2000). Toisaalta esimerkiksi esimerkiksi Floridan (2006, 43, 261-262) mukaan jokainen ihminen on luova ja haluaisi tehdä luovaa työtä. Ongelma on hänen mukaansa se, ettei yksilöillä suorittavissa töissä ole vapauksia järjestää työtehtäviään luovasti.

Luovuus ja itsensä toteuttaminen nähdään aineistossa tavoittelemisenarvoisina asioina, mutta niiden hieman kaavamainen toistaminen alkaa epäilyttää; ei kai kyseessä vain ole aikakauden mantra, jota toistetaan ”asiaan kuuluvana”? Vaarana on, että se menettää tehonsa, mikäli sitä toistetaan jatkuvasti. Jos kaikki tavoittelevat luovuutta, muuttuu se väkisinikin monimerkitykselliseksi käsitelmäkyksi, jolle kaikki antavat oman merkityksensä. Aineistosta löytyy viitteitä siitä, että ainakin osa vastaajista tiedostaa sosiaalisen paineen ”luovuuden tavoittelemisen pakkoon”:

”[---] Vaikka en välttämättä vaadi työtä, jossa voisin ”kehittyä ihmisenä tai ilmaista itseäni”, olisi jonkinlainen kehittyminen ja mahdollisuus omiin päätöksiin ja onnistumisiin tärkeä.” (HY, alempi keskiluokka)

Tässä vastaaja tekee eron tiedostamansa sosiaalisesti hyväksytyyn tai suorastaan odotetun luovuuden tavoittelemisen ja omien, ehkä hieman maanläheisempien toiveidensa välille. Kysymys luovuudesta on erittäin mielenkiintoinen nykypäivän suoritusyhteiskunnassa. Kuten Kari Uusikylä (2000, 102) toteaa, uutta luovat lahjakkuudet ovat usein näennäisen tuottamattomia, sillä luovuusprosessi vie aikaa. Mitään todella suurta ei synny hetkessä. Vaarana saattaa ollakin, että todelliset lahjakkuudet jäävät ”tehottomina” systeemin ulkopuolelle. Ehkä 2010-luvun luovuus onkin sellainen kevytversio, jota voi toteuttaa vähäisemmin resurssein mutta toisaalta tehokkaasti.

Aluksi yliopistolaisten ja pamilaisten väliltä on vaikea löytää eroja, mutta konkreettisemmissä kuvauksissa esimerkiksi halutuista työtehtävistä eroja ryhmien välillä kuitenkin paljastuu. Kummankin ryhmän vastauksissa yhdistyy toive, että työtehtävät olisivat luovuuden lisäksi monipuolisia. Yliopisto-opiskelijoiden vastauksissa esiintyy usein haave kulttuurialan sekatyöläisestä, joka kirjoittaa, tutkii ja kääntää; tämä kuulostaa uskottavalta toiveelta humanististen tieteiden opiskelijalle. Joissakin heidän vastauksistaan haaveillaan myös useamman työn yhdistämisestä, joista osa voisi olla henkisiä ja osa fyysisiä ominaisuuksia kehittäviä.

Käytännönläheisen näkökulman työn mahdolliseen monipuolisuuteen ja kenties myös Floridan tarkoittamaan ”työtehtävien luovaan järjestämiseen” tuo kuitenkin erään pamilaisen tulkinta hyvästä työstä:

”Monipuolinen ja joustava. Ettei tarvitsisi päivästä toiseen toistaa samoja rutiineja vaan jos työt alkavat maistumaan puulta niin voisi vaihtaa paikkoja jonkun muun työntekijän kanssa hetkeksi. (Esim: Jos toimii kaupan kassalla niin voisi vaihtaa viikoksi tai pariin varaston puolelle tai hyllyjä täyttämään.)” (PAM, työväenluokka)

Vastaus ei ole ainoastaan sisällöltään mielenkiintoinen, vaan siinä on tärkeä konkreettinen esimerkki. Monipuolisen työn ei tarvitse välttämättä tarkoittaa useiden eri ammattien yhdistämistä, vaan se voi merkitä hyvin maanläheisiä, työpaikalla helposti järjestettävissä olevia asioita. Tämän kaltaiset kommentit avaavat myös näkökulman kaupasta moniulotteisempaan työympäristönä kuin liukuhihnamainen kassatyö, johon mielikuva kaupan alan töistä usein näyttää tyypistyvän. Voisiko toisaalta olla niin, että nykypäivänä erilaisissa töissä työskenteleminen ei olekaan niin erilaista, kuin usein ajatellaan? Harri Melinin (2010, 223) mukaan parin viime vuosikymmenen aikainen kehitys on lähentänyt eri luokka-asemissa olevien palkkatyöläisten työoloja lähemmäs

toisiaan. Työväenluokkaisia töitä lähemmäs professioammattaja ovat hilanneet tekniset uudistukset ja onnistunut työmarkkinapolitiikka, kun keskiluokkaisissa ammateissa painaa yhä enemmän elämänlaatua heikentävä stressi. Työolojen ja teknisten vaatimusten lähentyminen saattaisi selittää sitä, että työltä halutaan ainakin näennäisesti samantyyppisiä asioita. Tähän tulkintaan sopii oivallisesti se, että tutkimuksen kaksi ryhmää, jotka näennäisesti sijoittuvat työelämän kentän eri laidoille, eivät lopulta olisikaan niin kaukana toisistaan. Se voisi osaltaan selittää samanlaiset toiveet työelämän suhteen.

Pahin pelko: työ ilman kehittämis- ja kehittämismahdollisuuksia

Yllä löytyvät kuvaukset luovan työn toiveesta löytyivät aineiston positiiviselta puolelta, ts. ne olivat vastauksia kysymykseen 'Millaista olisi ihannetyösi?'. Negatiiviselta puolelta, 'Millaista olisi työ, jota et missään nimessä haluaisi tehdä?', löytyy edellisiä tulkintoja tukevia asioita. Adjektiivit rutiininomainen, yksitoikkoinen ja itseään toistava toistuvat kummankin ryhmän teksteissä:

"En halua liian yksinkertaista hommaa, joka perustuu samoihin, toistuviin rutiineihin ja kaavoihin päivästä toiseen; haluan vaihtelua, haluan käyttää aivojani ja olla luova" (HY, alempi keskiluokka)

"Työstä tekee huonon itse työtehtävät, jos ne ovat kovin yksitoikkaisia ja sellaisia, että ne eivät vaadi varsinaista erityisosaamista." (PAM, ei katso kuukuvansa mihinkään luokkaan)

Kuten Juha Siltala (2004, 35) kiteyttää: "Luovaksi työksi on siis vaikea mieltää toistoluonteista työtä, josta ei jää pysyvää tai persoonallisempaa jälkeä." Pamilaisten vastauksissa tuntuvat tässä kohtaa korostuvan nimenomaan etenemis- ja kehittämismahdollisuuksia puute:

"Etenemismahdollisuuksien puute: jos ei ole mahdollista vuosien työn jälkeen se, että työnkuva muuttuisi, ei välttämättä koe saavansa arvostusta ja motivaatio heikkenee, jos työ puuduttaa" (PAM, jokin muu luokka: opiskelija)

Tässä varmaankin tulee esille PAMilaisten pysyvämpi asema työelämässä kuin yliopistolaisten, jotka ovat vastausvaiheessa usein vielä opiskelujen aikaisessa

siirtymävaiheessa työelämän suhteen. Aineistosta nousee vahvasti esille se, että kukaan ei halua tehdä tylsäksi mieltämäänsä työtä. Annetut esimerkit tylsästä työstä poikkeavat kuitenkin aineistojen välillä jonkin verran. Yliopisto-opiskelijoiden esimerkeissä korostuvat kaupan alan työ, jota monet pamilaiset siis tekevät. Palvelualojen ammattiliiton jäsenten vastauksissa esiintyy puolestaan usein tehdas- tai liukuhihnatyö. Aineistosta syntyy sellainen vaikutelma, että töitä saatetaan pitää monotonisina vain pelkän mielikuvan perusteella:

”[Huono työ olisi] mekaaninen ja virikkeetön työ, jossa kaikki päivät ovat samanlaisia. Tällaista työtä ovat varmaan ainakin varastotyöt ja kaupan kassa? Haluan ainakin välillä toimia osaamiseni ääri rajoilla ja kehittää itseäni.” (HY, ylempi keskiluokka, lihavointi J-ER)

Tässä vastaaja osoittaa epävarmuutta antamiensa esimerkkien sopivuudesta ja kysyy lukijalta, onko hänen tulkintansa oikea. Kirjoittajalla siis on asiasta mielikuva, mutta hän pyytää lukijalta varmistusta ajatuksilleen. Yliopistolaisten aineistossa löytyy myös kertomuksia osa-aikatyöskentelystä kaupan kassalla, joka on koettu epäitsenäiseksi ja monotoniseksi. On vaikeaa olla pohtimatta, onko tämä tulosta itseään voimistavasta kehääjattelusta. Sen voi myös tulkita yliopisto-opiskelijoiden haluksi erottautua ”oikeasta” työväestä. Kaupassa työskentely on heille välivaihe uralla, ja se mielletään heidän keskuudessaan yksinkertaisena ja puuduttavana työnä, jolloin on sosiaalisesti hyväksyttävää ja jopa odotettavaa tehdä ero itsensä, omien kykyjensä ja tällaisen työn välille. Pamilaisten aineistosta en sen sijaan löydä yhtään mainintaa kaupassa työskentelyn yksitoikkoisuudesta. Siitä kylläkin, että kassalla ei enää haluttaisi työskennellä asiakkaiden vähäisen arvostuksen vuoksi. Pamilaisten silmissä tehdastyö on se huonoin, monotoninen vaihtoehto:

”[Työtä, jota en missään nimessä haluaisi itehdä olisi] tehdastyötä liukuhihnalla. Tällöin työssä ei pääsisi käyttämään omaa luovuuttaan ja ajattelukykyä tarvitsemallani tavalla. Työssä tarvitsen paljon vaihtelua ja uuden oppimista. Työpäivien samankaltaisuus tappaisi minut tylsyyteen.” (PAM, keskiluokka)

Luovuus rahaa tärkeämpää?

Richard Florida (2002, 85-87) ja David Brooks (2000, 49) väittävät, että luovaan työhön motivoi ennen kaikkea sen sisältö rahan ollessa vähemmän merkityksellinen motivaattori. Toisaalta pitää huomioida, että Brooks'n vertailemat palkat ovat korkeita; hänen mukaan journalisti saa enemmän arvostusta 150 000 dollarin vuosituloillaan kuin asianajaja kuusinkertaisella summalla. Suomalaisesta perspektiivistä jo 150 000 dollarin vuositulot ovat melko massiiviset.

Florida kuitenkin tarjoaa maanläheisemmän katsantokannan. Luovan luonteensa vuoksi esimerkiksi parturi-kampaaja on suosittu ammatti, vaikka palkka onkin verrattaen pieni. Mielenkiintoisena yksityiskohtana voitaneen mainita, että aineistostani löytyy viisi parturi-kampaajaa, joista erään ihannetyökuvaus on kuin suoraan Floridan Luovan luokan esiinmarssi -kirjasta. Hän kertoo olevansa nyt ihannetyössään, saa olla luova ja itsenäinen mutta samalla muiden ihmisten ympäröimänä. Toinenkin aineiston kampaaja kertoo olevansa ihannetyössään. Rahan suhteesta ammatinvalintaan ei näissä tapauksissa kuitenkaan ole pohdintaa, joten etsintää täytyy laajentaa.

Yleisellä tasolla aineistosta löytyy mainintoja, että on parempi tehdä itseään miellyttävää työtä pienemmällä palkalla kuin toimia riistäjän pussiin suuremmasta summasta. Toisaalta löytyy myös mainintoja, että unelma-ammattista on täytynyt luopua, koska sillä ei kykenisi elättämään itseään. Varsinaista pohdintaa luovuuden ja rahan vaihtosuhteesta ei löydy, ja aineiston perusteella onkin vaikeaa ottaa suoranaisesti kantaa Floridan ja Brooks'n argumentteihin luovuuden ensisijaisuudesta tuloihin verrattuna.

Ylipäättään palkkaus ei nouse dominoivaksi tekijäksi hyvän tai huonon työn määrittäjänä. Hyvää palkkausta pidetään luonnollisesti positiivisena asiana, muttei ensisijainena kriteerinä. Kaikista yleisimmin palkkaukselta vaaditaan kohtuullisuutta, joka muodostuu pääasiassa kahdesta tekijästä: palkalla pitää tulla toimeen sekä palkkauksen on vastattava työn vaativuutta. Nämä kummatkin ovat toisaalta suhteellisia asioita; mitä katsotaan kuuluvaksi perustoimeentuloon ja millä mittarilla mitataan sitä, vastaako palkkaus työn vaativuutta.

"[---] peruspalkka riittäisi minulle. En tarvitse merkkilaukkuja, näetsen. Kampaajaan olisi kiva olla varaa, ja kuntosalijäsenyyteen..." (HY, työväenluokka)

”[Työstä huonon voi tehdä] Palkka, olet puurtanut koko kuukauden ja stressannut, käteen jäävä raha on ihan mitätön kun kahvikin maksaa jo 4,50e/pkt” (PAM, jokin muu luokka: ”maanmadot”)

Ylipäätään pamilaisten aineistossa palkkaus nousee merkittävämmäksi tekijäksi kuin yliopisto-opiskelijoiden aineistossa. Tämä on ymmärrettävää, sillä pamilaiset ovat pysyvästi työelämässä ja sellaisissa ammateissa, joissa palkkaus on usein heikohko. Heille suurempia palkankorotuksia ei ole välttämättä näköpiirissä koko uran aikana. Pamilaisista tässä aineistossa myös jonkin verran suurempi osa (65 %) oli avo- tai avioliitossa kuin yliopisto-opiskelijoista (45 %). Näin ollen useammalla saattaa olla myös lapsia huollettavanaan, jolloin niukkojen rahavarojen seuraukset näkyvät konkreettisesti arjessa.

Juha Siltala (2004, 34-35) toteaa, että ”elämäntyöksi tehtävä perustutkimus” motivoi suomalaisia tutkijoita edelleen eniten, ei niinkään ura tai toimeentulo. Myös Julkunen, Nätti ja Anttila (2004, 173) esittävät Aikanyrjähdys-kirjassaan, että rahan tai vaurastumisen tavoittelu ei ollut tutkituille keskiluokkaisille tietotyöläisille elämän keskeisiä tavoitteita. Paljon tärkeämpää oli esimerkiksi tehdä työnsä kunnolla. Jos edustaa keskiluokkaista professioammattia, saa pitää työnsä lamoista huolimatta ja hoitaa tehtävänsä kunnolla, korvauksena on yleensä hyvä ansiotaso. Vaikka tällä ei välttämättä varsinaisesti rikastu, turvaa se kuitenkin keskimäärin miellyttävän elintason ja mahdollisuuden tiettyihin mukavuuksiin. Tällaisia voisivat olla vaikkapa juuri kampaajalla käynti, kuntosalijäsenyys tai satunnainen hieronta, josta eräs aineistoni siivooja haaveilee – hänelle se ei kuitenkaan taloudellisesti ole mahdollista. Jos tällaisiin mukavuuksiin on varaa, tuntuu elämä ehkä siinä määrin miellyttävältä, että aktiivista vaurastumista ei tarvitsekaan tavoitella. Tällöin henkilölle voi syntyä harha rahan merkityksettömyydestä ja tietyn elintason itsestäänselvyydestä. Tällainen ”normaali” elintaso ei kuitenkaan ole koskaan mahdollinen kaikille työssäkäyville, mutta keskiluokasta katsottuna sitä voi olla vaikea käsittää. Tämä tulee omaelämäkerrallisissa luokkakokemuksissa usein esille (esim. Alakoski 2006; Kajanus 2009). Olisivatkohan edellämainitut tietotyöläiset yhtä tyytyväisiä työssään siivoojan palkalla? Kolikon toiselta puolelta, PAM-aineistosta löytyy ainakin esimerkkejä halukkuudesta joustaa työtehtävien suhteen, jos hinnasta sovitaan:

”Kunhan palkka on kohdillaan niin ”huono” työ on ihan ok. Lapiroisin vaikka ihmispaskaa jos hinnasta päästään sopuun.”(PAM, työväenluokka)

Yllä oleva on tietysti äärimmäinen esimerkki. Raha ei varmasti ole suurimmalle osalle päämotivaattori, mutta väitän, että yksien on helpompi suhteutua siihen välinpitämättömästi kuin toisten. Keskimäärin korkeakoulutus luo turvaa, avaa ovia ja antaa mahdollisuuksia. Ilman akateemista tutkintoa horisontti jää kapeammaksi, ja työ saattaa olla pelkkä väline jokapäiväisen leivän hankkimiseksi ilman suurempaa merkitystä. Toisaalta tässä yhteydessä on syytä palata pamilaisten ynseään suhtautumiseen tehdastyöhön, sillä ainakin paperitehtaat tarjosivat aikanaan palvelualoja korkeamman palkkatason. Ilmeisesti tehdastyöstä mahdollisesti saatava suurempi korvaus ei kuitenkaan ainakaan keskimäärin kompensoisi tehdastyössä nähtyä virikkeettömyyttä.

Työyhteisöstä luovaan yhteisöön?

Aineiston avovastauksissa nousi hyvin vahvasti esille työyhteisön merkitys työviihtyvyyden mahdollistajana. Itse en ollut tätä alkuperäisessä tutkimusasetelmassa ottanut erityisesti huomioon, vaan asia oli lomakkeessa esillä vain esimerkkinä. Kysymyksen muotoilu on siis saattanut kirvoittaa jonkun verran aiheeseen liittyvää tekstiä vastauksiin, mutta uskon tämän olleen monelle aidosti tärkeä asia, sillä niin useasti se oli mainittu. Vastauksissa esiin tuodut asiat ovat usein suhteellisen arkisia: kommunikoinnin sujuvuus moneen suuntaan, toimiva yhteistyö esimiesten ja työtoverien kesken sekä joustavuus tarpeen vaatiessa. Myös ylipäätään se, että on työtovereita eikä tarvitse puurtaa yksin, nähtiin usein toivottavana. Jotkut vastaajista tinkisivät ennemmin työtehtävien kuin työyhteisön laadusta. Raija Julkusen (1987, 163) mukaan sosiaalinen vuorovaikutus onkin myös strategia, jonka avulla kamppaillaan työn mahdollista yksitoikkoisuutta ja merkityksettömyyttä vastaan.

Toimiva työyhteisö nähdään selvästi menestyksellisen työnteon edellytyksenä. Samanhenkisten työtovereiden kanssa on mukava viettää aikaa, ja tällainen yhdessäolo usein vahvistaa ihmisen identiteettiä sekä arvoja. Jos viihtyy samanhenkisten työtovereiden kanssa, haluaa heidän kanssaan herkemmin viettää myös vapaa-aikaa. (Sulkunen 1992, 85-86.)

Aineistossa olevat pohdiskelut aiheen tiimoilta ovat kuitenkin sinällään perinteisiä ja työpaikkaan sidottuja. Riittääkö tulevaisuudessa kuitenkaan enää pelkkä työyhteisö? Richard Florida näkee tavoitteena pelkkää työyhteisöä laajemman yhteisön, joka veisi luovan työn aivan uuteen ulottuvuuteen. Hänen mukaansa kaupunkien pitäisi keskittyä ”ihmisilmapiiriin” (”people climate”) ”liiketoimintailmapiiriin” (”business climate”) sijasta. Tällaisessa kaupungissa on monipuolinen väestörakenne ja suvaitseva ilmapiiri, minkä seurauksena kaikki voivat toteuttaa sisäistä luovuuttaan. Lopputuloksena syntyy innovoinnin metropoli, jossa kenenkään lahjat eivät mene hukkaan, vaan päinvastoin luovat mielet tukevat toistensa kehitystä. (Florida 2002, 283.)

Luovuuden kokonaiskuva

Olen edellä käsitellyt ja analysoinut tutkimuksen tuottamaa aineistoa luovuudesta. Tiivistäen voidaan sanoa, että luovuus nousi aineistossa hyvin keskeiseksi teemaksi. Sitä oli käsitelty mielipideväittämässä, mutta myös avovastauksissa sen pohdintaa esiintyi kummassakin ryhmässä runsaasti. Onkin mielenkiintoista, että vaikka t-testi tuotti hienoisen eron ryhmien välille (yliopisto-opiskelijat hieman pamilaisia luovuusorientoituneimpia), kaksisuuntaisessa varianssianalyysissä, jossa itseilmoitettu yhteiskuntaluokka otettiin mukaan selittäväksi muuttujaksi, tilastollisesti merkitsevät erot ryhmien välillä katosivat. Itse asiassa yhteiskuntaluokka selitti asennoitumista HY/PAM-jaottelua enemmän, mutta sekään ei ollut tilastollisesti merkitsevää.

Näyttäisikin päältäpäin katsoen siltä, että kaikki haluavat tehdä luovaa työtä. Luovuutta arvostetaan. Se nähdään voimana, jonka avulla yksilö välttää paikoilleen juuttumisen ja kehittää itseään henkisesti. Toisaalta, koska luovuus on laaja käsite, melkein mikä tahansa työ voi olla luovaa, tai vähintään siinä voidaan nähdä luovia piirteitä (esim. Florida 2006, 43). Teoriaosiossa arvelin, että työväenluokkaisen työn valinnee eivät edes välttämättä haluaisi tehdä luovaa työtä. Aineiston perusteella joudun kumoamaan tämän hypoteesin, mutta esitän silti jatkokysymyksen: haluavatko palvelualojen ammattilaiset tehdä luovaa työtä siksi, että he tunnistavat yhteiskunnassa voimakkaana vallitsevan luovuusihanteen? Ainakin osa heistä tuntee, ettei heidän työtään arvosteta. Mitä jos he vielä sanoisivat suoraan, etteivät edes haluaisi tehdä luovaa työtä? Työ on kuitenkin usein tärkeä osa ihmisen identiteettiä, ja siitä saatu arvostus on ihmisille tärkeää. Seuraavassa luvussa käsitelen tätä näkökulmaa tarkemmin.

4.3 Työstä identiteetti ja kunnioitusta?

Tässä luvussa keskityn tutkimaan työtä ja sen tekemistä yksilön identiteetin kannalta. Käsittelen myös työstä saatavaa kunnioitusta ja sen merkitystä ihmiselle. Ensin tutkin tilastollisilla menetelmillä eroja ryhmien välillä, minkä jälkeen käsittelen aihetta laadullisen analyysin keinoin.

T-testi ja varianssianalyysi

Aloitan analyysin toiselle summamuuttujalle tekemällä riippumattomien otosten t-testin, jossa vertaan taas yliopisto-opiskelijoiden ja pamilaisten keskiarvojen eroja. Tuloksesi saadaan, että ryhmien välinen ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä, $p < 0,001$. Yliopisto-opiskelijoiden keskiarvoksi tulee 2,12 ja pamilaisten 2,38. Ensin mainitut ovat enemmän samaa mieltä summamuuttujaan valittujen väitteiden kanssa. Toisin sanoen yliopisto-opiskelijat kokevat työn luontevammin osana identiteettiään.

Seuraavaksi teen kaksisuuntaisen varianssianalyysin summamuuttujalle ja otan selittäväksi muuttujaksi äskeisen HY/PAM-jaon lisäksi vastaajan itse ilmoittaman yhteiskuntaluokan. Tulokset näyttävät tältä:

Taulukko 8: Varianssianalyysin tilastolliset merkitsevyydet Työ identiteettinä-summamuuttujalle

Riippuva muuttuja: Työidentiteettinä

Varianssin lähde	F	Sig.	Selitysosuus
Yhtkl_varianssianalyysiin	2,724	0,044	,022
Hy_vai_PAM	2,523	0,113	,007
Yhtkl_varianssianalyysiin * Hy_vai_PAM	0,762	0,516	,006

Nyt nähdään, että HY/PAM-jaottelu ei enää selitä eroja vastauksissa. Itseasiassa oma ilmoitettu yhteiskuntaluokka nousee tilastollisesti merkitseväksi selittäjäksi ($p < 0,05$). Tämä tarkoittaa, että yhteiskuntaluokka onkin se muuttuja, joka selittää vastauksissa syntyneet erot tilanteessa, jossa tarkastellaan vastaajan suhtautumista summamuuttujan väittämiin sekä HY/PAM- että yhteiskuntaluokkajaottelun kautta. Kovin yllättävänä tätä ei voi pitää, sillä vastaajien samastuminen yhteiskuntaluokkiin on suhteellisen vahvasti kytköksissä myös siihen, kuuluuko hän aineistossa HY- vai PAM-ryhmään; yliopisto-opiskelijoilla suurin samastumisen kohde on keskiluokka ja pamilaisilla työväenluokka.

Toisaalta se, että HY/PAM-jaottelu menettää kaksisuuntaisessa varianssianalyysissä tilastollisen merkitsevyytensä, viittaisi siihen suuntaan, että yksilöillä on työhön suhtautumisessa arvomaailma, jossa yhdistävänä tekijänä toimii oma kokemus yhteiskuntaluokasta, ei niinkään konkreettinen sijoittuminen työelämässä. Tästä huolimatta, ja toisaalta koska yhteisvaikutustakaan ei löydy, mallin selitysosuus jää hyvin alhaiseksi, 5,1 prosenttiin. Alla vielä ryhmäkeskiarvot sekä HY/PAM- että luokkajaottelulla.

Taulukko 9: Ryhmäkeskiarvot Työ identiteettinä-summamuuttujalle

		Keskiarvo	Keskivirhe	95% Luottamusväli	
				Alaraja	Yläraja
HY	Ylempi keskiluokka	2,00	0,12	1,77	2,23
	Keskiluokka	2,07	0,08	1,91	2,22
	Alempi keskiluokka	2,34	0,11	2,12	2,55
	Työväenluokka	1,97	0,20	1,57	2,37
PAM	Ylempi keskiluokka	2,13	0,33	1,48	2,78
	Keskiluokka	2,13	0,09	1,95	2,31
	Alempi keskiluokka	2,44	0,13	2,18	2,69
	Työväenluokka	2,41	0,08	2,25	2,56

Taulukko 10: Selittävän muuttujan luokkien vertailu

Riippuva muuttuja: Työidentiteettinä

Tukey HSD

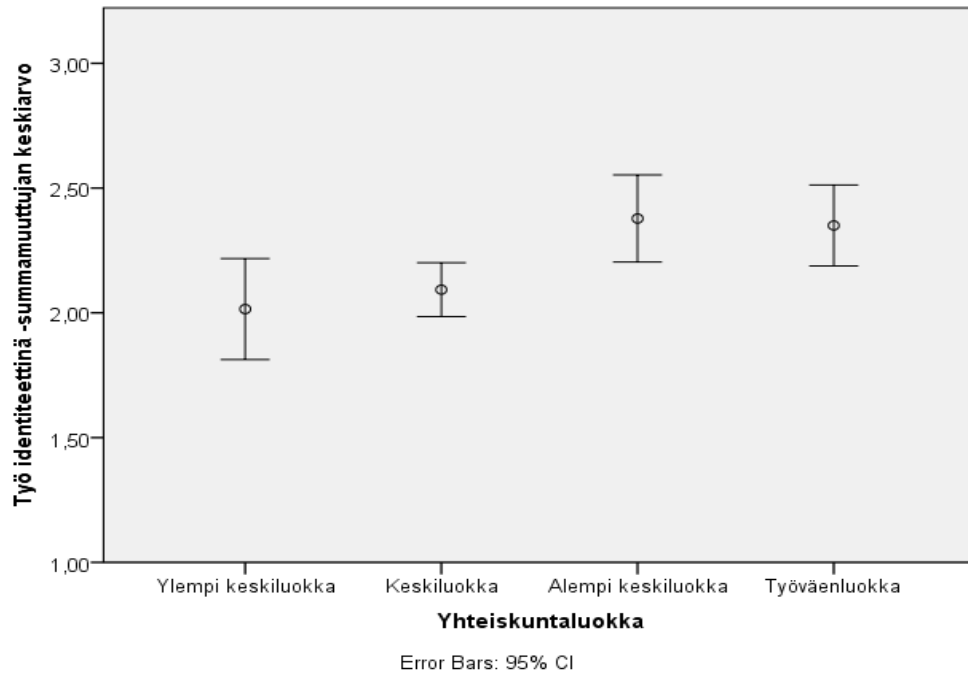
Yhtkl_varianssi-analyysiin	Yhtkl_varianssi-analyysiin	Keskiarvojen ero	95% Luottamusväli	
			Alaraja	Yläraja
	Keskiluokka	-0,08	-0,40	0,25
Ylempi keskiluokka	Alempi keskiluokka	-0,36*	-0,72	-0,01
	Työväenluokka	-0,33	-0,68	0,01
Keskiluokka	Alempi keskiluokka	-0,29*	-0,55	-0,02
	Työväenluokka	-0,26*	-0,50	-0,01
Alempi keskiluokka	Työväenluokka	0,03	-0,26	0,31

*= $p < 0,05$

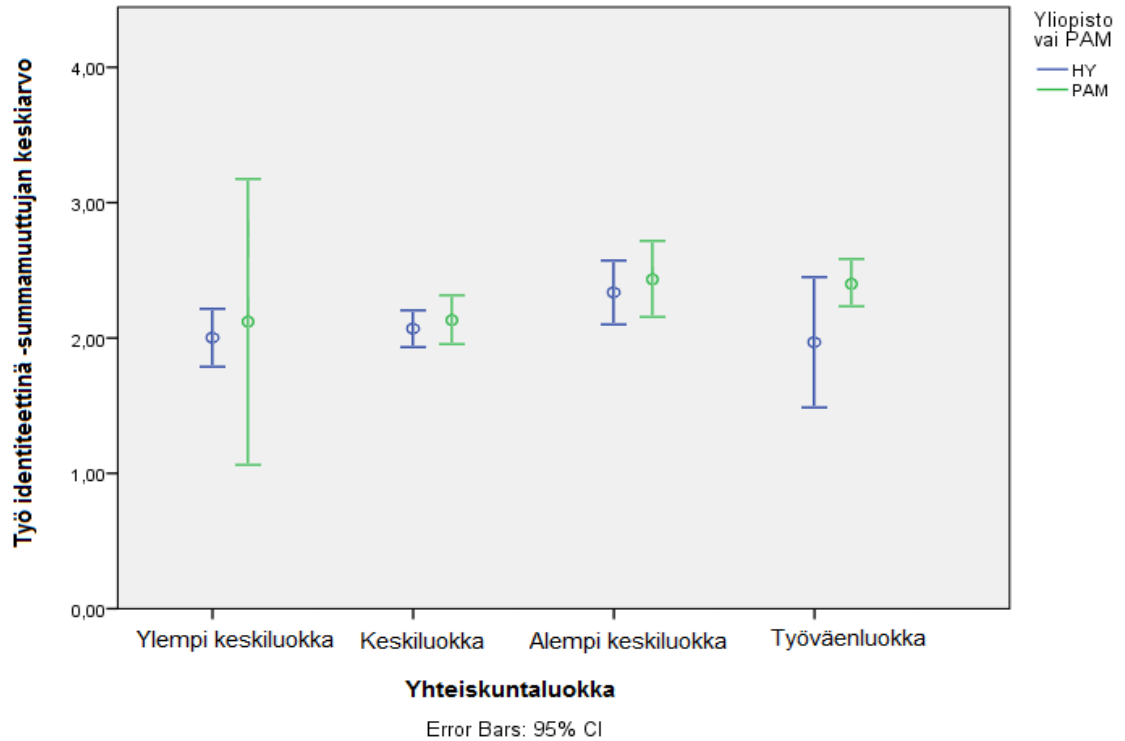
Yllä olevan taulukon myötä päästään pureutumaan paremmin varianssianalyysissä löytyneisiin eroihin. Siitä nähdään, että tulokset ovat oikeastaan kahtia jakautuneita. Ylemmän keskiluokan ja keskiluokan tuloksilla ei ole keskinäistä tilastollisesti merkitsevää eroa, kuten ei myöskään alemman keskiluokan ja työväenluokan tuloksilla. Tilastollisesti merkitsevät erot ($p < 0,05$) löytyvät kuitenkin ylempää keskiluokkaa alempaan keskiluokkaan verrattaessa sekä keskiluokkaa alempaan keskiluokkaan ja työväenluokkaan verrattaessa. Karkeasti voidaan sanoa, että aineistosta löytyy kaksi eri lailla työn merkitykseen identiteetille suhtautuvaa ryhmää; keskiluokkainen (ylempi keskiluokka ja keskiluokka) sekä työväenluokkainen (alempi keskiluokka ja työväenluokka). Sinänsä tulos on uskottava, sillä alemman keskiluokan asemassa työelämässä on aiemminkin nähty yhteneväisyyksiä työväenluokkaan nähden. Esimerkiksi työväenluokkaisille työtehtäville tyypillistä oman päätösvallan puutetta esiintyy myös yleisesti alemmalle keskiluokalle ominaisissa työtehtävissä (Jokinen 2000, 149).

Ei ole yllättävää, että esimerkiksi juuri päätösvallan puute voi etäännyttää yksilöä suhteessa työhönsä. Seuraavalla sivulla näkyy kaksi kuvaa konkretisoimassa tuloksia; ensimmäisessä näkyy pelkän yhteiskuntaluokan vaikutus työidentiteettisummamuuttujan keskiarvoon ja jälkimmäisessä on mukana HY/PAM-jaottelu. Viimeksi mainittu kuva hahmottaa hyvin pienissä ryhmissä (PAMin ylempi keskiluokka ja yliopisto-opiskelijoiden työväenluokka) esiintyvää luottamusvälin leveyttä.

Kuva 4: Error bar -kuvio summamuuttujan keskiarvoista yhteiskuntaluokan mukaan 95 prosentin luottamusvälillä

Kuva 5: Error bar -kuvio summamuuttujan arvoista yhteiskuntaluokan ja HY/PAM-jaottelun mukaan 95 prosentin luottamusvälillä

Identiteetti

Luin saamiani avovastauksia koettaen löytää pohdintaa työn merkityksestä identiteetille. Niistä ei kuitenkaan löydy paljoa mainintoja asiasta, tai ainakaan sitä ei pohdita tästä näkökulmasta. Taustakirjallisuuden valossa tulos tuntuu kuitenkin uskottavalta. Työn autonomisuuden puute vähentää keskimäärin työn sisältöön samaistumista (Kivinen 1986, 156). Richard Sennett (2002, 70) esittää, että koneiden tehdessä entistä enemmän siitä mitä työväenluokka ennen teki käsin, se vaikuttaa ammatti-identiteettiä heikentämällä. Pahimmillaan työntekijät ovat riippuvaisia koneista, eikä manuaalinen valmistus- tai tekemisprosessi ole enää mahdollinen. He eivät välttämättä myöskään osaisi tehdä työtään ilman koneita. Tämä merkitsee käsityöläisyyden katoamista, jonka kautta ylpeys hyvin tehdystä työstä syntyy (Newman 1988, 183-184). En voi tietenkään aineistoni perusteella saada tietoa muutoksesta, joihin edellisissä esimerkeissä viitataan. Aineistoni vastaajat ovat nuoria, ja heidän aikanaan suuria rakenteellisia muutoksia ei ole tapahtunut.

Työ on kuitenkin harvoin täysin merkityksetön asia yksilön identiteetille. Bellah ym. (1985, 66) ovat sitä mieltä, että ihmisen työ on joka tapauksessa osa itseä. Tällaisen ajattelun mukaan se, mitä ihminen tekee, kertoo siitä, millainen hän sisimmässään on. Kyseisen teoksen tehtävä on toisaalta tulkita keskiluokkaisen amerikkalaisen sielunelämää ja individualismia tai ”sydämeistä lähteviä tapoja” (”habits of the heart”), joten sen sanomaa on syytä tarkastella omassa kontekstissaan. Työ identiteetin osana voidaan nähdä kuitenkin myös aitoutena; henkilö on samanlainen töissä, muutaman viinilasillisen jälkeen ja heti aamulla herättyään. Tällaisen ajattelumallin mukaan erillisen työ- ja vapaa-ajan minän olemassaolo merkitsisi tappion myöntämistä. (Siltala 2004, 35.) Vaikka kaikki eivät mieltäisi työtään identiteettinsä jatkeeksi voi olla ahdistavaa ymmärtää, että keskiluokka tekee näin. Tämän seurauksena tiedostaessaan tekevänsä yhteiskunnallista arvostusta nauttivaa työtä on miellyttävämpää samaistua työhönsä ja kokea se olennaiseksi osaksi identiteettiään. Toisaalta taas aistiessaan yhteiskunnallisen vieroksunnan työtään kohtaan voi tuntua helpottavalta ajatukselta ottaa etäisyyttä ammattiinsa. Erottaessaan itsessään erikseen työ- ja vapaa-ajan minän voi olla helpompi kestää aliarvostusta.

Teoriaosiossa toin lähdekirjallisuudesta esille työväenluokkaisten nuorten hakeutumista suorittaviin töihin omana valintana, eikä kuten keskiluokka sen näkee, joutumisena (Käyhkö 2006; Willis 1984). Oma valinta merkitsee tässä yhteydessä, että nuoret haluavat konkreettisen ja käytännönläheisen työn, jonka tulokset ovat nähtävissä. Minua kiinnosti, nousisiko tämä aineistosta esille missään määrin. Suoraanhan tätä ei kysytty, mutta ajattelin vastaajien kenties pohtivan tätä avovastauksissa. Asiaan löytyy kyllä viittauksia aineistosta, mutta hieman kiertäen. Eräänä työnä, jota pamilaiset eivät missään nimessä haluaisi tehdä, mainitaan ”pitkäpiimäinen” toimistotyö ja tietokoneen ääressä istuminen, ”kaikenlainen toimihenkilötyö” (vrt. Käyhkö 2006, 217). Jos henkilö ei halua istua toimistossa kaiken päivää oletan, että hän haluaa saada jotain konkreettisempaa aikaan, liikkua. Aineistosta löytyy myös tukea tälle tulkinnalle:

”[Missään nimessä en haluaisi] istua toimistossa ja sylkeä kattoon. Minulle kuuluu aktiivinen käytännön työ. Passiivisuus turruttaisi ja epäjärjestys sekä -siisteys raivostuttaisi.” (PAM, työväenluokka)

Tästä jo monista muistakin pamilaisten vastauksista välittyy tunne, että kirjoittaja tietää, mitä haluaa. Hän on aktiivinen toimija. Esimerkiksi Sulkunen (1992, 33-34) onkin sitä mieltä, että individualismi katsotaan liian kapeasti vain uudelle keskiluokalle ominaiseksi piirteeksi, vaikka se on ollut osa pohjoismaisen hyvinvointikansalaisuuden kehityskaarta ja nimenomaan tyypillinen piirre kaikille palkkatyöntekijöille.

Työn arvostus ja kunnioitus

Työn kunnioitus, arvostus ja niiden mahdollinen vaje nousevat keskeiseksi teemaksi kvalitatiivisen aineiston puolella. Kukaan ei halua tehdä työtä, jota muut ihmiset eivät arvosta. Aineistosta nousee esille kaksi arvostuksen ”tasoa”: työyhteisön sisäinen ja yhteiskunnallinen. Usein mainitaan kummatkin tai sitten vai arvostus yleisesti. Esimerkkipäiväkirjasta, joka todella näyttää aineiston perusteella kärsivän kroonisesta kunnioitusvajasta, on siivooja. Tämän ei kai sinänsä pitäisi olla yllättävää, koska siivouksessa yhdistyvät liian käsittely, pienipalkkaisuus sekä vahvasti naisvaltainen ammatti (ks. esim. Tedre 2004).

”[Työ, jota en missään nimessä haluaisi tehdä olisi] sellainen, jota ei arvosteta ollenkaan, kuten siivoojan työ tai sellainen” (HY, ei katso kuuluvansa mihinkään luokkaan)

Tässä esitetään puolihuolimattomasti, hieman ohimennen kuin yleisenä mielipiteenä, ettei kukaan arvosta siivousta. Yliopisto-opiskelijoiden aineistosta löytyy kertomuksia siitä, kuinka he ovat kesätöinä joskus siivonneet, mutta tuskastuneet siihen, että kukaan ei ole kunnioittanut heidän työtään. Heille arvostuksen puute ei ole akuutti ongelma, tai ainakin heidän on helppo reagoida siihen: päättää, ettei enää siivoa. Toisin on tilanne ammattisiivoojien kohdalla, joita PAMin puolelta aineistosta löytyy.

”Arvostusta kai jokainen haluaa, omassa työssänini sitä ei joka paikassa saa, joissain paikoissa kyllä, toisissa paikoissa luulevat kai minua orjaksi joka tekee kaiken likaisen työn, heti ja viivyttelämättä vaikka jokin muu homma olisi kesken.” (PAM, työväenluokka)

Kummassakin aineistossa mainitaan useaan otteeseen, että siivoojat tekevät tärkeää työtä, mutta sitä ei arvosteta. Kunnioitusvaje ei välttämättä tule ainoastaan asiakkailta, vaan myös työnantajat saattavat suhtautua matalapalkka-aloilla työskenteleviin alentuvasti. Beth Shulmanin (2003, 42) mukaan korkeapalkkaisissa töissä työskentelevien oletetaan käyttäytyvän yrityksen hyväksi, mutta pientä palkkaa saavien odotetaan käyttäytyvän päinvastoin.

Aineiston vastauksissa tehdään selväksi että vastaaja *itse* arvostaa siivousta, mutta *muut* eivät arvosta. Aineistoni on toki kovin pieni koko yhteiskuntaa koskevien johtopäätösten tekemiseksi, mutta lähtökohtaisesti edellämainittu asetelma tuntuu ristiriitaiselta; yleinen mielipide kuitenkin muodostuu yksilöiden mielipiteistä. Ei tietenkään ole mahdotonta, että yleinenkin mielipide olisi vähitellen muuttumassa. Juhani Tarkkosen (2010) Työturvallisuuskeskukselle tekemässä tutkimuksessa siivoojien työolosuhteista ja vaikutusmahdollisuuksista tuli esiin, että siivoojien kokemus omasta työstään vaihtelee. Jotkut siivoojat olivat sitä mieltä, että ammattitutkintojen, tekniikan kehittymisen sekä tuotekehityksen myötä puhdistustyötä nykyään jo arvostetaan (mt., 47-48). Osa oli kuitenkin edelleen sitä mieltä, ettei heidän työtään arvostettu. Myös Mari Käyhkön (2006, 112, 118) väitöskirjan siivousalaa opiskelleet nuoret naiset olivat valmistuttuaan saaneet kokea alan alhaisen arvostuksen, ja moni harkitsikin jonkin toisen ammattitutkinnon hankkimista. Samansuuntaisia tuloksia tuotti

myös minun aineistostoni; pamilaisista 60 prosenttia oli sitä mieltä, ettei viiden vuoden päästä ole samoissa työtehtävissä kuin nyt. Toisaalta osa heistä on voinut ajatella esimerkiksi etenevänsä organisaatiossa, jolloin työtehtävät eivät välttämättä olisi samat vaikka ala olisikin.

Keskiluokkaisessa maailmassa sen normeista poikkeavat toimintatavat tuomitaan helposti vääriksi. Siivoojaksi ryhtyminen voidaan nähdä siivoojaksi joutumisena, vaikka se olisi yksilön oma valinta ja tahto. Toisaalta työväenluokkisiin töihin valmistavissa ammattikoulutuksissa oppilaita myös kasvatetaan ”omille paikoilleen” yhteiskuntaan. Samanaikaisesti keskiluokkaisen yksilöllisyysretoriikkaan liittyvän ajattelu- ja puhutavan mukaan ”kaikki on vain itsestä kiinni.” (Käyhkö 2008, 211, 215-216.) Jokaiselle kykyjensä mukaan -ajattelumalli ei tunnista yhteiskunnassa taustalla vaikuttavia mekanismeja, jotka tuottavat eriarvoisuutta ja ohjaavat ihmisiä heidän elämänvalinnoissaan. Tähän tuntuu sisältyvän sanaton oletus siitä, että ihmiset olisivat lähtökohtaisesti jotenkin erilaisia. Löysin tästä mielenkiintoisia viitteitä myös aineistosta:

”Kaikki työ on arvokasta, jos sillä on hyväksyttävä tarkoitus (eli ns. hanttihommat eivät ole huonoa työtä, koska jollekin tekijälle ne sopivat)” (HY, ylempi keskiluokka)

Yllä olevassa esimerkissä on hieman alentuva sävy. Se viittaa lähes jonkinlaiseen säätyajatteluun, johon palaan tarkemmin myöhemmin. Vaikka vastaaja sanoo arvostavansa ”kaikkea työtä”, ei tämä missään nimessä ole ehdotonta arvostusta – hanttihomma-termin käyttöä tuskin voi pitää neutraalina ilmauksena. Jos taasen arvostaa kaikkea työtä, sitä on tarve selittää. Alla olevassa sitaatissa kirjoittaja tiedostaa ympäröivän maailman todellisuuden, jossa (akateemista) koulutusta vastaamaton työ on jotain häpeällistä:

”Vartuin perheessä, jossa kaiken työn painotettiin olevan arvokasta ja oman rahan tienämisestä oltiin ylpeitä. Tämä on jättänyt jälkensä ajattelutapaani. Jos joutuisin työskentelemään hetkellisesti muussa kuin oman alani tehtävissä, en välttämättä kokisi olevani niin epäonnistunut kuin jotkut toiset.” (HY, ei katso kuuluvansa mihinkään luokkaan)

Kunnioitusvajeesta herää kysymys, onko ihmisen itse mahdollista arvostaa työtään ja kokea ammattiyhpeyttä, jos ympäröivä yhteiskunta ei niin tee. Tämä kietoutuu

mielestäni niin sanottuun omalla alalla olemiseen tarkoittaen sitä, että viihtyy tämän hetkessä tai tulevassa työssään. Yliopisto-opiskelijoille tämä ei näytä olevan ongelma; vastauksissa visioidaan tulevaisuudesta luovassa ja innovatiivisessa työympäristössä, josta saa vielä kaupan päälle hyvän mielen edistettyään yhteistä hyvää tärkeillä tutkimusaiheilla tai työskentelyssä kansainvälisissä järjestöissä. Jotkut kertovat olevansa unelmatöissään jo nyt, esimerkiksi opettajana tai toimittajana. Toki vastauksista löytyy epäilyksiäkin, mutta ne ovat vähemmistönä. Näyttää siltä, että kun yhteiskunnallinen arvostus tulee luonnostaan sen voi ottaa annettuna sitä sen kummemmin pohtimatta. Aineistosta löytyy kuitenkin myös pamilaisia, jotka selvästi nauttivat työstään:

” [---] olen työssä josta pidän, jossa tiedän olevani hyvä. Enkä voisi koskaan kuvitella tekeväni mitään muuta kuin siivoamista [---] Teen ihannetyötäni, olen siistijä” (PAM, työväenluokka)

Aineistosta löytyy useita muitakin, jotka katsovat nyt olevansa ihannetyössään siivoojana, myyjänä tai vartijana. Tämä on ilmeisen outo ajatus keskiluokan edustajille, sillä he eivät näe näissä töissä hyvän tai arvostetun työn elementtejä. Myös Richard Florida ottaa tähän kantaa. Hän toteaa suorasukaisesti, että esimerkiksi siivoojien työtä ei osata oikeasti arvostaa keskiluokan taholta. Hänen mukaansa arvostamisen yritys tylpistyy menneiden aikojen nostalgisoinniksi tai korkeintaan osaamme arvostaa siivoojia kuin ”hyviä työhevosi”. Tämä toden totta on alentuvaa arvostamista. Ajatus, että työväenluokkaisissa töissä motivaatio olisi mahdollista saada esteettisestä, älyllisestä tai tunteellisesta nautinnosta, on keskiluokalle vieras. (Florida 2006, 262.) Tämä pitää pääsääntöisesti paikkansa myös tämän tutkielman aineiston kohdalla. Keskiluokkaisten vastaajien puhuessa työväenluokkaisista töistä viesteistä välittyy usein rivien välistä sanoma, jonka mukaan tätä pidetään jonkinlaisena itsestänselvyytenä. Jos on muuta mieltä, sitä on tarpeen selitellä (ks. ylempi yliopisto-opiskelijan sitaatti). Tarkoitin nimenomaan sitä, että vaikka töitä sanottaisiinkin arvostettavan, niiden tekijää ei nähdä valinnan tehneenä, tasavertaisena ihmisenä.

Kunnioitus avaimena eheämpään yhteiskuntaan?

Jos kaupassa työskentely tai siivoaminen olisivat kaikille vain ohimenevä elämänvaihe, nuoruuden ensimmäisiä töitä, ei kunnioituksen puute ehkä olisi niin suuri ongelma. Jos

arvostuksen tietäisi seuraavan myöhemmässä elämässä eli siis tulevaisuuden keskiluokkaisissa töissä, olisi ehkä samantekevää, arvostaisiko kukaan väli vuosien hampurilaisravintolatyötä. Todellisuudessa tilanne on kuitenkin se, että monet tekevät näitä töitä koko elämänsä. Työorientoituneessa yhteiskunnassa luulisi sen jo olevan saavutus itsessään, mutta elämänuransa siivoojana tehneen saama tunnustus jää todennäköisesti hyvin paljon alhaisemmaksi kuin monen muun.

Richard Sennett on käsitellyt kirjassaan *Kunnioitus eriarvoisuuden maailmassa* (2004) kunnioituksen problematiikkaa. Sennett nostaa esiin monia tärkeitä kysymyksiä siitä, miksi kunnioitusta on niin vähän, vaikka se ei maksa mitään ja miksi ihmisten tuntuu olevan mahdotonta tunnustaa kunnioitusta tiettyjen ihmisten välisten eroavaisuuksien yli. Ratkaisuehdotuksena tarjotaan ihmisten kunnioittamista heidän käytännön saavutustensa mukaan, ei mahdollisten kykyjen perusteella. Ihanteena olisi orkesterin kaltainen yhteiskunta, jossa jokaisella olisi oma merkityksellinen tehtävänsä. Vaikka orkesteriyhteiskunta on Sennetille enemmän unelma kuin vertaus tämänhetkiseen yhteiskuntaan, on mielestäni perusteltua kysyä, miksei se kävisi vertauskuvana nykyiseenkin. Onhan sanomattakin selvää, että jonkun täytyy siivota, työskennellä kaupassa tai ravintolassa, jotta nykymuotoinen palveluyhteiskunnaksikin kutsuttu järjestelmä toimii. Sennetin peräämä vastavuoroisen kunnioitukseen ja kaikkien äänen kuuluminen on tietenkin se orkesterin puoli, joka nykyisestä järjestelmästä puuttuu.

4.4 Työntekoa ehdoilla sekä omilla ehdoilla

Tässä luvussa käsittelemme työntekoa etiikkaa; miten ja millaisilla ehdoilla vastaajat ovat valmiita tekemään työtä. Pohdin myös vastaajien suhdetta aikaan etiikan näkökulmasta. Jälleen aloitan etsimällä ryhmien välisiä eroja tilastollisesti, jonka jälkeen etenen laadulliseen analyysiin.

T-testi ja yksisuuntainen varianssianalyysi

T-testin tulokseksi saadaan jälleen, että yliopisto-opiskelijoiden ja palvelualojen ammattilaisten välinen ero on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p < 0,001$) keskiarvoilla 3,18 ja 2,63. Nyt pamilaiset ovat enemmän samaa mieltä työetiikkaa koskevien väitteiden kanssa. Tällä kertaa jatkan yksisuuntaiseen varianssianalyysiin ja otan

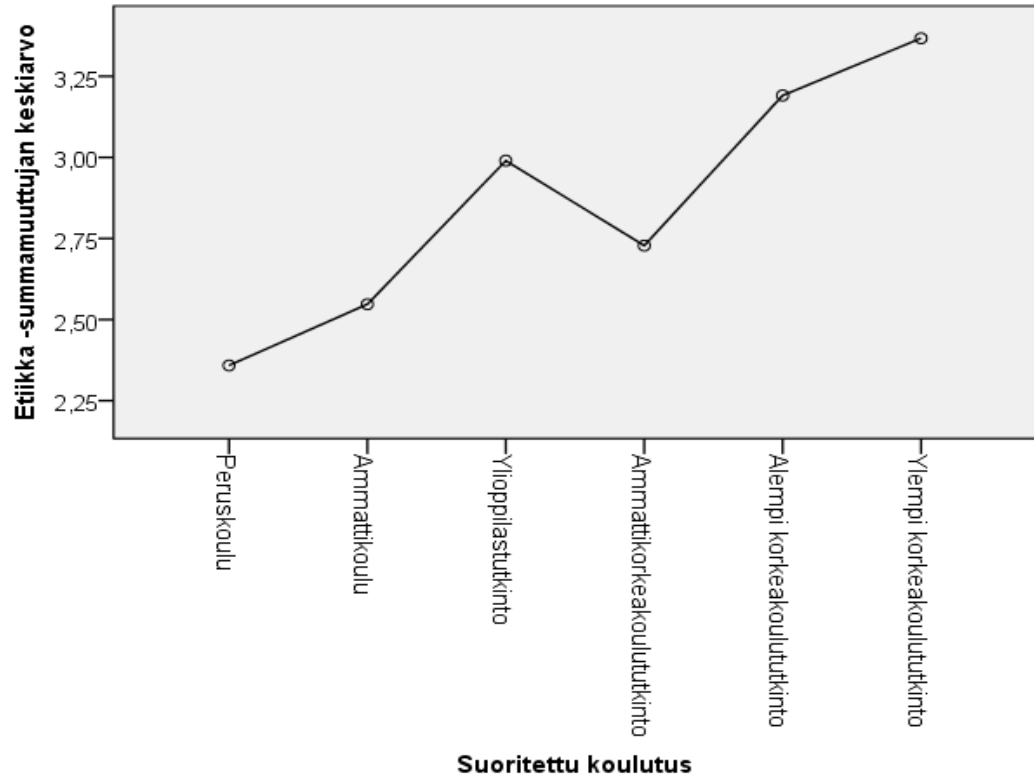
koulutuksen selittäväksi muuttujaksi. Koulutusryhmät ovat erittäin jakautuneita HY/PAM-jaottelun mukaan, joten niitä ei ole mielestäni järkevää pilkkoa edelleen kaksisuuntaisessa varianssianalyysissä, eikä se oikeastaan toisi lisätietoa. Käytännössä koulutusmuuttujassa on nimittäin kaksi ryhmää, joissa on henkilöitä kummastakin ryhmästä: ylioppilaisissa ja ammattikorkeakoulun suorittaneissa.

Yksisuuntaisen varianssianalyysin tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä, $p < 0,001$. Luottamusvälit ovat osassa luokkia suhteellisen leveitä ja menevät osin päällekkäin, mutta trendi on silti selvä yhtä poikkeusta lukuun ottamatta; koulutustason lisääntyessä vastaajat ovat vähemmän samaa mieltä työetiikkaa koskevien väittämien kanssa. Ainoana poikkeuksena tässä tosiaan on ammattikorkeakoulu, joka näkyy notkahduksena ylioppilastutkinnon ja alemman korkeakoulututkinnon suorittaneiden välillä. Suurin osa ammattikorkeakoulu-ryhmään kuuluvista on pamilaisia, joten oikeastaan notkahdus on linjassa HY/PAM-erottelun kanssa. Eniten ja vähiten työsuuntautuneen ryhmän välisissä keskiarvoissa on tässä eroa jopa yli yhden yksikön verran, jota voinee pitää suurena erona asteikon kokoon suhteutettuna. Alla on ensin taulukko ryhmäkeskiarvoista, jonka jälkeen tulosta on hahmotettu vielä kahden erillisen kuvan avulla.

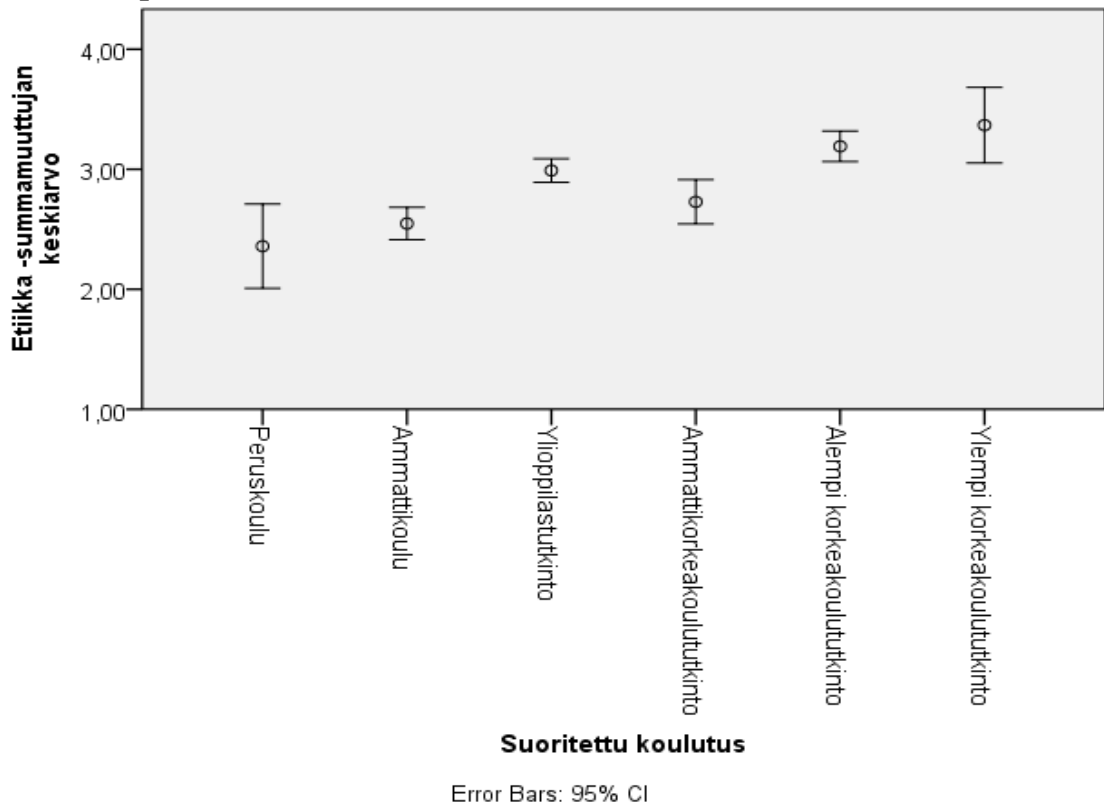
Taulukko 11: Ryhmäkeskiarvot Työetiikka-summamuuttujalle

	N	Keskiarvo	Keskihajonta	95% Luottamusväli	
				Alaraja	Yläraja
Peruskoulu	18	2,36	0,71	2,01	2,71
Ammattikoulu	101	2,55	0,68	2,41	2,68
Ylioppilastutkinto	217	2,99	0,73	2,89	3,09
Ammattikorkeakoulututkinto	51	2,73	0,66	2,54	2,91
Alempi korkeakoulututkinto	106	3,19	0,66	3,06	3,32
Ylempi korkeakoulututkinto	17	3,37	0,61	3,05	3,68
Yht.	510	2,91	0,74	2,84	2,97

Kuva 6: Työetiikka-summamuuttujan keskiarvot koulutusluokittain

Kuva 7: Error bar -kuvio Työetiikka-summamuuttujan arvoista koulutusluokan mukaan 95 prosentin luottamusvälillä

Tuloksia katsoessa herää kysymys, onko pamilaisten tulosten mukaan korkeampi työmoraali pakon sanelemaa. Ei ole uutinen, että myös Suomessa ei pelkästään koulutus, vaan myös menestys elämässä näyttävät periytyvän vahvasti. Päivi Naumasen ja Heikki Silvennoisen (2010, 79) mukaan hyvin koulutettujen vanhempien heikkolahjaisemmatkin lapset menestyvät henkisen pääomansa ja sosiaalisten suhteiden avulla elämässä kohtuullisesti, kun taas köyhien ja vähän koulutettujen vanhempien lahjakkaiden lasten on korkeakoulututkinnon hankittuaankin vaikeaa saavuttaa korkeaa asemaa yhteiskunnassa. Puhumattakaan tietysti keskivertoa vähempilahjaisista, vähäisen sosiaalisen pääoman kodeista tulevista lapsista, joiden odotusarvo elämälle on hyvin keho, ainakin keskiluokkaisilla mittareilla mitattuna. (Mt., 79, 83-85.) On tietysti hyvin arvottavaa puhua runsaasta tai vähäisestä sosiaalisesta pääomasta yksioikoisesti suhteessa koulutustasoon. Kyse on tässä kuitenkin nimenomaan sellaiseen sosiaalisen pääoman määrästä, jonka avulla nyky-ajan keskiluokkaisessa yhteiskunnassa menestyy.

Aineistoni ryhmistä pamilaiset ovat yliopisto-opiskelijoihin verrattuna tässä suhteessa alisteisessa asemassa; he tulevat keskimäärin huonommin koulutetuista perheistä ja myös heillä itsellään on vähemmän koulutuksellista pääomaa. Tämä merkitsee, ettei heillä ei ole keskimäärin samanlaisia mahdollisuuksia tai edellytyksiä päästä määräävään asemaan tai valita paikkaansa yhteiskunnassa kuin yliopisto-opiskelijoilla. Korkeampi koulutus lisää yksilön valinnanmahdollisuuksia työelämässä ainakin siinä määrin, että hänellä on valmiudet tehdä omaa koulutustaan vastaavaa työtä ja toisaalta myös sellaiset työtehtävät, jossa pitkää muodollista koulutusta ei tarvita, ovat mahdollisia. Tämä saattaa selittää sitä, miksi koulutustason kasvaessa suhtautuminen työntekoon itseisarvona ja itsestäänselvyytenä vähenee. Ihminen kokee, että hänellä on valinnanvaraa. Toisaalta yliopisto-opiskelijat saavat keskimäärin elää turvattua ja mukavaa elämää; valtio tukee ilmaista yliopisto-opiskelua vielä opintotuella. Vaikka noin 60 prosenttia yliopisto-opiskelijoista käy opiskelujen ohella töissä (SVT 2012), tulee huomattavan suuri osa kuitenkin pääasiassa opintotuella toimeen. Saattaa olla, että elämä ilman työntekoa näyttää mahdolliselta. Tällöin voi helpommin tulla tunne, että työlle on mahdollista asettaa tiettyjä ehtoja. Toisaalta pamilaisista voi tuntua, että ainut tapa ylipäättään pärjätä on tehdä kovasti työtä.

Työnteko itseisarvona?

”Työ on se, millä ihmisen tulisi itsensä elättää, joten varmaankin tekisin työtä kuin työtä pystyäkseni elättämään itseni ilman sossun tukia. Mielestäni työstä ei voi kieltäytyä jos toinen vaihtoehto on työttömyys.” (PAM, työväenluokka)

Pamilaisten kvalitatiivisesta aineistosta nousee vertailuryhmää vahvemmin esiin työnteko itseisarvona. Työ nähdään parempana vaihtoehtona kuin yhteiskunnan tuilla eläminen. Katherine S. Newman (1999, 98-99) sai samanlaisia tuloksia tutkiessaan New Yorkin hampurilaisravintoloissa työskenteleviä. Nämä olivat tietoisesti valinneet työnteon siitä huolimatta, että heidän työntekoaan ei välttämättä osattu arvostaa ja monet ympärillä olivat työttömiä. He olivat ylpeitä siitä, että tekivät työtä ja elättivät itsensä omalla työllään.

Avovastausten perusteella pamilaiset ovat valmiita ottamaan vastaan työn kuin työn, mikäli se vain pysyy normaalina pidetyn rajoissa. Aineistosta löytyy esimerkiksi maininta, että henkilö olisi valmis tekemään mitä vain, paitsi myymään itseään. Vastaaja on siis valmis myymään työpanoksensa mihin tehtävään hyvänsä, mutta ruumiin tulee säilyä koskemattomana. Rajat vedetään johonkin, mutta tehdään selväksi, että työn suhteen ei olla liian valikoivia. Yliopisto-opiskelijoiden aineistossa löytyy myös henkilöitä, jotka olisivat valmiita tekemään mitä tahansa työtä, mutta siellä valmiutta useammin rajataan tietynlaisin ehdoin. Esimerkiksi niin kauan kuin on opiskelija, kaikki työt käyvät tai ”kaikkia ammatteja voisi kaikesti kokeilla mutta kaikissa ei tietenkään viihdyttäisi.” Joissain tapauksissa työtä oltaisiin valmiita tekemään, mutta se nähtäisiin silti omalle arvolle sopimattomana:

*”Minulle työ on **jossain määrin itseisarvo** ja mieluummin teen ns. ravintolaketjun alapään töitä kun ei töitä ollenkaan. Toisin sanoen, työtehtäviä tuskin olisi moniakaan sellaisia, mihin en missään nimessä **alentuisi**.” (HY, keskiluokka, lihavointi J-ER)*

Kirjoittaja tekee tässä selväksi sen, että tiettyjen töiden tekeminen olisi alentumista, sopimatonta hänen henkilökohtaiselle arvolleen. Tällaisen voi tulkita näkemykseksi työtä tekevän väestön kahtia jakamisesta. Toisille ovat soveliaita suorittavat työt, mutta toisille niiden tekeminen merkitsisi alentumista. Ehkä tietyt suorittavat työt ovat jo niin

loitontuneet keskiluokkaisen ihmisen kokemusmaailmasta, että niihin ei osata suhtautua luontevasti ”vain” työnä, vaan niihin liitetään automaattisesti ajatus toiseudesta. Ei voi myöskään olla ajattelematta, implikoiko asioiden jäsentäminen tällä tavalla paluuta sääty-yhteiskuntaan, jossa ruumiillinen, vähempiarvoisena pidetty työ katsottiin tietylle ryhmälle, ”rahvaalle”, soveliaaksi ja *säädynmukaiseksi* toiminnaksi (vrt. Haapala 1986, 88). Mielenkiintoinen aihetta sivuava esimerkki on Barbara Ehrenreichin Nälkätalalla -kirjaan (2001) liittyneet työkokeilut eri palvelualojen ammattiteissa. Töitä hakiessaan tai tehdessään hän ei kertonut olevansa tohtori tai mitään muutaakaan akateemisesta taustastaan. Hänen palattuaan keskiluokkaiseen, ”normaaliin”, elämäänsä matalapalkkakokeilun jälkeen tuttavat kyselivät, eikö hän ollut erottunut ”oikeiden” työläisten joukosta. Ehrenreich joutui kuitenkin vastaamaan kieltävästi – kukaan työtoveri tai esimies ei ollut pitänyt häntä erityisen lahjakkaana.

Yleinen ajatuskulku on, että kuka tahansa osaa esimerkiksi siivota, mutta yliopistoprospektu ja sen ansiosta saatavat ”vaativammat” työt eivät kaikilta luonnistuisi. Kuitenkin jo peruskoulun akateemiset oppimiskäytännöt aloittavat koulutuksellisen eriyttämisen. Paremmiin pärjäävät tällaiselle mallille syntymästään saakka altistuneet. Useille työväenluokkaiset työt valitseville on aina ollut selvää, että lukio ei ole vaihtoehto peruskoulun jälkeen. Syy on yksinkertaisesti se, että näillä ihmisillä on vahva käsitys itsestään käytännön ihmisinä ja oppijoina, jonka vuoksi ammatillinen koulutus näyttää sopivampana paikkana jatkaa opintoja. (Käyhkö 2006, 46-47.) Mallin ongelmana on, että aikuisena ja urallaan akateemisen ja ammattikoulutaustan omaavat eivät ole keskenään läheskään tasavertaisessa asemassa.

On syytä muistaa, että keskiluokan katsotaan tuntevan kummatkin maailmat. Useat akateemisen tutkinnon suorittaneet ovat nuoruudessaan tehneet ainakin hetken työväenluokkaisia töitä, kuten tämänkin tutkielman aineistossa. Tämän ansiosta heidän katsotaan tuntevan ja voivan arvostella työväenluokkaista maailmaa. Akateeminen maailma on puolestaan täysin varattu pienelle eliitille, jolla on mahdollisuus mystifioida se muiden ulottumattomiin.

Työlle asetetut eettiset vaatimukset

Valintojen problematiikka tulee esille myös siinä, millaisia muita ehtoja työnteolle asetetaan. Vastauksissa pohditaan asiaa monelta kannalta; omien henkilökohtaisten

ominaisuuksien sekä yhteiskunnan tarpeiden kautta. Yleisesti ottaen vastauksista tulee selvästi ilmi, että elämme 2010-luvun vauraassa Suomessa, jossa ihmisillä on mahdollisuus tehdä valintoja. Täällä ihmiset voivat asettaa työlleen ehtoja, joista yleisin ei tämän aineiston perusteella ole palkkaus. Toisaalta tämä on varmasti siinä mielessä heijastus todellisuudesta, että Suomessa pääsääntöisesti maksetaan työstä jokseenkin kunnollista palkkaa, joten tämä otettaneen itsestäänselvyytensä.

Ne, joilla on varaa valita, myös tekevät niin.. Tämä näkyy jo summamuuttujan t-testin tuloksissa; yliopistolaiset suhtautuivat pamilaisia nuivemmin summamuuttujan väittämiin. Yliopisto-opiskelijoiden aineistossa korostuvat työlle asetetut eettiset vaatimukset. Työtä, joka on omia periaatteita vastaan tai hyödyttää ainoastaan vääriä tahoja, ei haluta tehdä:

”Työtä esim. yrityksessä, jonka arvomaailma/edustama ala on täysin omien arvojen vastainen. En voisi koskaan työskennellä esim. ydinvoiman tai turkis-/lihatuotannon puolesta tai oman arvomaailmani kannalta poliittisesti ”väärin” sitoutuneessa yrityksessä/järjestössä.” (HY, keskiluokka)

Ydinvoiman, politiikan ja turkistarhauksen lisäksi mainintoja löytyy uskonnosta, autoilusta sekä sodankäynnistä. Ajatus työstä, jonka tarkoitus on vain voiton maksimointi tai suuryrityksen pääoman kerryttäminen, on vastaajille vastenmielinen. Tämä lienee kytköksissä kokemukseen työstä tärkeänä identiteetin osana; harva kai haluaa kokea olevansa osa riistäjää tai kokea olevansa mukana epäoikeudenmukaisuuden lisäämisessä. Toisaalta kommentit siitä, kuinka ei haluta tehdä työtä, joka ”ei hyödytä yhteiskuntaa millään tavalla” tuntuvat laajempaan mittakaavaan suhteutettuna hieman kyseenalaisilta. Kaikki rehellinen liiketoiminta tuottaa kuitenkin valtiolle verotuloja, joten sen pelkästään huonoksi tuomitseminen vaikuttaa hieman välinpitämättömältä, jopa elitistiseltä.

Eettisiä syitä löytyy myös pamilaisten avovastauksista, mutta huomattavasti vähemmän; yliopisto-opiskelijoilta löytyy viisi sivua eettisiä syitä, pamilaisilta puoli sivua. Sieltä löytyy myös aineiston ainut maininta pimeästä työstä esimerkkinä työstä, jota ei missään nimessä haluttaisi tehdä. Sinänsä mielenkiintoista, että yliopisto-opiskelijoiden lukuisista eettisistä pohdinnoista ei löytynyt yhtään selkeää mainintaa tästä. Toisaalta se

voi sisältyä ”omien arvojen vastaiseen työhön.” Tämä voi myös johtua siitä, että ilmiö ei ole koskettanut omaa elämää. palvelualoilla ilmiö on yleisempi sekä ajankohtaisempi, ja voisi olettaa, että siitä käydään työpaikoilla ainakin joissain määrin keskustelua (ks. esim. Harmaa talous: Mustatulevaisuus.fi).

Työ ja aika

Ihmisen aika on rajallista, ja suuri osa siitä menee työn tekemiseen. Työelämän viimeaikaisen kehityksen seurauksena työajan merkitys on muuttunut, ja se vaikuttaa myös vapaa-aikaan. Työnteon tahti on Suomessa kiihtynyt, ja toisaalta ylempien toimihenkilöiden viikoittainen työaika on lisääntynyt. Vaikutukset heijastuvat myös muille elämänalueille; stressi, työuupumus ja nukkumisvaikeudet ovat lisääntyneet. (Esim. Julkunen ym. 2004; Siltala 2004.) Tältä kannalta katsottuna suomalaisten voi sanoa suhtautuvan vakavasti ja kuuliaisesti työntekoon. Kenties liiankin, jos korkea työmoraali verottaa jo terveyttä.

Pamilaisille työnteko on aineiston perusteella yliopisto-opiskelijoita enemmän itseisarvo, mutta on vaikea sanoa, olisivatko he valmiita käyttämään siihen yliopisto-opiskelijoita enemmän aikaa. Työn suhteesta käytettävissä olevaan aikaan syntyy aineiston perusteella ylipäättään pirstaleinen kuva. Toiset haluavat jättää työt työpaikalle, toiset haluavat mahdollisuuden etätöihin. Lopulta se, mitä toivotaan, on jousto. Toiveena on, että voisi itse päättää milloin ja missä työnsä tekee. Toiset toivovat tarpeeksi työtunteja ja vakituista työsuhdetta, toisille ajatus vakinaisesta työpaikasta on luotaantyöntävä, ja pätkätyösuhteissa nähdään mahdollisuus dynaamiseen elämäntyyliin. Tämä pätee myös työaikoihin; vaikka monet haluavat arkisin tehtävän päivätyön, löytyy myös niitä, jotka nauttivat epäsäännöllisistä työajoista. Tämän aineiston perusteella ei olekaan mahdollista muodostaa yksiselitteistä kuvaa siitä, millaisen työn vastaajat ajan suhteen haluaisivat. Ehkä tässä tulee esille työn luonne henkilökohtaisena projektina, joka halutaan rakentaa itsensä näköiseksi? Tämä asettuu mielenkiintoiseen kontekstiin sen kanssa, että sanotaan työelämän vaativan ihmisiltä koko ajan enemmän, mutta entä työntekijät – eivät hekään aineistoni perusteella aivan tahdottomilta vaikuta. Tässä voi tuki myös nähdä seuraussuhteen; jos työlle pitää aina vain antaa enemmän, halutaan myös saada vastineeksi jotain.

Kukaan ei kuitenkaan mainitse, että haluaisi tehdä tulevaisuudessa erityisen pitkää päivää taatakseen urakehityksensä. Ainakaan tämän aineiston perusteella ei siis voida sanoa, että Suomeen olisi pesiytymässä amerikkalainen kulttuuri, jossa suuret työtunnit kertovat yksilön omistautumisesta uralleen (vrt. esim. Hochschild 1997, 55-58). Toisaalta myöskään Osmo Soininvaaran (2007) visio siitä, että paljon töitä tekevät jakaisivat taakkaansa työttömien kanssa ja saisivat siten itse enemmän vapaa-aikaa ansiotulojen pienenemisen myötä, ei näytä nousevan keskeiseksi haaveeksi kvalitatiivisen aineiston perusteella. Kuitenkin mielipideväittämän ”Tekisin mielelläni vähemmän töitä ja saisin vähemmän palkkaa” kanssa täysin tai jokseenkin samaa mieltä yliopisto-opiskelijoista on yli puolet, 54 prosenttia, ja pamilaisista tätä mieltä on vajaa kolmannes, 29 prosenttia. Heidän varautuneempaa suhtautumistaan voi selittää se, ettei pienemmällä palkalla toimeentuleminen olisi mahdollista. Ehkä monet nuorista ajattelevat rahan vaihtamisen vapaa-aikaan olevan ideologisesti miellyttävä ajatus, mutta käytännössä mahdotonta. Toisaalta sellaisista, jotka toivovat saavansa enemmän työtunteja tullakseen palkallaan edes toimeen, kysymys voi vaikuttaa absurdilta.

Nykynuorten työetiikan jäljillä

Aineiston perusteella uskallan esittää väittämän, että nuoret haluavat tehdä töitä. Kukaan ei haaveile muiden veronmaksajien rahoittamasta joutilaasta tulevaisuudesta. Toisaalta työlle halutaan asettaa myös ehtoja ja aivan mihin tahansa ei haluta alistua. Tämä lienee järkevää ja toisaalta mahdollista rikkaassa länsimaassa. Enemmän ehtoja asettivat kuitenkin yliopisto-opiskelijat, jotka olivat myös pamilaisia innokkaampia vähentämään työntekoa palkan vähenemisen kustannuksellakin. Työnteko oli pamilaisille vertailuryhmää enemmän itseisarvo. Yliopisto-opiskelijoiden vastauksissa oli paikoitellen havaittavissa jopa elitismiin viittaavia piirteitä; jotkut vastaajista vihjasivat, etteivät kaikki työtehtävät ole heidän arvolleen sopivia.

4.5 Monimuotoinen mutta elävä yhteiskuntaluokka

Yhtä suurta keskiluokkaa?

”Kaikki suomalaiset ovat yhtä suurta keskiluokkaa” on väittämä, josta monet uudet suomalaiset luokkatutkimukset lähtevät liikkeelle todistamaan että näin ei ole (Järvinen & Kolbe 2007; Tolonen 2008). Kysymyslomakkeen laadinta tarjosi tilaisuuden kysyä tutkittavien mielipidettä asiasta. Vaikka tilastot sanoisivat, että tuloerot kasvavat ja koulutus periytyy, niin mitä jos nuoret silti ajattelisivat, että me kaikki olemme yhtä suurta keskiluokkaa? Seuraavassa taulukossa näkyvien tulosten perusteella näin ei kuitenkaan ole. Suurin osa vastaajista on väittämän kanssa jokseenkin tai täysin eri mieltä. Erityisesti huomiota kinnittää, että yliopisto-opiskelijoista jopa 75 prosenttia on väittämän kanssa eri mieltä. Pamilaisita eri mieltä on 55 prosenttia.

Taulukko 12: Ristiintaulukko: Kaikki suomalaiset ovat yhtä suurta keskiluokkaa

		Yliopisto vai PAM		Yht.
		HY	PAM	
Täysin samaa mieltä	N	2	8	10
	%	0,8%	3,1%	1,9%
Jokseenkin samaa mieltä	N	28	41	69
	%	10,6%	16,0%	13,3%
Vaikea sanoa	N	37	68	105
	%	14,1%	26,5%	20,2%
Jokseenkin eri mieltä	N	112	80	192
	%	42,6%	31,1%	36,9%
Täysin eri mieltä	N	84	60	144
	%	31,9%	23,3%	27,7%
Yht.	N	263	257	520
	%	100,0%	100,0%	100,0%

$p < 0,001$

Ajattelu, jonka mukaan kaikki kuuluvat keskiluokkaan, saattaa kätkeä yhteiskunnallista eriarvoisuutta. Toisaalta samastuminen keskiluokkaan voi olla myös pakokeino. Beverly Skeggs (1997, 75-76) tulkitsee Iso-Britanniassa työväenluokan arki-merkityksen muuttuneen siihen suuntaan, että siihen katsotaan kuuluviksi työttömät ja jollain tavalla elämässään epäonnistuneet ihmiset. Se merkitseekin nykyisin enemmän alaluokkaa kuin perinteistä työväenluokkaa. (Ks. myös Jones 2011.) Kaikki, jotka vain suinkin voivat, haluavatkin siksi Skeggsin mukaan olla osa keskiluokkaa. Voisiko

tutkimukseni tuloksissa olla kysymys samansuuntaisesta trendistä? Vaikka pamilaiset samastuvatkin keskimäärin yliopisto-opiskelijoita enemmän työväenluokkaan, haluaisivat he silti nähdä yhteiskunnan eheänä kokonaisuutena, jonka ydin eli keskiluokka, ei ole liian kaukana.

Toinen kysymys onkin, miksi yliopisto-opiskelijat niin kovin vastustavat ajatusta suomalaisista yhtenä suurena keskiluokkana. Tätä ei kommentoitu vastauksissa, joten tulkintani nojaavat muihin aineistosta nousseisiin tuloksiin. Sen voisi tulkita huoleksi yhteiskunnan eriarvoistumiskehityksestä tai erottautumisena ja eron tekemisenä rahvaaseen. Huoli-tulkintaa voisi tukea yliopisto-opiskelijoiden suhtautuminen tuloeroihin; 67 prosenttia heistä on sitä mieltä, että Suomessa on liian suuret tuloerot. Toisaalta pamilaisista sitä mieltä on jopa 78 prosenttia. Tämän tutkielman aiemmassa analyysissä on kuitenkin ollut viitteitä siitä, ettei kaikilla yliopisto-opiskelijoilla olisi välttämättä kovin tasa-arvoinen näkemys kanssaihmisistään. Toisaalta brittiläisessä kirjallisuudessa esille tuotu nimenomaan keskiluokan halu vaieta luokista (esim. Skeggs 2004, 60) on ristiriidassa tämän kanssa. Aineistoni perusteella Suomessa nimenomaan keskiluokka haluaa puhua luokista. Kokemus jakautuneesta yhteiskunnasta voi myös liittyä myös huoleen omasta asemastaan ja toimeentulostaan, johon palaan myöhemmin tässä luvussa.

Yhteiskuntaluokka, vaikutuksille altis kokonaisuus

Yliopistolaisten vastauksissa pohditaan paljon sitä, ettei yhteiskuntaluokka välttämättä pysy samana koko elämän ajan. Usein opiskelun nähdään aiheuttavan tilapäinen notkahdus keskiluokkaisuudesta, jolloin itsensä sijoittaminen yhteiskuntaluokkaan on haastavaa. Tällaiset vastaajat kertoivat olevansa lähtöisin keskiluokasta tai yleemmästä keskiluokasta ja tutkintonsa sekä tulevien työtehtäviensäkin perusteella kuuluvan johonkin keskiluokista.

”Koska olen opiskelija, en kuulu tällä hetkellä ylempään keskiluokkaan, mutta vanhempieni koulutuksen perusteella kuulun siihen. Tulevaisuudessa sijoitun myös tuohon luokkaan, koska avopuolisoni ja minä olemme molemmat akateemisesti koulutettuja.” (HY, ylempi keskiluokka)

Tässä vastaaja jäsentää yhteiskuntaluokkaansa koulutuksen kautta. Toinen tapa on tehdä se tulojen kautta. Myös vanhempien yhteiskuntaluokan vaikutus on usealla mukana pohdinnassa, kuten myös yllä. Eräs vastaaja toteaa kuuluvansa ylempään keskiluokkaan, sillä hän asuu vielä kotona ja katsoo vanhempiensa luokka-aseman määrittävän täysin hänen oman luokka-asemansa. Joillekin oman luokka-aseman määrittäminen on taas vaikeaa vanhempien luokasta johtuen:

"Suvussani ei ole paljon edes ylioppilaita. Molemmat vanhempani tulivat todella köyhistä oloista [---] Itse synnyin vuonna 198x hienoon taloon,[---] äidilläni oli jo oma kampaamo ja isälläni virka akatemiassa. Isäni ryhtyi heti eläkkeelle jäätyään yksityisyrittäjäksi ja työskenteli viikottain kuolemaansa saakka. Omat vanhempani olivat silmissäni "perusduunareita" ja näin he myös itse näkivät itsensä (yrittäjävanhempani äänestivät aina demareita). Tästä syystä en useinkaan osaa sijoittaa itseäni yhteiskuntaluokkaan. Tulojen puolesta kuulun kaikesti keskiluokkaan, mutta olen sielultani perustyöläinen." (HY, ei katso kuuluvansa mihinkään luokkaan)

Tässä näkyy, että vanhempien omakuva itsestään ”perusduunareina” ja heidän aineellisesti vaatimattomat lähtökohtansa voivat vaikuttaa yksilön luokkakäsityksen muotoutumiseen vielä seuraavassakin sukupolvessa. Myös suvun työväenluokkaisuus vaikuttaa luokkaidentiteetin muodostumiseen. Alfred Lubrano (2004) kutsuu työväenluokasta lähtöisin olevien ja keskiluokkaan päätyneiden luokkaidentiteettiä ”limboksi”. Se merkitsee jatkuvaa epävarmuuden tilaa, vaikeuksia omaksua kumpaakaan (työväen- tai keskiluokkaista) identiteettiä. Lubranon mukaan limbossa elävien ihmisten suhde maailmaan on aina kompleksinen, ristiriitainen ja hankala. (Mt., 196-197.)

Yliopisto-opiskelijoiden aineistossa harva pohtii yhteiskuntaluokkaansa pelkästään omien saavutustensa ja asemansa kautta. Myös Nina Kahma (2011, 93) raportoi samansuuntaisia tuloksia haastatteluista, joissa suomalaisten luokkasamastumisen syitä oli selvitetty; vastaajat nostivat usein oman luokka-asemansa sijasta esiin vanhempiensa luokka-aseman sekä puoluekannan. Vaikka yliopisto-opiskelijoista prosentuaalisesti hieman useampi ei katsonut kuuluvansa mihinkään luokkaan, pamilaisista löytyivät ainoat, jotka kritisoivat kysymystä eriarvoistavaksi ja vanhanaikaiseksi:

”Melko kömpelö ja epätasa-arvoa huokuva kysymys tuo viimeinen.. [---] Eihän nyky-yhteiskunnassamme enää puhuta yhteiskuntaluokista.” (PAM, keskiluokka)

Vastaja on kuitenkin sijoittanut itsensä keskiluokkaan. Eräs myyjä toteaa olevansa ”nuori kaupunkilainen, joka nykyisin voi kuulua mihin luokkaan tahansa”. Tästä kaikesta huolimatta yli kolmasosa pamilaisista on sijoittanut itsensä työväenluokkaan, kun yliopistolaisista siihen on itsensä sijoittanut 5 prosenttia. Toisaalta pamilaisista itsensä keskiluokkaan on sijoittanut 24 prosenttia, ja yliopisto-opiskelijoista siinä on 32 prosenttia. Kaikki vastanneet ovat kuitenkin nuoria, jotka sijoittavat itsensä ylipäätään useammin keskiluokkaan (Liikkanen 2009, 179). Olisikin mielenkiintoista tietää vanhempien pamilaisten samastumisjakauma.

Pamilaiset myös ylipäätään pohtivat omaa yhteiskuntaluokkaansa tai sen muodostumista kommenteissa hyvin vähän, vaikka ovat sijoittaneet itseään kuuliaisesti eri luokkiin. Yliopisto-opiskelijat puolestaan käsittelivät aihetta kommenteissaan runsaasti. Tästä voi päätellä ainakin sen, että yhteiskuntaluokan käsite on nuorille tuttu, ja opiskelijoille luokkien olemassaolo vaikuttaa kommenttien perusteella itsestäänselvyydeltä. Mitä ne tarkemmin tarkoittavat tai pitävät sisällään, ovat toki subjektiivisia tulkintoja, ja voivat vaihdella paljonkin. Jonkin verran vastauksissa myös peilataan Suomea ulkomaihin; eräs opiskelija esimerkiksi sanoo, ettei ollut koskaan edes ajatellut yhteiskuntaluokkia ennen lähtöään ulkomaille, jossa hän omien sanojensa mukaan on selvästi yläluokkaa.

Uusi alaluokka?

Useampi vastaja toteaa, että opiskelijat muodostavat lähes ”oman yhteiskuntaluokkansa.” Tätä tukee myös se, että 20 yliopistolaisesta, jotka vastasivat yhteiskuntaluokakseen ”Jokin muu, mikä” oli 10 kirjoittanut tarkennuskenttään ”opiskelija”. Tulkinta opiskelijoista omana yhteiskuntaluokkana on tietysti mielenkiintoinen. Se liittyyneen opiskelijoiden määrän lisääntymiseen ja sitä kautta ryhmän muodostumiseen ja yhteiseen ”luokkatietoisuuteen”, joka pohjaa opiskelulle ominaiseen välivaiheenomaiseen tilaan elämässä. Opiskelu on jotain, mikä alkaa ja päättyy, yksi vaihe elämässä, selkeästi erotettava jakso. Myös Ritva Nätkin ja Sari Kyllönen (1985, 60) totesivat opiskelevia äitejä tutkiessaan, että nämä mielsivät

opiskelun välivaiheeksi elämässä. Tosin elämänikäisen oppimisen aikakautena on tietysti hyvä kyseenalaistaa, voidaanko opiskelijastatusta pitää enää kovin tiukasti rajattuna. Yliopistotutkinnolla kuitenkin on edelleen virallinen päätepiste, maisteriksi valmistuminen.

Opiskelijan status kietoutuu selvästi opiskeluajan niukkoihin tuloihin, jotka katsotaan esteeksi keskiluokkaan kuulumiselle. On huomionarvoista, että jotkut opiskelijoista kytkevät tämänhetkisen pienituloisuutensa alaluokkaisuuteen. Yksikään opiskelija ei ole kuitenkaan merkinnyt yhteiskuntaluokakseen alaluokkaa, toisin kuin seitsemän pamilaista.

”Koulutukseni, ja sekä lapsuuden että nykyisen perheeni puolesta keskiluokka, mutta tulojen puolesta alaluokka (virallisesti köyhyysrajan alapuolella myös viime vuonna, vaikka tein kahta työtä, toinen valtion virkamiehenä ja toinen tuntityöntekijänä valtion kulttuurilaitoksessa)” (HY, ei katso kuuluvansa mihinkään luokkaan)

Perinteisesti yhteiskunnan alaluokkaisuus on kytketty yhteiskuntajärjestelmän ulkopuolisuuteen, esimerkiksi työssäkäymättömyyteen. Tässä vastaaja kuitenkin yhdistää alaluokan pelkästään tuloihin, vielä tarkemmin ilmaistuna köyhyysrajan alapuolella olemiseen. PAM-aineistossa kukaan alaluokan omaksi yhteiskuntaluokakseen valinneista ei perustele sitä mitenkään, ja kommentteista löytyy kaikenkaikkiaan ainoastaan yksi viittaus alaluokkaan, joka sekin kykeytyy rahaan:

”Periaatteessa voisin olla alemmaa keskiluokkaa, mutta käytännössä varmaa alaluokkaa jos suomalaisten keskiansiot ovat 2500-3000 euroa tutkimusten mukaan ni mun palkka on nettona 1400!! Ei sillä elä!!!!” (PAM, työväenluokka)

Tulkitsen, että vastaaja kokee henkisesti olevansa keskiluokkaa, mutta pienituloisuutensa vuoksi hän valitsee työväenluokan, joka hänen nähdäkseen asettuu alemman keskiluokan ja alaluokan välille. On huomioitava, että alaluokkaisuus nähdään rahakysymyksenä. Etenkin, kun Suomesta löytyy tuhansittain työmarkkinatuella tai toimeentulotuella eläviä, joiden ansiot ovat vähemmän kuin tällä pamilaisella ja helposti myös vähemmän kuin ylemmän esimerkin opiskelijalla (jos oletetaan, että mainittujen palkkatulojen lisäksi hän on saanut opinto- ja asumistukea). Tämän lisäksi työttömät ovat työmarkkinoiden ulkopuolella. Pohdinta asettuu kiinnostavaan kontekstiin Jorma

Kalelan Lamakirja-artikkelia (2002) vasten, jossa Kalela pohtii, onko Suomeen 1990-luvun laman jäljiltä syntynyt tai syntyessä uusi pitkäaikaistyöttömistä muodostuva alaluokka. Uudehkoissa saksalaisessa selvityksessä tämänpäivän uudesta alaluokasta, tai ”kolmannesta luokasta”, siihen kuulumisen liitetään joko työttömyyteen tai ansiotyöstä saatuun erittäin alhaiseen palkkaan (Friedrichs & Müller & Baumholt 2009). Aineiston perusteella kuitenkin näyttää siltä, että alaluokka yhdistyy nuorten mielissä ennemmin pienituloisuuteen ja epävarmoihin työsuhteisiin kuin varsinaiseen työttömyyteen. Olisikin mielenkiintoista tietää, mihin luokkaan pienituloisia alaluokkana pitävät sijoittaisivat työttömät. Ovatko työttömät ja muut yhteiskunnan ”normaaleista” toiminnoista ulkopuoliset jo niin syrjäytettyjä, että he eivät kelpaa edes alaluokkaan? Vai ovatko työttömät joidenkin hierarkiassa ylempänä, sillä heillä katsotaan sentään olevan vapautensa?

5 Johtopäätökset ja pohdintaa

Tämän tutkielman alussa esitin neljä tutkimuskysymystä. Ne liittyivät luovuuteen, identiteettiin, etiikkaan sekä yhteiskuntaluokkaan. Esitän tässä luvussa tiivistetysti empiirisessä analyysissä saamani vastaukset ja pohdin niiden merkitystä. Olen erittäin kiitollinen lukuisista avovastauksista, joiden kautta pääsin tutustumaan nuorten toiveisiin ja pelkoihin työelämän suhteen. Ne antoivat tälle tutkielmalle syvyyttä ja tukivat kvantitatiivisen aineiston tulkintaa. Joskus ne myös käänsivät tutkivan katseen ennalta odottamattomaan suuntaan ja avasivat uusia analyysin ja tulkinnan mahdollisuuksia. Tutkielman keskeinen punainen lanka oli ryhmien välisten erojen tutkiminen. Ryhmien välillä löytyi eroja, mutta ei aina niistä asioista, joista hypoteesien mukaan niitä olisi olettanut löytyvän. Joskus erot olivat tuskin havaittavia, kun taas joistain teemoista löytyi selkeämpiä vastakohtaisuuksia.

Ensimmäinen tutkimuskysymys käsitteli luovuuden tärkeyttä työnteossa, ja se nousikin keskeiseksi teemaksi erityisesti avovastausten puolella; kuvailuja luovuuden tärkeydestä työn kannalta löytyi useita sivuja sekä HY- että PAM-aineistossa. T-testin tuloksen perusteella yliopisto-opiskelijat olivat hieman luovuusorientoituneempia, mutta varianssianalyysissä tilastollinen merkitsevyys katosi. Paloa luovuuden työssä ei pystytty tilastollisesti merkitsevästi selittämään HY/PAM-ryhmään kuulumisella tai

yhteiskuntaluokkaan samastumisella. Johtopäätös kuuluukin: luovaa työtä kaikille. Luovuuden merkityksellisyyttä työnteon mielekkyyden kannalta korostettiin kummankin ryhmän vastauksissa lähes mantramaisuuteen saakka. Tätä on mielenkiintoista verrata teoreettisen kirjallisuuden väittämiin, jossa luovuutta pohdittiin keskiluokkaiselle työlle ominaisena piirteenä. Toisaalta esitin hypoteeseissani myös, ettei työväenluokka edes haluaisi tehdä luovaa työtä. (Brooks 2000; Käyhkö 2006; Willis 1984.) Tämän tutkimuksen perusteella tällainen ajattelumalli tulisi hylätä, tai vähintään kyseenalaistaa.

Joka tapauksessa tutkielman kirjoittamisen myötä eteeni avautui laaja kirjo työssä esiintyvän luovuuden mahdollisia merkityksiä. Jäi tunne, että luovuus voi merkitä työntekijöille lähes mitä tahansa – kaikki on näkemyksestä kiinni. Toisin sanoen: luovuus on puhujan mielikuvissa. Ehkä asia pitäisikin nähdä niin, että luovuus on 2010-luvulla työelämää jäsentävä ajattelumalli tai näkökulma. Huomionarvoista kuitenkin on, että yliopisto-opiskelijat näkivät niin sanotun suorittavan työn, esimerkiksi kaupassa työskentelyn, ja luovuuden välillä ristiriidan. Pamilaiset puolestaan osasivat *luovalla* ajattelulla päästä tämän ristiriidan ylitse ja nähdä luovia piirteitä myös omissa töissään. Jos luovuus on se elementti, jonka avulla työlleen saa arvostusta, on tärkeää koettaa saada siitä itselleen edes vähän. Richard Florida (2006, 261) onkin sitä mieltä, että palvelualojen töihin pitäisi sisällyttää luovuutta. Tämä lisäisi Floridan mukaan töiden arvostusta sekä nostaisi palkkausta. Kenties Suomen Palvelualojen ammattiliiton nuorisojäsenet ovat ymmärtäneet tämän, ja ovat asiassa edelläkävijöitä. Oivallinen jatkotutkimuksen kohde olisikin aiheen tutkimuksen syventäminen; ovatko eri ammattiryhmien väliset toiveet työelämän suhteen todella lähentyneet vai onko kyse työväenluokan halusta pyrkiä keskiluokkaan omaksumalla sille ominaisia piirteitä. Toisaalta on syytä kysyä myös, pönkittääkö keskiluokka omaa asemaansa ottamalla etäisyyttä työväenluokkaan omimalla luovan työn ideaalin itselleen.

Toinen tutkimuskysymys koski työn merkitystä identiteetille ja kunnioitetuksi tulemiselle. Tulokseksi saatiin, että yhteiskuntaluokka selitti tilastollisesti merkitsevästi asennoitumista summamuuttujan mielipiteisiin. Ylempään keskiluokkaan ja keskiluokkaan itsensä luokitelleet samastuivat enemmän työhönsä ja sen sisältöön. Tätä ei kuitenkaan pohdittu avovastauksissa mainittavasti. Toisaalta avovastausten perusteella voi sanoa sekä HY- että PAM-ryhmäläisten usein tuoneen esille oman alansa tietoisena valintana. Myös viihtyminen omalla alalla oli ryhmille yhteistä.

Sekä yliopisto-opiskelijoilla että pamilaisilla oli jonkinasteisia epäluuloja toisen ryhmän töitä kohtaan, mutta havaittavissa olevaa kunnioitusvajetta näytti kuitenkin sisältyvän vain yliopiskelijoiden käsityksiin pamilaisten töistä. Aineistossa ei löytynyt keskustelua varsinaisista ”paskaduuneista”, mutta töiden arvottaminen oli kuitenkin havaittavissa jokseenkin niin kuin teoriaosiossa esitin. Tämä ei tietenkään tarkoita, että kaikki yliopisto-opiskelijat pitäisivät kaupassa työskentelyä tai siivousta vähempiarvoisena työnä, mutta useissa aineiston vastauksissa kuitenkin esiintyi tällaista ajattelua. Ajatuskulkua ei välttämättä tämän tarkemmin avattu, se saattoi myös tulla ilmi sivulauseessa tai ohimennen. Yleistä tälle kuitenkin oli, että se esitettiin jonkinlaisena universaalina itsestänselvyytenä. Etenkin siivous näyttäytyi yliopisto-opiskelijoille toiseutettujen tehtävänä, vaikka työn tulosta sanottiinkin arvostettavan. Olisikin tärkeää tutkia jatkossa kunnioituksen problematiikkaa ja päästä sen alkujuurille; onko kyse ennakkoluuloista, joita voimistetaan keskiluokan keskuudessa tiedostamatta tai tiedostaen vai onko taustalla jotain syvempää. Jos kyseessä olisi primitiivinen vastenmielisyys likaa ja ruumiillisuutta kohtaan, niin tuntuu kummalliselta miten tämä ominaisuus löytyisi vain osan perimästä. Silva Tedren (2004, 78) mukaan liian ja likaisuuden määrittelyn avulla tehdään sosiaalisia erotteluja, joita käytetään alempien luokkien aseman perustelemisessa.

Etiikkaa käsittelevää tutkimuskysymystä summatakseni uskallan väittää, että yliopisto-opiskelijat suhtautuivat työelämään elitistisemmin kuin pamilaiset. Vaikka sanavalinta tuntuu voimakkaalta, mikä johtunee suomalaisesta konsensushenkisydestä ja syvälle juurtuneesta ajatuksesta yhdenmukaisuudesta, miksi muuksikaan voisi joitain yliopisto-opiskelijoiden edesottamuksia kutsua? Yliopisto-opiskelijat asettivat pamilaisia huomattavasti useammin ehtoja työlle, jota he suostuisivat tekemään tai rajasivat työtehtäviä kokonaan pois. T-testi kertoi samaa tarinaa; tulos oli tilastollisesti merkitsevä, ja sen mukaan pamilaiset suhtautuvat työhön enemmän itseisarvona, kuten myös avovastausten perusteella. Suurimpana elitismin merkinä pitäisin kuitenkin yliopisto-opiskelijoiden asettautumista lähtökohtaisesti tiettyjen töiden yläpuolelle. Työnteko ei ollut heille niinkään itseisarvo, vaan vahvemmin itsensä toteuttamisen väline. Yksisuuntaisessa varianssianalyysissä koulutus selittävänä muuttujana saatiin tilastollisesti merkitsevä tulos. Koulustason noustessa asennoituminen työnteon ehdottomuuteen vähenee. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet olivat tästä poikkeus, mutta he kuuluvatkin pääasiassa pamilaisiin. Elitismin mahdollista lisääntymistä Suomessa olisi joka tapauksessa tärkeä selvittää laajemminkin. Onko

yhteiskuntamme todellisuudessa menossa selvempien jakolinjojen suuntaan, vai antavatko tutkimukseni tulokset tässä kohtaa virheellisiä signaaleja.

Viimeinen tutkimuskysymyksenäni koski yhteiskuntaluokkaa ja sen mahdollisia merkityksiä nykypäivän yhteiskunnassa (ks. esim. Käyhkö 2008; Walkerdine ym. 2001). Luokkien olemassaolo tuntui olevan selvää kummallekin ryhmälle, sillä yliopisto-opiskelijoista 69 ja pamilaisista 78 prosenttia sijoitti itsensä johonkin yhteiskuntaluokkaan. Vaikka edellämainittujen prosenttien perusteella pamilaiset näyttävät luokkatietoisemmilta, yliopisto-opiskelijat kommentoivat aihetta huomattavasti enemmän. Tämän lisäksi jotkut heistä, jotka eivät katsoneet kuuluvansa mihinkään luokkaan monivalinnan perusteella, sijoittivat itsensä kuitenkin kommentissaan keskiluokkaan. Vaikeaa sanoa, onko jompikumpi ryhmä luokkatietoisempi, mutta yliopisto-opiskelijoille yhteiskuntaluokka vaikutti myönteisemmältä asialta. Pamilaiden harvoissa asiaa sivuavissa kommentissa koko kysymystä arvosteltiin vanhanaikaiseksi, kun taas yliopistolaisista kysymys kirvoitti spontaaneita pohdiskeluita omasta yhteiskuntaluokastaan ja niistä tekijöistä, joista se muodostuu. Ei siis voi ainakaan Suomen tapauksessa puhua siitä, että keskiluokka haluaisi vaieta luokista (vrt. Skeggs 2004, 60). Vastauksissa esiintyikin mielenkiintoista pohdiskelua luokan muodostumisesta ja merkityksistä. Harvat näkivät luokan muotoutuvan pelkkien omien saavutusten perusteella, vaan useat kokivat vanhempien luokka-aseman vaikuttavan siihen. Aineistosta nousi esille myös ajatus opiskelijoista omana yhteiskuntaluokkana. Kiinnostavinta oli ehkä vastauksissa esiintynyt pohdinta alaluokasta, joka nähtiin nimenomaan pienituloisuuden seurauksena, ei muunlaisen yhteiskunnasta syrjäytymisen (vrt. Kalela 2002).

Kun aloitin oman ”luokkatutkimukseni” proseminaarissani syksyllä 2008, saattoi vielä kirjoittaa, että yhteiskuntaluokka sekä luokkatutkimus ovat tekemässä paluuta suomalaisen yhteiskuntapoliittiseen tutkimukseen. Silloin perustelu oli aiheellista, mutta näiden viime vuosien aikana uusia aihetta käsitteleviä tutkimuksia ja kirjoja on ilmestynyt niin paljon (esim. Erola 2010; Hiidenheimo & Lång & Ritämäki & Rotkirch 2009; Järvinen & Kolbe 2007; Kahma 2011; Sundström & Söderling 2009; Tolonen 2008), että yhteiskuntaluokan merkityksellisyyttä tai ylipäättään olemassaoloa tuskin tarvitsee puolustaa. Tämä voidaan tietysti nähdä positiivisena asiana; on tärkeää, että tunnustetaan ja tunnistetaan yhteiskunnassa ihmisryhmien ja yksilöiden toimintaan

vaikuttavat mekanismit. Toisaalta yhteiskunta ilman luokkia olisi kaiketi tasa-arvoisempi paikka.

Ajatus yhteiskuntaluokkien katoamisesta tai vähintään merkityksensä menettämisestä on toki syytä asettaa kontekstiinsa. Toisen maailmansodan jälkeen Suomessa ja Euroopassa vallitsi talouskasvun ja hyvinvointivaltion rakennuksen kausi, ”hyvä kehä” ja yhteiskunnat tasa-arvoistuivat. Epäilemättä kehitys oli luokka-eroja vähentävä. Esimerkiksi Ulrich Beckin (1992) esittämä ajatus luokkien katoamisesta lienee mahdollista nähdä tämän aikakauden tuloksena. Huomioitavaa kuitenkin on, että Beck (1992, 91) toteaa yhteiskuntaluokkien välisen eriarvoisuuden määrän pysyneen kaikesta huolimatta yhteiskunnassa vakiona, vaikka yleinen elintaso onkin noussut. Niin kauan kuin kasvu jatkui, oli helppo uskoa tasa-arvoisempaan yhteiskuntaan. Suomessa 1990-luvun lama nähdään hyvinvointivaltion kannalta historiallisena käännekohtana (esim. Julkunen 2001). Hyvinvointierojen kapeneminen muuttui kasvuksi. Laman jäljiltä maahan on syntynyt pitkäaikaistyöttömien joukko, tuloerot ovat kasvaneet ja etenkin nuorten syrjäytyminen lisääntynyt (Myrskylä 2012; SVT 2011). Tällaisena eriarvoistumisen aikana on helpompaa hyväksyä yhteiskuntaluokkien olemassaolo.

Virpi Heino (2010) tutki gradussaan alle 30-vuotiaiden naispuolisten korkeakouluopiskelijoiden luokkaidentiteettiä. Hän keräsi aineistona vapaamuotoisia kertomuksia yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen sähköpostilistojen ja keskustelupalstojen kautta. Kertyneistä kertomuksista noin puolet oli yhteiskuntatieteitä opiskelevien yliopisto-opiskelijoiden kirjoittamia. Heino pohtii sen johtuvan siitä, että heille yhteiskuntaluokat saattavat olla opiskelun kautta tuttuja ja esittää, että suurelle osalle ikäryhmästä yhteiskuntaluokan käsite saattaa olla vieras (mt., 72). Tämän tutkimuksen tulos puhuu päinvastaista kieltä; yhteiskuntaluokka vaikuttaa olevan nuorille aikuisille hyvin tuttu käsite. Tässä aineistossa ei ole yhteiskunta- vaan ihmistieteilijöitä sekä työntekijöitä, ja ainakin ensin mainituilta löytyy myös runsaasti sanottavaa yhteiskuntaluokasta.

Yhteiskunnan keskiluokkaistuessa tai ainakin ihmisten samastuessa yhä enemmän keskiluokkiin, on kysymys työväenluokan kohtalosta mielenkiintoinen. Kaikesta huolimatta siihen samastutaan edelleen niin minun aineistoni perusteella kuin myös muiden viimeaikaisten suomalaisten tutkimusten mukaan (Kahma 2011, 88; Liikkanen 2009, 179). Jäin kuitenkin miettimään aineistossa esiintynyttä yksittäistä pamilaisen

kommenttia, jossa hän arvosteli luokan käsitettä vanhentuneeksi, mutta sijoitti itsensä silti keskiluokkaan. Onko itsensä keskiluokkaan – nimenomaan siihen keskimmäiseen, ei alempaan tai ylempään – asemoiminen hieman sama kuin kokonaan luokkajaon ulkopuolelle jättäytyminen? Kansallisella tasolla keskiluokkaan samastuu niin erilaisia ihmisiä erilaisista asemista, ettei se oikeastaan tarkoita mitään (Kahma 2011, 101). Itsensä siihen asemoimisen voikin tulkita mielestäni myös tavaksi olla ottamatta kantaa jättäytymättä silti eksklusion mielessä keskeisen yhteiskuntarakenteen ulkopuolelle. On aiheellista miettiä, voisiko itsensä mihinkään yhteiskuntaluokkaan sijoittamatta jättäminen olla lopulta jyrkempi kannanotto kuin keskiluokkaan sijoittaminen.

Kohti tulevaa?

Tutkimuksen tulokset antavat viitteitä sekä samankaltaisuuksista että eroista vertailtujen ryhmien kesken. On vaikea sanoa yksiselitteisesti kummalle puolelle vaaka kallistuu, mutta itse näkisin erojen vaakakupin täyttyvän painavammasta lastista. Samankaltaisuutta löytyy kaikkien halusta luovaan työhön. Muita yhteisymmärryksen kohteita olivat esimerkiksi hyvän työympäristön merkitys ja reilu palkkaus. Näissä asioissa on kuitenkin jo helpompi tehdä virhetulkintoja. Jos yhden kohtuullinen palkkatoive on 3000 euroa kuussa kun toiselle se on 2000 euroa, ovat käsitykset melko erilaiset. Kaikkia eroja onkin vaikea löytää vastauksista suoraan.

Erot olivat odotettavissa sekä aiemmin tutkimuskirjallisuuden sekä omien kokemusten perusteella, joten ne eivät sinänsä tulleet yllätyksenä. Mirja Liikkanen (2009, 199) kirjoittaa, että muualla maailmassa sivistymättömyys ja ”junttius” käsitteinä liitetään työväenluokkaan, mutta Suomessa ne on perinteisesti katsottu koko kansaa kuvaaviksi ilmaisuiksi (ks. myös Apo 1998). Tilanne saattaa kuitenkin olla muuttumassa epätasa-arvoistavaan suuntaan, joka ei välttämättä ole hyvä. Richard Wilkinson ja Kate Pickett esittelevät kirjassaan Tasa-arvo ja hyvinvointi lukuisia terveyttä, koulutusta ja väkivaltaisuutta käsittelevä esimerkkejä. Teoksen tarkoituksena on osoittaa korrelaatioiden avulla, kuinka tasa-arvoisemmissa yhteiskunnissa kaikki edellämäinitut hyvinvoinnin osa-alueet ovat keskimäärin paremmin. Sanomattakin on selvää, että Suomi näyttää näiden tilastojen valossa melkoisen hyvältä paikalta elää – toistaiseksi.

Ehkä meidän kaikkien olisikin aika tutkia tunnossamme yhteiskunnan kehityksen suuntaa ja omia arvojamme. Haluammeko antaa tuloerojen kasvaa ja jatkaa paluuta jakautuneeseen (säätty-)yhteiskuntaan tekemällä eroa itsemme ja muiden välille jakamalla työt ”arvokkaisiin henkisiin” ja ”likaisiin ruumiillisiin” (Lähteenmaa 2006, 111)? Onko suuntana silloin yhteiskunta, jossa jokainen keskiluokkainen suomalainen tarvitsee virolaisen kaupan kassan, turkkilaisen pitseriatyöntekijän, kenialaisen siivoojan ja thaihierojan (vrt. Vähämäen sitaatti tämän tutkielmaa sivuilla 14-15), jotta hänellä on aikaa ja tilaa toteuttaa sisäistä luovuuttaan? Samanaikaisesti suomalaisten nuorten mielenkiinto tehdä vähempiarvoisina pitämiään töitä saattaisi laskea entisestään. Toistaiseksi meillä on myös suomalaisia nuoria, jotka haluavat tehdä palvelualojen töitä ja sitoutuvat niihin ammattilypeyttä tuntien. Tätä ei kuitenkaan tulisi ottaa muuttumattomana itsestäänselvyytenä, sillä vahvintakin itsetuntoa saattaa aikojen saatossa horjuttaa ainainen arvostuksen puute ja työtehtävien mielekkyyden kyseenalaistaminen. Suurelle kansakuntaa yhdistävälle kokemukselle saattaisi jälleen olla yhteiskunnallista tilausta. Ehkä minun sukupolveni yhteinen ja yhdistävä tavoite voisi sittenkin olla luovuus. Ainakin se tuntuu yhdeltä ainoista asioista, jota pidetään tärkeänä ja josta vallitsee yhteisymmärrys.

Lähteet

Kirjallisuus

Ahola, Anja (2007) Lomaketutkimusprosessi. Teoksessa Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.) (2007) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Tammi, 47-72.

Alakoski, Susanna (2006) Torgmöte. Teoksessa Alakoski, Susanna & Nielsen, Karin (toim.) Tala om klass. Stockholm: Ordfront förlag, 11-35.

Alasuutari, Pertti (1994) Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Vastapaino.

Alkula, Tapani & Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka (1999) Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Juva: WSOY.

Apo, Satu (1998) Suomalaisuuden stigmatisoinnin traditio. Teoksessa Alasuutari, Pertti & Ruuska, Petri (toim.) Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti. Tampere: Vastapaino, 83-128.

Beck, Ulrich (1992) Risk Society. Towards a New Modernity. Wiltshire: SAGE Publications.

Bellah, Robert N. & Madsen, Richard & Sullivan, William M. & Swidler, Ann & Tipton, Steven M. (1985) Habits Of The Heart. United States Of America: Perennial Library.

Blom, Raimo & Kerkelä, Heikki & Kivinen, Markku & Melin, Harri & Järvelä, Marja & Rantalaiho, Liisa & Nikula, Jouko & Tyrkkö, Arja & Keinänen, Pirjo & Julkunen, Pertti & Jähi, Riitta (1984) Suomalaiset luokkakuvassa. Tampere: Vastapaino.

Blom, Raimo (1984) Luokat ja yhteiskuntatutkimus. Teoksessa Blom Raimo ym. Suomalaiset luokkakuvassa. Tampere: Vastapaino, 11-16.

Blom, Raimo (1984) Suomen luokkarakenteen yhteiskuva. Teoksessa Blom Raimo ym. Suomalaiset luokkakuvassa. Tampere: Vastapaino, 61-68.

Blom, Raimo (1987) Weber, luokat ja toimintateoria. Teoksessa Hietaniemi, Tapani (toim.) Aiheita Weberistä. Jyväskylä: Gummerus, 127-146.

Briggs, Asa (1983) The Language of "Class" in Early Nineteenth-Century England. Teoksessa R. S. Neale (toim.) History and Class: Essential Readings in Theory and Interpretation. Oxford: Basil Blackwell, 2-29.

Brooks, David (2000) Bobos In Paradise. New York: Simon & Schuster.

Bryman, Alan (1992) Quantitative and qualitative research: further reflections on their integration. Teoksessa Brannen, Julia (toim.) (1992) Mixing Methods. Great Britain: Avebury, 55-78.

Ehrenreich, Barbara (2001) Nälkäpalkalla. Juva: WS Bookwell Oy.

Erikson, Robert & Goldthorpe, John N. (1992) The Constant Flux. A Study of Class Mobility in Industrial Societies. United States of America: Oxford.

Erola, Jani (2010) Luokaton Suomi. Gaudeamus: Helsinki.

Erola, Jani (2010) Luokkarakenne ja luokkiin samastuminen Suomessa. Teoksessa Erola, Jani (toim.) Luokaton Suomi. Gaudeamus: Helsinki, 27-44.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1999) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Florida, Richard (2002) The Rise of the Creative Class. United States Of America: Basic Books.

Florida, Richard (2005) Luovan luokan esiinmarssi. Helsinki: Talentum.

Florida, Richard (2006) Luovan luokan pako. Helsinki: Talentum.

Florida, Richard (2008) Who's Your City? United States Of America: Basic Books.

Friedrichs, Julia & Müller, Eva & Baumholt, Boris (2009) Deutschland Dritter Klasse. Hamburg: Hoffman und Campe Verlag.

Giddens, Anthony (1991) Modernity and Self-Identity. Great Britain: Polity Press.

Haapala, Pertti (1986) Tehtaan valossa. Teollistuminen ja työväestön muodostuminen Tampereella 1820-1920. Vammala: Vastapaino.

Hiidenheimo, Silja & Lång, Fredrik & Ritamäki, Tapani & Rotkirch, Anna (2009) *Me muut: kirjoituksia yhteiskuntaluokista*. Juva: Söderström.

Hirsijärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Seija (2010) *Tutki ja kirjoita*.
Hämeenlinna: Tammi.

Hochschild, Arlie Russel (1997) *The Time Bind*. United States of America: Henry Holt and Company.

Jokinen, Jorma (2000) *Alemmat toimihenkilönaiset – uusi, erillinen sukupuolispesifi yhteiskuntaluokka?* Julkaisematon pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Jones, Owen (2011) *Chavs. The Demonization of the Working Class*. London: Verso.

Julkunen, Raija (1987) *Työprosessi ja pitkät aallot. Työn uusien organisaatiomuotojen synty ja yleistyminen*. Tampere: Vastapaino.

Julkunen, Raija (2001) *Suunnanmuutos*. Jyväskylä: Gummerus.

Julkunen, Raija & Nätti, Jouko & Anttila, Timo (2004) *Aikanyrjähdys. Keskiluokka työn puristuksessa*. Tampere: Vastapaino.

Julkunen, Raija (2008) *Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)ista*. Jyväskylä: Gummerus.

Järvinen, Katriina & Kolbe, Laura (2007) *Luokkaretkellä hyvinvointiyhteiskunnassa*. Helsinki: Kirjapaja.

Kahma, Nina (2011) *Yhteiskuntaluokka ja maku*. Helsinki: Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2011:8.

Kajanus, Jenny (2009) *Parkett eller plastmatta*. Teoksessa Sundström, Charlotte & Söderling, Trygve (red.) *Obs! Klass*. Helsingfors: Schildts.

Kalela, Jorma (2002) *Syntyikö Suomeen 1990-luvulla uusi alaluokka?* Teoksessa Blomberg, Helena & Hannikainen, Matti & Kettunen, Pauli (toim.) *Lamakirja*.

Näkökulmia 1990-luvun talouskriisiin ja sen historiallisiin konteksteihin. Turku: Kirja-Aurora, 365-382.

Karisto, Antti & Takala, Pentti & Haapola, Ilkka (2003) *Matkalla nykyaikaan*. Juva: WSOY.

Kivinen, Markku (2002) *Luokkateoria ja yhteiskunnalliset jaot*. Teoksessa Piirainen, Timo ja Saari, Juho (toim.): *Yhteiskunnalliset jaot – 1990-luvun perintö?* Helsinki: Yliopistopaino, 140-159.

Kivinen, Markku (1987) *Parempien piirien ihmisiä*. Jyväskylä: Tutkijaliitto.

Kivinen, Osmo & Hedman, Juha & Kaipainen, Päivi (2012) *Koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuus Suomessa. Eriarvoisuuden uudet ja vanhat muodot*. *Yhteiskuntapolitiikka* 5/2012, 559-566.

Kvale, Steinar (1996) *InterViews. An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. United States of America: SAGE Publications.

Koskinen, Tarmo (1989) *Tehdasyhteisö. Tutkimus tehtaan ja kylän kutoutumisesta tehdasyhteiseksi, kudelman säilymisestä ja purkautumisesta*. Vaasa: Vaasan korkeakoulun julkaisuja.

Käyhkö, Mari (2006) *Siivoojaksi oppimassa. Etnografinen tutkimus työläistyöistä puhdistuspalvelualan koulutuksessa*. Joensuu: Yliopistopaino.

Käyhkö, Mari (2008) *Vaie(nne)ttu luokka*. Teoksessa Hannikainen, Matti & Lohikoski, Pia (toim.) *Työväki lähtee – mihin suuntaa tutkimus?* Vaajakoski: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 207-219.

Liikkanen, Mirja (2009) *Suomalaisen makukulttuurin erityispiirteitä*. Teoksessa Liikkanen, Mirja (toim.) *Suomalainen vapaa-aika. Arjen ilot ja valinnat*. Helsinki: Gaudeamus, 161-200.

Lubrano, Alfred (2004) *Limbo. Blue Collar Roots, White Collar Dreams*. United States Of America: Wiley.

Melin, Harri (1999) *Katosivatko luokat?* Teoksessa Blom, Raimo toim. (1999) *Mikä Suomessa muuttui?* Tampere: Hanki ja Jää.

Melin, Harri (2010) *Tarvitaanko vielä luokkatutkimusta?* Teoksessa Erola, Jani (toim.) *Luokaton Suomi?* Helsinki: Gaudeamus, 211-226.

- Metsämuuronen, Jari (2007) Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Vaajakoski: Gummerus.
- Mills, C. Wright (1956) *The White Collar: American Middle Classes*. United States of America: Oxford University Press.
- Naumanen, Päivi & Silvennoinen, Heikki (2010) Koulutus, yhteiskuntaluokat ja eriarvoisuus. Teoksessa Erola, Jani (toim.) *Luokaton Suomi?* Helsinki: Gaudeamus, 67-88.
- Newman, Katherine S. (1988) *Falling From Grace*. New York: The Free Press.
- Newman, Katherine S. (1999) *No Shame In My Game*. United States of America: Russel Sage Foundation.
- Nori, Hanna (2011) *Keille yliopiston portit avautuvat?* Turku: Painosalama Oy.
- Nummenmaa, Lauri (2006) *Käyttätymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Vammala: Tammi.
- Nummenmaa, Lauri (2010) *Käyttätymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Nätkin, Ritva & Kyllönen, Sari (1985) *Opiskelevan äidin kaksi maailmaa*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Riesman, David (1961) *The Lonely Crowd*. New Haven & London: Yale Nota Bene.
- Ritzer, George (2004) *The McDonaldization of Society*. United States of America: Pine Forge Press.
- Ronkainen, Jenni-Emilia (2009) *Roskatyö, paskaduuni. Kunnioituksen vaikeus keskiluokkaisessa maailmassa*. Julkaisematon kandidaatintutkielma, Helsingin yliopisto.
- Roos, J.P. (1988) *Elämäntavasta elämäkertaan*. Jyväskylä: Tutkijaliitto.
- Roos, J.P. (2009) *Luokka vuoristoratakana*. Teoksessa Hiidenheimo, Silja & Lång, Fredrik & Ritamäki, Tapan & Rotkirch, Anna (toim.) *Me muut: kirjoituksia yhteiskuntaluokista*. Söderström, Juva, 217-229.

- Rosen, Ellen Israel (2006) Saita yritys. Teoksessa Lichtenstein, Nelson (toim.) Wal-Mart - Globalisaation kova ydin. Tampere: Työväen sivistysliitto, 192-207.
- Schlosser, Eric (2002) Pikaruokakansa. Juva: WS Bookwell Oy.
- Sennett, Richard (2002) Työn uusi järjestys. Tampere: Vastapaino.
- Sennett, Richard (2004) Kunnioitus eriarvoisuuden maailmassa. Jyväskylä: Vastapaino.
- Sennett, Richard (2007) Uuden kapitalismin kulttuuri. Tampere: Vastapaino.
- Sennett, Richard (2008) The Craftsman. London: Penguin Books.
- Shulman, Beth (2003) The Betrayal Of Work. United States of America: The New Press.
- Siltala, Juha (2004) Työelämän lyhyt huonontumisen lyhyt historia. Keuruu: Otava Kirjapaino Oy.
- Silvasti, Tiina (2013) Sisällönanalyysi. Teoksessa Massa, Ilmo (toim.) Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen menetelmäopas. Julkaisematon käsikirjoitus tulossa 2013.
- Skeggs, Beverley (2004) Class, Self, Culture. London: Routledge.
- Skeggs, Beverley (1997) Formation of Class & Gender. London: SAGE Publications.
- Soininvaara, Osmo (2007) Vauraus ja aika. Helsinki: Teos.
- Sulkunen, Pekka (1992) The European New Middle Class. Bristol: Cedric Chivers Ltd.
- Sundström, Charlotte & Söderling, Trygve (red.) (2009) Obs! Klass. Helsingfors: Schildts.
- Suoranta, Anu (2009) Halvennettu työ. Tampere: Vastapaino.
- Tedre, Silva (2004) Likainen työ ja virallinen hoiva. Teoksessa Henriksson, Lea & Wrede, Sirpa (toim.) Hyvinvointityön ammatit. Helsinki: Gaudeamus, 63-83.
- Tolonen, Tarja (toim.) (2008) Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino.

Tolonen, Tarja (2008) Yhteiskuntaluokka: menneisyyden dinosauruksen luiden kolinaa? Teoksessa Tolonen, Tarja (toim.) Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli. Tampere, Vastapaino, 8-17.

Toynbee, Polly (2003) Hard work in low-pay Britain. London: Bloomsbury.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli (2012) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Uusikylä, Kari (2000) Lahjakkaiden kasvatus. Juva: Kari Uusikylä ja PS-KUSTANNUS.

Vehkalahti, Kimmo (2008) Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Vammala: Tammi.

Viinamäki, Leena (2007) Triangulatiivisen tutkimusaseteleman soveltamismahdollisuudet. Teoksessa Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.) (2007) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Tammi, 173-192.

Walkerdine, Valerie & Lucey, Helen & Melody, June (2001) Growing Up Girl. Psychosocial Explorations Of Gender And Class. China: Palgrave.

Wilkinson, Richard & Kate Pickett (2011) Tasa-arvo ja hyvinvointi. Miksi pienet tuloerot koituvat kaikkien hyväksi? Juva: HS-Kirjat.

Willis, Paul (1984) Koulun penkiltä palkkatyöhön. Tampere: Vastapaino.

Vähämäki, Jussi (2009) Itsen alistus. Keuruu: Tutkijaliitto.

Internet

Alasoini, Tuomo (2010) Mainettaan parempi työ, <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2010/06/Mainettaan-parempi-ty%C3%B6.pdf>, viitattu 1.12.2010.

Harmaa talous: Mustatulevaisuus.fi, <http://www.mustatulevaisuus.fi/>, viitattu 20.10.2012.

Heino, Virpi (2010) Ristiriitainen yhteiskuntaluokka. Narratiivinen tutkimus naiskorkeakouluopiskelijoiden luokkakokemuksista. Pro gradu –tutkielma, Tampereen yliopisto, <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu04635.pdf>, viitattu 25.10.2012.

Helsingin yliopisto: Humanistinen tiedekunta lukuina, <http://www.helsinki.fi/hum/esittely/luvut.htm>, viitattu 8.1.2012.

Helsingin yliopisto: Tilastot 2010, <http://notes.helsinki.fi/halvi/tilast10.nsf/edb572de327afc05c22567310046323c/eb23187fec1f402bc225787f001f9e84?OpenDocument>, viitattu 10.1.2012.

Lehtniemi, Ninni (2006) Passiivinen aktivivisti. Ylioppilaslehti 11/2006. <http://www.ylioppilaslehti.fi/2006/09/08/passiivinen-aktivisti/>, viitattu 27.10.2010.

Lähtenmaa, Jaana (2006) Ansiokansioita, ”paskaduuneja” ja sukupolvimaisemia – (te) 80-luvulla ja (me) 60-luvulla syntyneet. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Salasuo, Mikko (toim.) Prekaariruoska. Portfoliopolvi, perustulo ja kansalaistoiminta.

Nuorisotutkimusseura verkkojulkaisuja:

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/prekaariruoska.pdf>, viitattu 5.11.2010.

Mikkola, Teija (2003) Muuttuvat arvot ja uusi keskiluokka. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia No. 241, <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/sosio/vk/mikkola/muuttuva.pdf>, viitattu 20.12.2010.

Moisio, Pasi (2006) Suhteellinen köyhyys Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka-lehti 6/2006, <http://yp.stakes.fi/NR/rdonlyres/69616D6B-BC2A-4885-8B94-1703B70CE30C/0/066moisio.pdf>, viitattu 15.6.2009.

Myrskylä, Pekka (2012) Hukassa – keitä ovat syrjäytyneet nuoret, <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>, viitattu 4.12.2012.

Oikeutta siivoojille: Siivous matalapalkka-ala, <http://www.freewebs.com/siivoojienaani/siivousmatalapalkkaala.htm>, viitattu 5.3.2009.

PAM Pähkinänkuoressa, http://www.pam.fi/fi/info/PAM_pahkinankuoressa/Sivut/Default.aspx, viitattu 10.1.2012.

Pohjantammi, Ismo (2007) Ylisukupolvinen työttömyys nuorten työpajoilla. Nuorisotutkimusverkosto, <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/tyopaja.pdf>, viitattu 29.11.2012.

PAM Pähkinänkuoressa:

https://www.pam.fi/fi/info/PAM_pahkinankuoressa/Sivut/Default.aspx, viitattu 22.11.2012.

Raeste, Juha-Pekka (2010) EK:n Inkeroinen toppuuttelee lakko-oikeuden tinkimispuheita. Helsingin Sanomat 23.3.2010,

<http://www.hs.fi/politiikka/artikkeli/EKn+Inkeroinen+toppuuttelee+lakko-oikeuden+tinkimispuheita/1135254913928>, viitattu 30.3.2011.

Suomen Pienyrittäjät: Työsuhdeturva työllistämisen vakava este,

<http://www.pienyrittajat.fi/?x103997=317150> , viitattu 1.11.2012.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Opiskelijoiden työssäkäynti,

ISSN=1798-999X. Helsinki: Tilastokeskus, <http://www.stat.fi/til/opty/index.html>, viitattu 23.11.2012.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Tulonjakotilasto,

ISSN=1795-8121. 2010, Liitetaulukko 9. Kokopäiväisten palkansaajien palkkatulot (ilman työsuhdeoptioita) koulutusasteen ja sukupuolen mukaan 2010 . Helsinki:

Tilastokeskus, http://www.stat.fi/til/tjt/2010/tjt_2010_2012-05-23_tau_013_fi.html, viitattu 25.11.2012.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Tulonjaon kokonaistilasto,

ISSN=1797-3279. Helsinki: Tilastokeskus.

Saantitapa: <http://tilastokeskus.fi/til/tjkt/index.html>, viitattu 4.12.2012.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Koulutukseen hakeutuminen,

ISSN=1799-4500. 2010, Liitetaulukko 1. Peruskoulun 9. luokan päättäneiden välitön sijoittuminen jatko-opintoihin 2005 - 2010. Helsinki: Tilastokeskus,

http://www.stat.fi/til/khak/2010/khak_2010_2011-12-13_tau_001_fi.html. viitattu 25.11.2012.

Tarkkonen, Juhani (2010) Enemmän, nopeammin ja halvemmalla.

http://www.tyoturvallisuuskeskus.fi/files/1588/Siivoojatutkimuksen_raportti_2010_juhani_tarkkonen.pdf, viitattu 15.10.2012.

Tilastokeskus: Ammattiluokitus 2010: Luokituksen kuvaus

<http://www.stat.fi/meta/luokitukset/ammatti/001-2010/kuvaus.html> 19.12.2011, viitattu 19.11.2011.

VATT: Tutkimukset 154: Työvoiman tarve Suomen taloudessa vuosina 2010-2025,

http://www.vatt.fi/file/vatt_publication_pdf/t154.pdf, viitattu 1.9.2012.

Ylöstalo, Pekka & Jukka, Pirkko (2009) Työolobarometri lokakuu 2009.

http://www.tem.fi/files/27208/TEM_34_2010_netti.pdf, viitattu 1.12.2012.

Liitteet

Liite 1: Kysymyslomake

Hyvä työ - mitä se on?

Arvoisa vastaaja!

Hei sinä 18-30-vuotias, tervetuloa kertomaan näkemyksiäsi hyvästä työstä. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on siis selvittää Helsingin yliopiston opiskelijoiden sekä PAMin nuorisojäsenten käsityksiä hyvästä työstä.

Lomake sisältää mielipideväittämiä sekä avokysymyksiä. Vastaaminen kestää noin 10 minuuttia.

Kiitän vastauksistasi!

Otathan yhteyttä, jos sinulla on kysyttävää tai kommentoitavaa.

Terveisin

Jenni-Emilia Ronkainen

jenni-emilia.ronkainen@helsinki.fi

Sukupuolesi? Mies
 Nainen

Syntymävuotesi?

--Valitse tästä--

Siviilisäätysi? Naimaton
 Avoliitossa
 Naimisissa
 Eronnut
 Leski

Ylin tähän asti suorittamasi koulutus? Peruskoulu
 Ammattikoulu
 Ylioppilastutkinto
 Ammattikorkeakoulututkinto

- Alempi korkeakoulututkinto (yliopisto)
- Ylempi korkeakoulututkinto (yliopisto)
- Jokin muu

Jos vastasit äsken "Jokin muu", tarkenna mikä?

- Opiskeletko tällä hetkellä jossain oppilaitoksessa?
- En ole koulussa
 - Ammattikoulussa
 - Lukiossa
 - Ammattikorkeakoulussa
 - Yliopistossa
 - Jossain muussa koulussa,

missä?

Mikä on isäsi ammatti?

Mikä on äitisi ammatti?

- Teetkö työtä tällä hetkellä
- Täysiaikaisesti
 - Osa-aikaisesti
 - En ole tällä hetkellä töissä

Jos olet töissä, missä ammatissa toimit?

- Jos olet nyt töissä, kuinka kauan olet ollut nykyistä työtehtävääsi vastaavassa työssä?
- Alle 6 kk
 - 6 kk - 1 vuosi
 - 1 - 2 vuotta
 - 2- 3 vuotta
 - 3 - 5 vuotta
 - 5 - 7 vuotta
 - 7-10 vuotta

Yli 10 vuotta

Kuvittele tulevaisuuttasi. Uskotko olevasi viiden vuoden päästä

Kyllä Ei En
opiskele
/ ole
töissä
tällä
hetkellä

samalla opiskelualalla kuin nyt?

samoissa työtehtävissä kuin nyt?

Seuraavassa on työntekoon liittyviä väittämiä. Valitse omaa mielipidettäsi parhaiten vastaava vaihtoehto.

Täysin samaa mieltä Jokseenkin samaa mieltä Vaikkea sanoa Jokseenkin eri mieltä Täysin eri mieltä

Työnteossa tärkeää on yhteenkuuluvuus työyhteisön kanssa

Näen työn keinona rahoittaa harrastuksia ja vapaa-aikaa

Työni merkitsee tärkeää osaa identiteettiäni

Työnteon tärkeimpiä päämääriä on kehittyä ihmisenä

Koen saavani osakseni arvostusta työni vuoksi

Ammatitylpeyden kokeminen on tärkeä osa menestyksestä työntekoa

Mahdollisuus itsenäiseen päätöksentekoon töissä on tärkeää

Jos on saanut työpaikan, on tärkeää pitää siitä kiinni,

vaikka ei pitäisikään työstä

Työnteko on itseisarvo, ihmisen kunnia

Työnteon tärkein syy on elättää itsensä ja perheensä

On hyväksyttävää jättäytyä työttömäksi, jos ei saa itseään kiinnostavaa työtä

Tekisin työtä, vaikkei minun toimeentuloni vuoksi tarvitsisi

Ura menee tarvittaessa tärkeysjärjestyksessä ystävien edelle

Koulutus on yliarvostettua, sillä kaiken työn oppii parhaiten tekemällä

Seuraavassa on opiskeluun liittyviä väittämiä. Vastaa näihin, jos olet tällä hetkellä jossakin koulutuksessa.

Valitse parhaiten omaa mielipidettäsi vastaava vaihtoehto.

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Vaikkea sanoa	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
Opiskelualani merkitsee tärkeää osaa identiteettiäni	☐	☐	☐	☐	☐
Samaistun opiskelutoverihini	☐	☐	☐	☐	☐
Tunnen saavani arvostusta opiskelualani vuoksi	☐	☐	☐	☐	☐
Aion opiskella lisää suoritetuani tämän tutkinnon loppuun	☐	☐	☐	☐	☐
Nykyinen koulutusalani takaa menestykseni työelämässä	☐	☐	☐	☐	☐

Seuraavassa on pari kysymystä, joihin toivon sinun vastaavan omin sanoin. Tässä on oivallinen tilaisuus purkaa tuntojaan joko yhteiskunnallisella tai yksityisellä tasolla. Sinun ei tarvitse vastata nykyisen työsi näkökulmasta, vaan voit pohtia yleisellä tasolla. Vastatessasi voit miettiä esimerkiksi työn sisältöön, työilmapiiriin tai työympäristöön liittyviä asioita.

Mitkä asiat voivat tehdä työstä huonon? Perustelee vastauksesi.

Millaista olisi työ, jota et missään nimessä haluaisi tehdä?

Seuraavassa on suomalaista työelämää ja yhteiskuntaa koskevia väittämiä.

Valitse omaa mielipidettäsi parhaiten vastaava vaihtoehto,

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Vaikea sanoa	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
Tahtoisin tehdä luovaa työtä	☐	☐	☐	☐	☐
Ammattiliitoilla on tärkeä rooliöntekijöiden oikeuksien kannalta	☐	☐	☐	☐	☐
Koulutus ja ammattivalinnat ovat periytyviä	☐	☐	☐	☐	☐
On tärkeää, että työssä saa toteuttaa itseään	☐	☐	☐	☐	☐
Kaikki suomalaiset ovat yhtä suurta keskiluokkaa	☐	☐	☐	☐	☐
Turhia töitä ei ole olemassa	☐	☐	☐	☐	☐
Suomen menestys tulevaisuudessa on kiinni onnistuneesta innovaatiostrategiasta	☐	☐	☐	☐	☐
Suomessa on liian suuret tuloerot	☐	☐	☐	☐	☐

Läpi elämän jatkuva itsensä kehittämisen on tärkeää	☐	☐	☐	☐	☐
Uskon sijoittuvani vanhempiani parempaan yhteiskunnalliseen asemaan	☐	☐	☐	☐	☐
Tulevaisuudessa palvelualojen arvostus tulee nousemaan	☐	☐	☐	☐	☐
Työ muuttuu tulevaisuudessa itsenäisemmäksi, kiinnostavammaksi ja henkisesti palkitsevammaksi	☐	☐	☐	☐	☐
Tekisin mielelläni vähemmän töitä ja saisin vähemmän palkkaa jos saisin enemmän vapaa-aikaa	☐	☐	☐	☐	☐
Korkeakoulutusta tulisi vähentää ja ammattiopetusta lisätä työvoimapulan aloille	☐	☐	☐	☐	☐

Seuraavaksi pyydän sinua jälleen kuvailemaan omin sanoin näkemyksiäsi työhön liittyen. Tällä kertaa ollaan kiinnostuneita työelämän positiivisista ulottuvuuksista ja mahdollisuuksista - joko nykyisessä työssäsi tai yleisellä tasolla. Kuten viimeksikin, ne voivat liittyä esimerkiksi työtehtäviin, työympäristöön ja työilmapiiriin. Suuntaa siis ajatuksesi miellyttäviin asioihin työssä ja kerro:

Mitkä asiat tekevät työstä hyvän? Perustele vastauksesi.

Millainen olisi ihannetyösi?

Mihin yhteiskuntaluokkaan sijoittaisit itsesi?

- Yläluokka
- Ylempi keskiluokka

- Keskiluokka
- Alempi keskiluokka
- Työväenluokka
- Alaluokka
- En katso kuuluvani mihinkään luokkaan
- Jokin muu,

mikä?

Kommentteja, ajatuksia? Jos haluat kommentoida jotain kyselyyn liittyen tai kertoa vielä ajatuksia työstä ja työelämästä, ole hyvä:

Kiitän vastauksistasi!

Liite 2: Sähköpostikutsu kyselyyn

HYVÄ TYÖ – MITÄ SE ON?

Arvoisa vastaaja!

Tuntuuko sinustakin siltä, että työstä, sen tekijöistä, työvoimapulasta, työttömyydestä ja milloin mistäkin aihepiiriin liittyvästä saa yhtenäen kuulla mediasta? Puhutaan eläkeiän nostamisesta ja työilmapiirin merkityksestä töissä jaksamiselle, mutta kiinnostavatko ketään ne asiat, jotka oikeasti tekevät työstä hyvän yksilölle?

Minua kiinnostavat. Olen sosiaalipolitiikan opiskelija Helsingin yliopiston valtiotieteellisestä tiedekunnasta ja teen pro gradu -tutkielmaani hyvän työn määritelmästä. Tarkoituksena on tutkia PAMin nuorisojäsenten ja Helsingin yliopiston 18-30-vuotiaiden opiskelijoiden näkemyksiä asioista, jotka tekevät työstä hyvän.

Toivoisin, että sinulta löytyy hetki aikaa vastata kyselyyn. Vastaukset annetaan anonymisti, sillä sähköiseen vastauslomakkeeseen ei tallennu yksittäisen vastaajan tunnistetietoja. Vastaamiseen kuluu aikaa noin 10 minuuttia.

Linkki lomakkeeseen: <https://elomake.helsinki.fi/lomakkeet/26516/lomake.html>

Kiitos avustasi!

Jenni-Emilia Ronkainen